

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**VLAAMSE MEDIA EN DE EUROPESE PUBLIEKE SFEER:
PEILING NAAR HOE DIEP HET WATER WAS TUSSEN BRUSSEL EN VLAAMSE
KRANTENREDACTIES TIJDENS DE EUROPESE VERKIEZINGEN IN 1999 EN 2004.**

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden: 24 922

ANNELIES VAN BRUSSEL

MASTERPROEF EU-STUDIES

PROMOTOR: PROF. DR. HENDRIK VOS

COMMISSARIS: LIC. PETRA HUYST

COMMISSARIS: DR. AN SCHRIJVERS

ACADEMIEJAAR 2008 - 2009

Dankwoord

En plots is die masterproef klaar en moet enkel nog het dankwoord op papier. Precies dan stukt die pen, die daarnet nog relatief vlot allerlei gedachtecronkels maakte. Genoegen nemend met het feit dat een perfect dankwoord gewoonweg niet bestaat, doe ik een poging om iedereen die een dankjewel verdient voor de voorbije jaren en maanden, hier op te sommen...

Allereerst bedank ik mijn promotor prof. dr. Hendrik Vos voor de begeleiding van mijn masterproef, voor de vlugge oplossingen en antwoorden en de toffe, bemoedigende commentaar na het lezen van een eerste deeltje ervan. Ook richt ik een bedanking aan Petra Huyst van het Centrum voor EU-studies voor haar oprechte interesse in mijn onderwerp en de toffe babbeltjes.

Mijn ouders wil ik natuurlijk ook bedanken voor de steun, de kans om me vrij te laten kiezen wat ik wil doen en voor die kleine, aanmoedigende gebaren, niet alleen tijdens het schrijven van deze masterproef. Voor de wedstrijdjes synoniemen bedenken voor “aantal” en de talloze koffietjes wil ik mijn zus Isabel bedanken, hoewel niet in een zin of dankwoord samen te vatten is waarvoor ik haar eigenlijk allemaal wil bedanken. Hoewel ze het niet meer kan meemaken, wil ik ook nog onze meter bedanken voor de honderden kaarsjes.

Een speciale vermelding verdient zeker en vast mijn vriend Maarten, die de voorbije (studenten)jaren onvergetelijk gemaakt heeft en er altijd voor mij was/is. Bedankt omdat je alles zo enthousiast wil nalezen, altijd wil weten waarmee ik bezig ben en omdat je me soms sprakeloos alles doet vergeten.

Ten slotte nog bedankt aan al die mensen die misschien maar rakelings mijn pad hebben gekruist, maar toch veel hebben betekend en aan de vrienden en familie die er al jaren voor me zijn.

INHOUDSOPGAVE

ABSTRACT	p. 6
INLEIDING	p. 7
HOOFDSTUK I: THEORETISCH KADER	p. 9
Inleiding	p. 9
1.1 De publieke sfeer: meer dan Habermas alleen	p. 9
1.2 De Europese publieke sfeer: <i>to be, or not to be – is that the question?</i>	p. 14
<i>1.2.1 Drie manieren waarop de publieke sfeer Europees kan zijn</i>	p. 14
<i>1.2.2 Visies op de Europese publieke sfeer buiten het driedelige kader</i>	p. 17
<i>1.2.3 Horizontale en verticale europeanisering</i>	p. 20
<i>1.2.4 Elitaire sfeer</i>	p. 21
1.3 Het belang van de Europese publieke sfeer en het aandeel van de media daarin	p. 23
1.4 De Europese publieke sfeer onderzoeken: een “pak-me-dan-als-je-kan”-spelletje?	p. 26
Conclusie	p. 29
HOOFDSTUK II: EMPIRISCH LUIK	p. 31
Inleiding	p. 31
2.1 Research design en methode	p. 33
<i>2.1.1 Steekproef</i>	p. 33
<i>2.1.2 Opzet</i>	p. 35
<i>2.1.3 Materiaal</i>	p. 38
<i>2.1.4 Procedure</i>	p. 40
2.2 Resultaten	p. 41
<i>2.2.1 Toenemende visibility van de Europese en de binnenlandse verkiezingen in Vlaamse kranten</i>	p. 41
<i>2.2.2 Minder EU-nieuws op de voorpagina van Vlaamse kranten</i>	p. 43
<i>2.2.3 Dalende visibility van de EU en de binnenlandse politiek in Vlaamse kranten</i>	p. 45
<i>2.2.4 Lichte daling van aantal EU-actoren in Vlaamse kranten</i>	p. 47
Conclusie	p. 50

HOOFDSTUK III: VOORBIJ DE ACADEMISCHE COCON	p. 52
Inleiding	p. 52
3.1 Interpretatie van de resultaten in het licht van de hypotheses	p. 52
3.2 Een partijtje zwartepieten tussen beleid en media	p. 56
Conclusie	p. 61
ALGEMENE CONCLUSIE	p. 63
BIBLIOGRAFIE	p. 65
BIJLAGEN	p. 70

ABSTRACT

Relatief pril als het onderzoek naar de Europese publieke sfeer (EPS) is, roept het in eerste instantie meer vragen op dan het mooi afgebakende antwoorden aanbiedt. De uitdaging van deze masterproef is dan ook om ondanks de theoretische knelpunten een wetenschappelijk onderzoek op te zetten waardoor de contouren van de EPS in Vlaanderen zich laten schetsen. Gesneden koek is het onderzoek naar dat abstracte begrip, dat kortweg staat voor de ruimte waarin over de EU gediscussieerd wordt en de verbondenheid met het Europese niveau groeit, allerminst. Hoewel de spreekwoordelijke waterstand tussen Brussel (als EU-hoofdstad) en Vlaamse krantenredacties opmeten slechts één piste is waarop de EPS onderzocht kan worden, vertrekken we vanuit de idee dat kranten en andere media een primordiale rol spelen binnen de europeanisering van de nationale publieke sferen.

Na doorlichting van vier onderzoekspijlers (de zichtbaarheid van de Europese en binnenlandse verkiezingen, het EU-nieuws op de voorpagina's, de hoeveelheid nieuws over de EU en over de binnenlandse politiek en ten slotte de actoren in het EU-nieuws) in drie Vlaamse kranten in 1999 versus 2004, zien we onze overkoepelende hypothese bevestigd. Kwaliteitskranten zitten volgens ons onderzoek in de *driver's seat* binnen de Europese publieke sfeerschepping en de EU is voor de populaire kranten enkel een (bescheiden) aandachtspunt tijdens de Europarlementsverkiezingen. Waar het ideaalbeeld van de EPS alle burgers omvat, ontdekten wij een gesegmenteerde, elitaire EPS. Ondanks onze these dat de EPS een bottom-upproces *in progress* is, stellen we dat beleid en media het waterpeil kunnen bespelen.

INLEIDING

“There are not many things that can be reliably said about the (European) public sphere. The most obvious is that there is little consensus among scholars and practitioners (e.g. politicians) concerning what it is, how it is established, who participates in it and whether it is a cause or consequence of democratic developments”, meent Splichal (2006, p. 695). En precies die “not many things” wil deze masterproef uitspitten, want hoewel citaten als die van Splichal de indruk wekken dat aan onderzoek naar de Europese publieke sfeer (EPS) beter geen druppel inkt meer verspild wordt, gaat de academische interesse in het concept de laatste jaren in crescendo. Ofschoon consensus over allerhande aspecten van de EPS inderdaad nog ver zoek is, willen we met deze masterproef mee het theoretische en empirische discussiebad induiken om na een empirische toetsing in Vlaamse kranten de contouren van de EPS – of de ruimte waarin over de EU gediscussieerd wordt en de verbondenheid met het Europese niveau groeit – in Vlaanderen te kunnen duiden.

Allereerst leggen we de theoretische basis waarop ons onderzoek zich zal enten. Hoofdstuk I buigt zich namelijk over de origine van de EPS in Habermas’ betoog over de publieke sfeer en de mogelijke toepassingen (op te delen in grosso modo drie scholen) daarvan op de EU. Het vraagstuk waarom we ons überhaupt moeten bezighouden met de EPS wordt beantwoord en de onderzoeksmoeilijkheden en -mogelijkheden van een kneedbaar begrip als de EPS worden uiteengezet. Ten slotte formuleren we onze eigen interpretatie van de EPS als de europeanisering van verschillende (en niet noodzakelijk nationale) publieke sferen waarbij EU-actoren en Europese topics besproken en bediscussieerd worden.

Uit die afbakening boetseren we in het research design en de methode van ons onderzoek in Hoofdstuk II, drie werkhypotheses over de hoeveelheid Europees verkiezingsnieuws, algemeen EU-nieuws en over de actoren in dat nieuws in drie Vlaamse kranten en een overkoepelende hypothese over de EPS als amalgaam van sferen die voornamelijk behuist worden door elites, wat niet volstaat om te kunnen spreken van een volwaardige EPS. Om die hypothesen te toetsen, gaan we na hoe zichtbaar de Europese en binnenlandse verkiezingen enerzijds en de EU in het algemeen en de binnenlandse politiek anderzijds waren in 1999 en in 2004 in *De Standaard*, *De Morgen* en *Het Laatste Nieuws*. Bij de derde onderzoekspijler checken we hoeveel EU-actoren en binnenlandse actoren vermeld worden in die drie kranten. Hoofdstuk II sluit af met een overzicht van die kwantitatieve onderzoeksresultaten.

Uit nieuwsgierigheid naar het verhaal achter de onderzoekscijfers gaan we in Hoofdstuk III na waar het beleid en media binnen de EPS hun verantwoordelijkheid (kunnen) situeren nadat we de juistheid van onze hypothesen hebben gepeild. Aan de hand van interviews met Claus Sørensen, directeur-generaal van het directoraat-generaal Communicatie van de Europese Commissie, en

vertegenwoordigers van de drie kranten van ons onderzoek vissen we uit waar de groeikansen van de EPS liggen in Vlaanderen in de veronderstelling dat de EPS een bottom-upproces *in progress* is.

HOOFDSTUK I: THEORETISCH KADER

Inleiding

In dit theoretische kader trachten we de meest prangende vragen die het concept EPS oproept, aan te pakken aan de hand van een overzicht van antwoorden en aanzetten daartoe die de literatuur ter zake ons biedt. Allereerst duiken we het verleden in om de basis van het onderwerp van deze masterproef uit te diepen en geven we een korte schets van de theorievorming over de publieke sfeer van Jürgen Habermas, de absolute autoriteit op dit gebied. Hoewel we hiervan slechts een extract aanreiken, verbreden we ook het perspectief en belichten we de filosofie rond publieke sfeer van andere auteurs eveneens kort.

Omdat deze masterproef in essentie focust op de EPS, gaat vervolgens de meeste aandacht in dit deel uit naar de toepassing van het concept publieke sfeer op de EU. Ten eerste onderzoeken we de drie manieren (“the impossibility school”, europeanisering van de nationale publieke sferen en de gesegmenteerde, transnationale en issue-specifieke Europese sferen) waarop de EPS klassiek benaderd wordt, waarna we ook de specifieke visies van van de Steeg en Risse die die driedeling overstijgen en – naar onze mening – een onmiskenbare meerwaarde bieden, beknopt presenteren. Omdat de keuze om onderzoek naar de EPS verticaal of horizontaal te oriënteren essentieel is, zoomen we ten derde in op het verschil tussen die twee dimensies. Ten slotte wijden we een apart puntje aan de elitaire sfeer, die nauw aansluit bij de hierboven aangehaalde derde benadering van de EPS, aangezien we op deze invalshoek voortborduren om de hypothesen van ons onderzoek in Hoofdstuk II te formuleren.

In een derde deel zetten we het belang van de EPS en het aandeel van de media daarin uiteen. Omdat we hier onvermijdelijk in het vaarwater belanden van de veelzijdige discussie over het vermaarde democratische deficit van de EU, wijken we niet ver af van de essentie van de link tussen dat deficit en de EPS. Het aandeel van de media in de noodzaak van de ontwikkeling van de EPS wordt vervolgens aangetoond aan de hand van een uiteenzetting over de rol van media in de legitimering van de EU.

Voordat we een conclusie met de definiëring van waaruit deze masterproef vertrekt, aanreiken, kaarten we nog een van de meest fundamentele kwesties aan waarmee deze masterproef te kampen heeft, namelijk de vraag hoe een abstract en *flou* theoretisch concept als de EPS zich in cijfers en onderzoeksvragen laat gieten. Concreet overlopen we de mogelijke onderzoeksbenaderingen, zodat we met een helder en genuanceerd beeld voor ogen Hoofdstuk II kunnen aanvatten.

1.1 De publieke sfeer: meer dan Habermas alleen

Wie onderzoek verricht naar het concept publieke sfeer in om het even welke context, kan moeilijk om het werk van Jürgen Habermas heen. In 1962 introduceerde die Duitse filosoof zijn ideeën omtrent de publieke sfeer onder het begrip *Öffentlichkeit* in zijn boek *Strukturwandel der Öffentlichkeit*:

*Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*¹ en gaf daarmee de aanzet tot verdere theorievorming van en onderzoek naar de publieke sfeer.

In dat standaardwerk argumenteert Habermas dat de kiemen van de publieke sfeer terug te vinden zijn in de zestiende-eeuwse opkomst van de bourgeoisie, een nieuwe sociale klasse die voortspoot uit het handelskapitalisme en die een uitdaging vormde voor de maatschappij die tot dan toe steunde op grondbezit en de (politieke) macht van de grondadel. Habermas (1999, p. 15) dicht het element handel heel wat belang toe in het kader van het ontstaan van de publieke sfeer omdat het precies de handel was die als een soort bindmiddel het versnipperde patroon van de steden kon overstijgen: “In 1531 Antwerp became a ‘permanent trade fair’. This commercial exchange developed according to rules which certainly were manipulated by political power; yet a far-reaching network of horizontal economic dependencies emerged that in principle could no longer be accommodated by the vertical relationships of dependence characterizing the organization of domination in an estate system based upon a self-contained household economy.”

Het zijn overigens “the traffic in commodities and news” (Habermas, 1999, p. 15) die volgens Habermas de stuwkrachten vormden achter de nieuwe handelsrelaties en die bijgevolg ervoor gezorgd hebben dat op termijn de publieke sfeer niet langer gelijk stond aan enkel en alleen de publieke overheid en aan een ruimte waarin privépersonen geen recht van spreken hadden en geen kritiek mochten leveren op de overheid bij gebrek aan – volgens diezelfde overheid – kennis ter zake. Habermas (1999, pp. 25-26) definieert de publieke sfeer ten slotte als volgt: “The inhibited judgments [van privépersonen] were called “public” in view of a public sphere that without question had counted as a sphere of public authority, but was now casting itself loose as a forum in which the private people, come together to form a public, readied themselves to compel public authority to legitimate itself before public opinion.”

Voorheen kende de maatschappij dus een tweedeling in de persoonlijke of private sfeer van de bevolking enerzijds en de staat of het publieke (gerecht en staat) anderzijds. Tegen het midden van de zeventiende eeuw en het begin van de achttiende eeuw was de bevolking echter niet langer louter de ontvanger van wetgeving die naar beneden kwam dwarrelen vanaf een onbereikbaar, hoger niveau, maar was ze stilaan aangesterkt tot de “ruling authorities’ adversary” (Habermas, 1999, p. 26). Twee elementen, de handel en de nieuwsstroom, waren – zoals aangegeven – hierachter de motor. Zo maakte de bourgeoisie gebruik van zijn welvaart en toegenomen economische macht om zich onafhankelijk en kritisch op te stellen ten opzichte van de heersende klasse en vond een ruimte waarin debat gevoerd kon worden (zoals in literaire salons, koffiehuisen) op die manier zijn ingang.

¹ In 1989 verscheen de Engelse vertaling van Habermas’ standaardwerk door Thomas Burger onder de titel *The structural transformation on the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Tien jaar later werd het boek heruitgegeven.

Het tweede onmiskenbare element in die ontwikkeling is de pers. In die context haalt Habermas (1999, p. 16) de nieuwsbrieven aan die handelaars in de veertiende eeuw op de hoogte stelden van de commerciële nieuwtjes en gebeurtenissen in het buitenland die belangrijk waren met het oog op buitenlandse handel, als bakermat van de pers. Aangezien op dat moment nieuws voorbehouden was aan een bepaald (handeldrijvend) segment van de bevolking, is er in strikte zin geen sprake van pers. Pas in de zeventiende eeuw, wanneer voor het eerst kranten gedrukt worden met een selectie uit de privécorrespondentie van die nieuwsbrieven, kan men spreken van echte pers, aldus Habermas (1999, p. 20). Op dat moment wordt de pers bovendien eveneens een deel van de handel – waaraan de pers (de nieuwsbrief als nieuwsbron indachtig) *in se* zijn ontwikkeling te danken heeft – want elk item uit zo'n brief had een prijs. Ook de overheid pikte in op die evolutie en gebruikte het nieuwe forum om allerhande instructies en verordeningen af te kondigen. “Very soon the press was systematically made to serve the interests of the state administration”, werpt Habermas (1999, p. 22) op. Eind zeventiende eeuw staken echter meer kritische tijdschriften de kop op². Zoals hierboven aangegeven, probeerden vorsten en overheden aanvankelijk die evolutie een halt toe te roepen omdat ze van mening waren dat het privépersonen ontbrak aan kennis ter zake. Niettemin was het forum voor de burgers (of het publiek) intussen gecreëerd om de overheid ter verantwoording te kunnen roepen.

Hoewel het leeuwendeel van de onderzoeken naar de EPS steevast zijn eigen licht laat schijnen over het concept publieke sfeer en daarbij Habermas' ideeën meestal als enige invalshoek betreft, loont het de moeite om het theoretische (basis)spectrum wat breder open te trekken. Zo houdt Splichal (2006) een stevig pleidooi om verder dan Habermas' werk terug te gaan en tegelijk dieper te gaan in de theorie om op die manier de eenzijdige focus op media te verlaten. Publieke sfeer beschouwt hij als onlosmakelijk verbonden met de ideeën rond *public/ness* (of openbaarheid), een product van de Verlichting dat inbeukte tegen de autoritaire macht die het voor het zeggen had voor de komst van de bourgeoisie. Splichal (2006, p. 696) maakt aan de hand van de redeneringen van Jeremy Bentham en Immanuel Kant bovendien een theoretisch onderbouwd onderscheid tussen een zwakke en een sterke publieke sfeer. Het principe van Kant over *publicity* (of publiciteit) – dat volgens hem een inspiratiebron was voor Habermas – verbindt hij met het concept van een sterke publieke sfeer. Hoewel Kant het dus niet expliciet over de publieke sfeer heeft, kunnen zijn ideeën over *publicity* als basis ervan beschouwd worden. Om te kunnen spreken van een “cosmopolitan (transnational) public sphere” moet volgens Kant ieder individu zichzelf zien “as a member of a complete commonwealth or even of cosmopolitan society” (Splichal, 2006, pp. 696-697). Bovendien gebruikt Kant een juridisch kader en stelt hij dat zijn principe van *publicity* gezien kan worden als een legitimering voor “a legal maxim” (of wettelijke grondregel) zodat “all actions that affect the rights of other men are wrong if their maxim is not consistent with publicity” (Kant aangehaald in Splichal, 2006, p. 697).

² Later ontwikkelde zich de editoriale functie van kranten: “For the newspaper’s publisher, however, this meant that he changed from being a merchant of news to being a dealer in public opinion” (Habermas, 1999, p. 182).

Daarenboven staat *publicity* volgens Kant ook garant voor de democratische orde omdat het principe burgers toelaat om rationeel en publiekelijk zaken van algemeen belang te bediscussiëren (waarbij media een zeer belangrijke rol spelen) en op die manier de overheid enkel autoriteit verleend krijgt indien ze representatief de wil van de gemeenschap vertegenwoordigt (Splichal, 2006, 699). Die zienswijze sluit aan bij die van het AIM-project (Adequate Information Management in Europe) (2006a, pp. 3-4) over het liberale-representatieve model van de publieke sfeer waarin overheid/verkozenen en burgers elkaar in alle transparantie kunnen observeren. (Daartegenover stellen de AIM-onderzoekers het deliberatieve-discursieve model waarbij niet transparantie primeert, maar wel de inclusie van *civil society* en communicatie van belang zijn.) Dat Habermas putte uit Kants redenering springt hier overigens ook in het oog: bij Habermas is de publieke sfeer eveneens een instrument om de publieke autoriteit al dan niet legitimiteit te verschaffen. Ondanks zijn uitgebreide en abstracte theoretisering, kan samenvattend gesteld worden dat Kant de *publicity* – en bij uitbreiding de publieke sfeer – situeert op het niveau “of a transcendent principle of public justice, mediating between politics and morals in public law” (Splichal, 2006, p. 698).

Bentham gebruikt daarentegen het ietwat concretere principe van *utility* (of nut(tigheid)), de basis voor een zwakke publieke sfeer, aldus Splichal (2006). *Publicity* staat voor Bentham gelijk aan “a form of democratic curtailment of improper behaviour of individuals and groups in power, and of public opinion of a ‘system of distrust’, making political actions visible to the public” (Splichal, 2006, p. 698) terwijl de bedoeling achter *utility* de maximalisatie van menselijk geluk is. Het juridische elan van Kant is bijgevolg zoek bij Bentham omdat geluk voor elk individu iets anders betekent en kan veranderen en “a legal maxim” hier moeilijk van toepassing kan zijn. Wat democratie betreft, gaat Bentham ervan uit dat burgers onderling een mening vormen “to come to some conclusion about what the judgement of the public opinion tribunal (i.e. public opinion) might be” (Splichal, 2006, p. 699). In navolging van zijn ideeën rond panoptica³ is hij van mening dat die (al dan niet aanwezige) publieke opinie beleidslui stuurt.

De redeneringen van Kant en Bentham mogen dan wel enige abstractie uitademen, vaak komen basiselementen uit hun theorieën terug in meer hedendaagse bijdrages die niet noodzakelijk Habermas’ definitie blindelings overnemen. Zo stelt van de Steeg (2002, p. 507) de volgende definitie van de publieke sfeer voorop: “Leaving room to manoeuvre, the public sphere in general can be specified as consisting of actors who debate in public a topic which they consider to be in the public interest, i.e. of concern of the polity. At a certain point in time, the same topic is discussed by actors

³ Het was Bentham die het panopticummodel voor gevangenen bedacht. Zulke gevangenen zijn op zo’n manier gebouwd dat gevangenen permanent geobserveerd kunnen worden, maar niet kunnen weten of en wanneer bewakers hen daadwerkelijk in het oog houden. Gevangenen gaan er dus vanuit dat ze op eender welk moment geobserveerd worden en passen hun gedrag aan die idee aan (Zimmerman, 1998, p. 72). Toegepast op de publieke opinie geldt dan het volgende: “Public opinion does not exist in the same sense as the controller in the panopticon, but, although it could never be objectively perceived, it *really* exists in the mind of real persons and thus influences them” (Splichal, 2006, p. 700).

who are, in one way or another, in contact with each other. Moreover the actors are aware that they are observed by a public. It is the presence of a public which makes the interaction ‘on stage’ resonate. Finally, a debate can be regarded as public if, at least in principle, anyone from the public can come on stage and take an active part.”

Wat onrechtstreeks overigens blijkt uit deze definitie is dat van de Steeg zich zoals Kant (en minder expliciet ook Bentham) fel verzet tegen de opsplitsing van de publieke sfeer op basis van staatsgrenzen. Bovendien gaat ze eveneens uit van een publiek debat over zaken van algemeen belang terwijl ze de juridische ondertoon van Kant niet aanraakt en aangeeft dat massamedia niet het enige forum voor de publieke sfeer zijn (ze vermeldt ook face-to-facecontact bij publieke meetings als mogelijkheid). Van de Steegs idee over contact tussen actoren die op een bepaald moment hetzelfde issue bediscussiëren, sluit daarenboven aan bij Benthams stelling dat de publieke opinie zich onder communicerende burgers vormt. Men kan nog verdergaan in de analyse en stellen dat de projectie van de panopticumlogica op de publieke opinie door Bentham enigszins terug te vinden is in van de Steegs stelregel dat actoren zich bewust moeten zijn van een publiek. Waar Bentham echter in het midden laat of die publieke opinie er werkelijk moet zijn om het beleid te sturen, borduurt van de Steeg daarop verder en stelt ze dat de effectieve aanwezigheid van een publiek of de publieke opinie primordiaal is. Hoewel ze de woorden niet letterlijk in de mond neemt, blijkt uit haar definitie wel dat *publicity* of openbaarheid hoe dan ook niet mag ontbreken.

Zoals mag blijken uit de bovenstaande, summierere uiteenzetting is de publieke sfeer een zwaar getheoretiseerd concept waarvan de alomvattende essentie moeilijk te vatten is. De talrijke definities ervan leggen elk op hun beurt ergens hun klemtoon en geen enkele ervan is volkomen vrij van kritiek want de publieke sfeer blijft hoe dan ook een *floou* begrip dat vele benaderingen mogelijk maakt. De Vreese (2007, p. 4-5) geeft bijvoorbeeld een van de ruimste – en misschien wel een te ruime – interpretatie en definieert de publieke sfeer als volgt: “(...) an arena which enables citizens to interact and talk about (the same) political issues.” Bovendien somt hij de voornaamste kritieken – die ook bij andere auteurs te vinden zijn – op Habermas’ concept op. Zo gaapt er tussen de theoretische (en ideale) en de waarneembare (en reële) publieke sfeer nog een ernstige kloof. In werkelijkheid is volgens de Vreese (2007, p. 4) de grens tussen wat privé en wat publiek is, allesbehalve gemakkelijk te trekken. Een tweede kritiek slaat op de rationele aard die de publieke sfeer toegedicht wordt – zoals bij de sterke publieke sfeer van Kant – waarin emoties geen rol blijken te spelen. Daarenboven geven onderzoekers relativerend aan dat het discours rond publieke sfeer al te vaak focust op de discussie *in se*. “The relationship and step from discussion and deliberation to political engagement and action is poorly defined”, aldus de Vreese (2007, p. 4). Mede als gevolg daarvan verliest men vaak uit het oog dat het publieke en politieke leven draait om conflict en heterogeniteit, waar men de publieke sfeer al te graag wil associëren met homogeniteit en consensus. Hier dient wel opgemerkt te worden dat over de kwestie of de publieke sfeer al dan niet onenigheid kan verdragen, overigens geen

wetenschappelijke consensus bestaat (zie 1.2.2). Ten slotte is een van de voornaamste kritieken op Habermas' ideaaltypische conceptualisering van de publieke sfeer van de bourgeoisie – een kritiek die hijzelf overigens later heeft erkend – dat het concept een exclusief en limitatief karakter heeft op vlak van gender, klasse, religie, ras en nationaliteit (Schlesinger, 1999, p. 264; Splichal, 2006, p. 701).

1.2 De Europese publieke sfeer: *to be, or not to be – is that the question?*

1.2.1 *Drie manieren waarop de publieke sfeer Europees kan zijn*

Als we teruggrijpen naar Habermas' nogal flexibele en ruim interpreteerbare definitie van de publieke sfeer, kunnen we zonder al te veel overpeinzing aannemen dat er *stricto sensu* weinig obstakels de ontwikkeling van een publieke sfeer op Europees niveau⁴ daadwerkelijk in de weg staan. De vraag of zich in de EU effectief “a forum in which the private people, come together to form a public, readied themselves to compel public authority to legitimate itself before public opinion” (Habermas, 1999, pp. 25-26) kan nestelen of genesteld heeft, lijkt dan ook veeleer een kwestie van *believers* versus *non-believers* te zijn dan een vraagstuk waarop ooit een perfect waterdicht antwoord kan geformuleerd worden gezien het abstracte en veelzijdige karakter van het begrip publieke sfeer. “Yet, there is little agreement in the literature on what constitutes a democratic public sphere (...), let alone a European public sphere – and how do we know one when we see one”, geeft Risse (2003, p. 1) aan. Afhankelijk van het gebruikte referentiekader en het hoofdaccent in de definitie van de (Europese) publieke sfeer (niet zelden op media) worden de teerlingen anders geworpen (zie 1.4). Een tekenend voorbeeld fundeert die essentiële opmerking; zo heeft de EU volgens het liberale-representatieve model van het AIM-project (2006a, p. 5) – dat de band tussen burgers en beleidsmakers sterk benadrukt – te kampen met een zogenaamd publiekesfeerdeficit door het vermaarde democratisch deficit van de EU, terwijl het deliberatieve-discursieve model – dat een transnationale communicatieband naar voren schuift als prioriteit – exact het tegendeel beweert en bewijs aanvoert voor een proces van grensoverschrijdende politieke communicatie in de EU. Risse (2002, p. 1) schrikt er niet van terug om kras – volgens ons niettemin correct – te stellen dat “different concepts of a public sphere inevitably result in different indicators how to measure it which leads to almost incompatible empirical data”.

Gezien zijn onderzoeksopzet onderschrijft deze masterproef logischerwijs de stelling dat de ontwikkeling van de EPS een haalbare kaart is. Het loont evenwel de moeite om ook de argumenten van het tegenkamp (en de repliek erop) kort te schetsen om een genuanceerd overzicht te kunnen geven van het discours over de EPS en aan te tonen waarom deze masterproef de andere weg inslaat. Bovendien kan de stem van de groep *non-believers* moeilijk genegeerd worden aangezien zelfs

⁴ Wanneer er in deze masterproef sprake is van de EPS of de publieke sfeer op Europees niveau, wordt consequent het EU-niveau bedoeld. “Whoever talks about any type of a European public sphere must in each case take into consideration the current status”, waarschuwen Machill, Beiler en Fischer (2006, p. 60) waarmee ze wijzen op de “voortdurend” wijzigende omvang van de EU.

Habermas stelt dat een EPS niets meer dan een hersenschim is omdat Europese burgers enkel maar van zich kunnen laten horen bij Europese verkiezingen en voor het overige weinig inbreng hebben vermits wat Brussel dicteert nauwelijks ter discussie kan staan binnen de lidstaten (Le Monde, 2006, 28 december).

De logische indeling die het AIM-project (2006, p. 4) gebruikt, wordt in deze masterproef overgenomen als eenvoudige leidraad in het theoretische debat over de EPS. Brüggemann (2005) en de Vreese (2007) maken trouwens ongeveer dezelfde classificatie. Zo kunnen in grote lijnen drie stromingen in het denken over de EPS van elkaar onderscheiden worden.

Ten eerste kan de EPS geïnterpreteerd worden als een soort eenheidsworst met één gemeenschappelijke, overkoepelende publieke sfeer waarin dezelfde taal gesproken wordt, hetzelfde mediasysteem van toepassing is en Europese media bestaan. Brüggemann (2005, p. 58) bestempelt die stroming als “the impossibility school” omdat een gemeenschappelijke taal, media, *civil society*, identiteit en *demos* gewoonweg onhaalbare voorwaarden zijn op EU-schaal. Degenen die de (potentiële) ontwikkeling van de EPS van de hand wijzen, blijven trouwens vasthouden aan die eisen waardoor ze in een soort van cirkelredenering blijven steken en telkens bij de uitkomst komen dat een publieke sfeer op EU-niveau een illusie is. Onder meer van de Steeg (zie 1.2.2) beukt hevig in tegen de voorwaarden van “the impossibility school”. Volgens de Vreese (2007, p. 8) bestaat er ondertussen een consensus dat deze denkpijpe – die hij de veelzeggende etiketten “the utopian” en “the public sphere heavy” opkleeft – het onderspit moet delven voor de ideeën van een tweede stroming.

Aanhangers van de tweede denkrichting stellen minder hoge eisen en stellen een europeanisering van de nationale publieke sferen voorop. Voor deze benadering volstaat het – algemeen gesteld – dat Europese topics en Europese actoren zichtbaar zijn in nationale media, dat de Europese invalshoek het haalt van de nationale en dat nationale media niet blind zijn voor gebeurtenissen en houdingen in andere lidstaten. Bij de indeling die de Vreese (2007, p. 9) maakt, draagt deze benadering overigens de titel “the realist” omdat een EPS in deze zin geen illusionaire voorwaarden stelt. Volgens hem vindt deze denkpijpe de meeste weerga binnen het (empirische) onderzoek over de EPS omdat ze niet noodzakelijk een zuivere ja-nee-vraag stelt over het bestaan van de EPS, maar veeleer drukt op de mogelijke ontplooiing ervan – niet zelden in media. (Deze masterproef volgt en bevestigt die stelling.) Machill et al. (2006, p. 57) besloten eveneens – na het doorlichten van zeventien studies over de EPS – dat “a common thesis in research is that a European public sphere can be constituted via the Europeanization of reporting in the national media.” Het onderzoekswerk van de Vreese, Banducci, Semetko en Boomgaarden (2006), dat van grote betekenis is voor het empirische deel in Hoofdstuk II, schrijft zich overigens ook in op de europeaniseringsvisie van de tweede school. Het is trouwens die pijpe die Brüggemann volgt in zijn uiteenzetting over de opbouw van de EPS, maar hij maakt nog een subindeling – die ook volgens ons relevant is. Zo ziet hij enerzijds een groep onderzoekers die van een

EPS spreken van zodra in verschillende landen op hetzelfde moment over hetzelfde topic gecommuniceerd wordt binnen hetzelfde referentiekader. Brüggemann (2005, p. 59) noemt deze benadering de “public sphere light”. De tweede afgeleide gaat een stap verder in de europeanisering van de nationale publieke sferen en benadrukt de noodzaak van expliciete linken tussen de nationale publieke sferen die bijvoorbeeld teruggevonden kunnen worden in de directe referenties naar buitenlandse actoren.

Splichal (2006, p. 708) toont trouwens aan dat er al sporen van een consensus dat de ontwikkeling van de EPS vertrekt vanuit de europeanisering van nationale publieke sferen terug te vinden zijn in bijvoorbeeld Eurobarometer, het instrument van de Europese Commissie om de vinger aan de pols te houden van de publieke opinie in de EU. Die polls zijn immers gebaseerd op vergelijkingen tussen de nationale publieke opinies en de individuele mening wordt stevast gekoppeld aan de natiestaat. (Baisnée (2007) werpt hier een ander licht op, zie 1.3.)

Logischerwijs rijst vervolgens de vraag wanneer en in welke omstandigheden er nu concreet sprake kan zijn van een geëuropeaniseerde sfeer. Machill et al. (2006, p. 64) stellen dan ook terecht dat de huidige theoretische research (nog) niet in staat is om te kunnen duiden wanneer precies een nationale publieke sfeer volkomen geëuropeaniseerd is. Tot op vandaag kunnen we dus enkel spreken over trends die al dan niet op europeanisering van de publieke sferen wijzen. “There is no consensus about the extent to which Europeanized national public spheres exist. This might be ‘imperfect’ compared to the (theoretical) pan-European benchmark [i.e. de eerste school], but – very importantly – the contours of a European public sphere can be sketched”, besluit ook de Vreese (2007, p. 9) terecht. Afhankelijk van de onderzoeksparameters, die focussen op een verticale of horizontale europeanisering (zie 1.2.2), zijn tegengestelde conclusies over de ontwikkeling van de EPS daarenboven niet zeldzaam binnen deze school.

Ten slotte houden de aanhangers van het derde model een pleidooi voor “segmented transnational and issue-specific spheres of European publics” (AIM, 2006, p. 4). Zo definieert van de Steeg (2006, pp. 609-610) de EPS als volgt: “(...) a space where citizens – in practice: an elite of citizens – discuss issues with each other in the presence of a public that itself has (at least theoretically) the chance to intervene and participate.” Behalve elementen die ze in haar algemene definitie van de publieke sfeer vooropstelt (zie 1.1), springt ook de nuance “in practice: an elite of citizens” in het oog. Ze haalt ook Habermas aan om haar these dat er in realiteit een hele reeks aan publieke sferen bestaat of “a network of multiple overlapping public spheres” (van de Steeg, 2006, p. 610) te ondersteunen. Ook het denkpatroon van Risse (2002, p. 2) past in dit model aangezien hij spreekt over “various degrees of ‘transnationalness’ of a public sphere” waardoor sommige issues bijvoorbeeld voornamelijk volgens ideologische breuklijnen (binnen nationale grenzen) bediscussieerd worden en voor andere zaken waarbij identiteit en belangen een rol spelen, de EPS wel ademruimte krijgt. Niet alle onderwerpen

passen kortom in de EPS, met als gevolg dat er veeleer Europese “bubbels” ontstaan dan een algemene EPS. (Deze derde benadering wordt verder uitgewerkt onder 1.2.3.)

1.2.2 Visies op de Europese publieke sfeer buiten het driedelige kader

Aangezien de bovenstaande driedeling slechts een maatgevende vereenvoudiging is van het discours, is het logisch dat sommige auteurs ondanks hun originele bijdrages buiten dat beeld vallen. De ideeën van van de Steeg (2002) overstijgen bijvoorbeeld de drie stromingen zoals die hierboven aangereikt werden en werpen een geheel ander licht (dan o.m. “the impossibility school”) op het concept EPS. Vooreerst verwerpt ze de geïdealiseerde idee van fijn afgebakende nationale publieke sferen⁵ – waarvan inderdaad in vele uiteenzettingen over de (Europese) publieke sfeer het bestaan geïmpliceerd wordt – en van “an additional level of public sphere (...) added to that of the nationale public spheres, i.e. the concept of the national public sphere (...) with on a higher level, a possible European public sphere” (van de Steeg, 2002, p. 501). Ze weerlegt de argumenten van de “the impossibility school” en stelt – terecht – dat één pan-Europees mediasysteem geen voorwaarde is voor de creatie van een EPS omdat media en publieke sfeer – ondanks hun onmiskenbaar verband – twee verschillende zaken zijn en het gebrek aan overkoepelende media niet gelijk kan staan aan het niet-bestaan van een EPS. Leerzamer is het om te analyseren wat er binnen nationale mediasystemen gebeurt (van de Steeg, 2002, p. 503). “The notion of a monolithic, singular and pan-European public sphere has also been largely discarded in the light of the evidence in this area where attempts to create pan-European media (including for example the newspaper *The European* and the heavily subsidized *Euronews*) have failed”, merkt de Vreese (2007, p. 8) bovendien op.

De taalkundige mengelmoes in de EU kan evenmin een solide argumentatiebasis zijn om te besluiten dat de EPS een illusie is. Van de Steeg (2002, p. 503) erkent dat de taal die men spreekt indirect het wereldbeeld kleurt, maar repliceert dat taalmoeilijkheden en interpretatieverschillen onmogelijk de volledige communicatie kunnen droogleggen. Bovendien kunnen media als (vertalend) doorgeefluik het taalprobleem tussen burgers uit verschillende lidstaten oplossen. “It is communication, not language, that matters”, stelt van de Steeg (2002, p. 504) duidelijk en ze vindt navolging bij o.m. Risse (2002, p. 3). Bovendien wijst ze ook het gebrek aan een Europese lingua franca – het Engels en het Frans mogen dan wel de meest courante werktalen zijn binnen de EU-instellingen, ze kunnen moeilijk de *linguae francae* van de hele EU genoemd worden (Machill et al., 2006, p. 62) – van de hand als onoverkoombaar obstakel voor de EPS omdat eenzelfde Europese taal nog niet de garantie geeft dat alle Europese burgers plots dezelfde kranten, televisieprogramma’s en zo meer zullen gebruiken. “Since within the national borders not every citizen reads the same newspaper, or watches the same

⁵ Habermas zelf is ondertussen ervan overtuigd dat de publieke sfeer ongebonden is aan specifieke locaties (zoals naties) en kan bestaan uit burgers en consumenten die via publieke media onderling verbonden zijn (Schlesinger, 1999, p. 266).

news bulletin, and still, the existence of a national public sphere is not questioned, then neither can this be demanded from a European public sphere”, pareert van de Steeg (2002, p. 504).

Een gemeenschappelijke, Europese cultuur en identiteit ziet ze daarenboven niet als een noodzakelijke verworvenheid om te kunnen spreken van een EPS omdat de vraag of een gedeelde cultuur en identiteit een *conditio sine qua non* is, nog open staat en van de Steeg (2002, p. 505) zelf van oordeel is dat “the political culture and values necessary for a public sphere to thrive are produced in the interaction itself, and thus need not to be there in advance”. Deze masterproef sluit zich aan bij de visie dat het debat over een Europese identiteit (en cultuur) veel te uitgebreid is om zonder meer te linken aan het onderzoek over de EPS. Wat de link tussen een Europese identiteit en een EPS betreft, is nog volop een theoretisch kip-of-het-eidebat aan de gang waardoor uitspraken over welk concept de voorwaarde vormt voor het andere begrip nog niet voldoende gefundeerd lijken.

Samenvattend kan gesteld worden dat de EPS in geen geval gespiegeld kan/mag worden aan het ideaalbeeld van de publieke sfeer in natiestaten die als “stable, internally homogeneous and detached” (van de Steeg, 2002, p. 506) omschreven wordt, maar dat de EPS zich precies laat kenmerken als “more dynamic, containing internal differences, and possessing a permeable circumscription which enables mutual contact” (van de Steeg, 2002, p. 506). We sluiten ons bijgevolg aan bij de visie van o.m. Risse (2002, pp. 1-2), Machill et al. (2006, p. 60) en de Vreese (2007, p. 5) dat het zo goed als onmogelijk en te ambitieus is om de ideeën rond de publieke sfeer, die onmiskenbaar – en niet zonder gevolg voor de definiëring – hun oorsprong vinden binnen de nationale context, zonder meer te projecteren op de EPS.

Van de Steeg beperkt zich niet tot het weerleggen van andere betogen over de EPS, maar bouwt er zelf ook een – die dus niet perfect binnen een van de drie vooropgestelde stromingen past – op. Ze gebruikt in haar verfijning van de voorwaarden voor een EPS liever het begrip publiek discours omwille van de empirische toepasbaarheid ervan en argumenteert dat mediaonderzoek geschikt is om de EPS te analyseren. Vervolgens vindt ze het niet nuttig om nog langer te redeneren in termen van zuiver geografische afgebakende publieke sferen, maar stelt ze dat per medium nagegaan kan worden in welke mate een Europees discours gevoerd wordt. (Van de Steeg toetst haar onderzoeksmodel aan de berichtgeving over de uitbreiding in 2004 in een Brits, Nederlands, Duits en Spaans weekblad en in 2006 doet ze ongeveer dezelfde oefening naar aanleiding van de hetze rond Haider, toen die in 2000 met zijn partij FPÖ in de Oostenrijkse regering kwam en de EU daarop steigerde.) Naargelang de mate van overlapping van het discours van verschillende media uit verschillende lidstaten, kan er al dan niet gesproken worden van een EPS. Punt van kritiek kan hier niettemin gegeven worden: hoewel van de Steeg in eerste instantie het in nationale termen denken duidelijk van de hand wijst, grijpt ze er toch naar terug om na te gaan of er effectief sprake is van een EPS. In 2006 (p. 627) kwam van de Steeg hoe dan ook tot de conclusie dat er een transnationale publieke sfeer bestaat waarin Europese onderwerpen bediscussieerd worden.

Ook de originele gedachtestroom van Risse (2002) is moeilijk vast te pinnen op een van de drie scholen. Allereerst verwerpt hij met dezelfde gedrevenheid als van de Steeg de idee van een pan-EPS die op basis van taal- en mediaverschillen als een utopie voorgehouden wordt. In grote lijnen kan men Risse in de tweede school situeren, maar de waardevolle specificiteiten die hij aanbrengt, zorgen ervoor dat hij – volgens ons – een aparte vermelding verdient. Zo verdiept hij het denken van die stroming en brengt hij de inhoudelijke consequenties van de europeanisering van de nationale publieke sferen onder de aandacht. Op de cruciale vraag “How do we know a European public sphere when we see one?” (Risse, 2002) geeft hij met veel gevoel voor compromis een sterk gefundeerd en – naar onze mening – overtuigend antwoord. Hij gebruikt de bedenkingen van Eder en Kantner enerzijds en van Gerhards anderzijds om tot een creatieve bijdrage te komen. Eder en Kantner gaan er namelijk vanuit dat een publieke sfeer die op basis van nationaliteit gepolariseerd is (waarin bijvoorbeeld de Spaanse publieke opinie strijdig is met de Duitse publieke opinie) en niet langs ideologische of andere breuklijnen, nog steeds gelijk kan staan aan een gemeenschappelijke EPS op voorwaarde dat de media in de verschillende lidstaten dezelfde issues behandelen op hetzelfde moment en binnen hetzelfde referentiekader (Risse, 2002, p. 4). “The conceptualization by Eder/Kantner/Trenz is rather broad so that it is almost impossible *not* to find a European public sphere”, merkt Risse (2002, p. 5) op. Gerhards daarentegen is veeleisender en stelt dat nationale publieke sferen niet enkel moeten communiceren over Europese issues, maar ook eerder een Europese dan een nationale invalshoek moeten gebruiken vooraleer er sprake kan zijn van een EPS, “which makes it virtually impossible to find *any* European public sphere, unless the EU develops into a traditional nation-state writ large” (Risse, 2002, p. 5). Risse weegt deze minimum- en maximumbenadering tegen elkaar af en stelt dat een EPS gedefinieerd kan worden als “the degree to which the same topics are discussed at the same time and at the same level of relevance in various public spaces (e.g. national, but also functionally differentiated)” (Risse, 2002, p. 6) en voegt aan dat kwantitatief en inhoudelijk concept een discours-analytische of kwalitatieve dimensie toe: “interconnected through either direct or ‘virtual’ discursive interaction with fellow Europeans treated as legitimate speakers in order to qualify for a transnational European public sphere” (Risse, 2002, p. 5). Een Europese invalshoek is dus geen absolute voorwaarde, maar Europeanen moeten elkaar (over de grenzen heen) wel als “legitimate speakers, as part of the ‘we’ in whose a community of communication emerges” (Risse, 2002, p. 5) beschouwen. Daarenboven haalt Risse (2003, p. 4) aan dat het onduidelijk is wat er in de literatuur met een gemeenschappelijk referentiekader of perspectief precies bedoeld wordt. Deze masterproef sluit zich aan bij zijn bedenking dat hetzelfde referentiekader niet gelijk mag staan aan het innemen van een gemeenschappelijk Europees standpunt want er is geen reden waarom de EPS enkel jaknikkers zou herbergen. “Contestation is a crucial pre-condition for the emergence of a European public sphere rather than an indicator for its absence”, stelt Risse (2003, p. 5) zeer duidelijk en – volgens ons – geheel terecht. Die lijn kan doorgetrokken worden naar de steun voor het Europese project. Zo

oordeelt Risse (2003) dat in de verhitte debatten in Frankrijk, Groot-Brittannië en Denemarken over de euro meer tekenen van een EPS terug te vinden zijn dan in lidstaten die braaf gevolgd zijn.

1.2.3 *Horizontale en verticale europeanisering*

Zoals hierboven aangehaald werd, kunnen de uitkomsten van onderzoeken naar de ontwikkeling van de EPS die vasthouden aan de tweede piste van de europeanisering, sterk variëren van pessimistisch tot optimistisch (de Vreese, 2007, p. 9-10). Een van de grootste determinanten achter die schijnbare tegenstelling is de beslissing om de onderzoeksopzet te focussen op de verticale of op de horizontale dimensie van de europeanisering. Omwille van de sterke consequenties van de keuze op dit vlak en omdat deze masterproef expliciet de verticale europeanisering belicht, lijkt het ons nuttig de twee dimensies en het verschil ertussen toe te lichten.

Kernachtig gesteld, kunnen we spreken over enerzijds verticale europeanisering wanneer nationale actoren verwijzen naar Europese actoren en issues (bottom-up) of Europese actoren opduiken in nationale debatten over Europese zaken (top-down) en over anderzijds horizontale europeanisering wanneer nationale media belang hechten aan berichten over gebeurtenissen in andere EU-lidstaten en wanneer nationale actoren refereren naar issues en actoren uit andere EU-lidstaten (de Vreese, 2007, p. 9).

Machill et al. (2006, pp. 63-64) belichten de implicaties van de twee types europeanisering voor het beleid en volgens hen houdt de verticale europeanisering in dat hoofdrolspelers van EU-staten in debat treden met EU-actoren. De communicatie tussen het nationale en het Europese niveau komt in beeld in de nationale berichtgeving. Waar de visie van Machill et al. (2006) op de verticale europeanisering nauw aansluit bij de bovenstaande, korte definiëring, gaat ze wel dieper in op de horizontale europeanisering. Volgens Machill et al. (2006, p. 63) houdt horizontale europeanisering in dat er via de nationale massamedia communicatieverbanden ontstaan tussen protagonisten uit verschillende EU-lidstaten waardoor de nationale overheden rekening houden met hun buurlanden en de andere lidstaten bij het nemen van vele van hun beslissingen zodat er uiteindelijk in Brussel een compromis bereikt wordt. Ze onderscheiden ook nog een andere indicator die voortbouwt op de horizontale europeanisering. Zo kunnen protagonisten in verschillende EU-lidstaten ook deelnemen aan debatten over hetzelfde onderwerp en het eens zijn over de afbakening van het probleem, wat concreet inhoudt dat europeanisering ook kan plaatsvinden wanneer een onderwerp in de media van verschillende lidstaten gelijktijdig opduikt en wanneer de debatten goed op elkaar lijken. “In an ideal scenario, the reporting in various EU states on topics with Europe-wide significance even takes place *synchronously*”, specificeren Machill et al. (2006, p. 63) nog. Koopmans en Pfetsch (2003, p. 14) maken ook een tweedeling binnen de horizontale europeanisering en spreken over een sterke europeanisering als actoren in hun discussies refereren naar actoren of het beleid in een andere lidstaat.

Een zwakke, horizontale europeanisering vindt volgens hen plaats wanneer media debatten in een andere lidstaat verslaan, maar de rechtstreekse link achterwege blijft.

Welke dimensie – de horizontale of verticale – nu garant staat voor een “betere” of “waardevollere” europeanisering, blijft een open vraag na onze literatuurstudie, wat ons doet besluiten dat er in deze niet noodzakelijk geredeneerd kan worden in termen van “beter” en “minder goed”. We volgen de stelling – die we impliciet bij Machill et al. (2006) terugvinden – dat het terugvinden van een of meerdere indicatoren – al dan niet horizontaal én verticaal – aangeeft dat er een europeaniserend proces aan de gang is. Idealiter is zowel de aandacht voor het EU-niveau en zijn actoren als de interesse in gebeurtenissen in andere EU-lidstaten en buitenlandse actoren groot waardoor er europeanisering plaats grijpt in beide dimensies. Volgens Risse (2003, p. 4) kunnen we ten slotte nu al spreken van een horizontale europeanisering terwijl de verticale europeanisering nog op een laag pitje staat.

1.2.4 *Elitaire sfeer*

Het standaardwerk van Habermas (1999) erop nageslagen, moet de publieke sfeer toegankelijk zijn voor alle burgers, mogen burgers niet handelen uit persoonlijk belang, maar moeten ze rationeel handelen vanuit het algemeen belang en mag er ten derde geen sprake zijn van dwang. Als we die vuistregels – en vooral de eerste voorwaarde – confronteren met de filosofie achter de derde stroming in het debat over de EPS, is het minder gemakkelijk dan bij de tweede stroming om te spreken van een mogelijke ontwikkeling van de EPS, maar staat de deur wel nog op een kier, in tegenstelling tot bij de eerste school. De derde stroming heeft namelijk een transnationale, maar gesegmenteerde sfeer voor ogen waarin “issue-specific communicative spaces, largely dominated by political and economic elites” (de Vreese, 2007, p. 8) de scepter zwaaien. Kwaliteitskranten spelen daarin een grote rol, maar aangezien “elitist national newspapers and a handful of commercial news outlets with a global outreach and a significant European audience, such as the *Financial Times*, at the end of the day have a limited, elite readership (...), it [is] hard to speak of a *public* sphere” (de Vreese, 2007, p. 8). Ook de onderzoekers van het nog lopende *Eurosphere*-project opperen om de diversiteit in de EU niet onder de mat te vegen en zien de EPS als “criss-crossed by various forms of diversity – among others of cultural backgrounds, political understanding and institutional set-ups. It seems, thus, of utmost importance to re-think the potentials of the EPS against the background of diversity: How much diversity and how much fragmentation can be allowed for a social/political space to be called a public sphere?” (Bärenreuter et al., 2009, p. 5).

De stelling hierop aansluitend van Schlesinger (2007) dat er waarschijnlijk meer struikelblokken dan stimulansen zijn voor de ontwikkeling van de EPS mag dan misschien al te radicaal en pessimistisch

zijn, deze masterproef deelt wel zijn visie dat een “European sphere of general publics” (Schlesinger, 2007, p. 424) nog niet voor morgen is. Schlesinger (2007, p. 421) argumenteert namelijk dat nationale publieke sferen centraal blijven en dat de al bestaande transnationale ruimtes of sferen slechts politieke en economische elites en zogenaamde *epistemic communities* (inclusief academici) omvatten. Achter die elitaire sfeerschepping – die overigens hand in hand gaat met het *multilevel governance*-model van de EU aangezien lobbyen en belangenvertegenwoordiging op dat niveau niet voor iedereen even toegankelijk zijn –, stelt Schlesinger (1999, p. 271) – naar onze mening correct –, zit de marktlogica in de mediasector. Hun honger naar winst – en niet “the search for the new public imagined in normative theory” (Schlesinger, 1999, p. 277) – leidt ertoe dat media zich liever richten op specifieke segmenten van het publiek en de idee om iedereen te bereiken laten varen. “It has started to make sense to think of such emergent media audiences as occupying a *transnational* space. Although driven by profit seeking, some Europe-wide media are creating a distinct space of spaces for a form of collective debate, albeit a highly restricted one”, aldus Schlesinger (1999, p. 271). De Europese politieke en economische elite deelt volgens hem media zoals de zakenkranten *Financial Times*, *The Economist* en zijn spin-off *European Voice*, zelfs de Amerikaanse krant *International Herald Tribune* en (de ondertussen ter ziele gegane) *The European* en *Euronews*. Strikt genomen zijn er dus Europese media – weliswaar nog in een embryonale fase – en om die te laten evolueren tot volwaardige Europese journalistiek, moet een transnationaal massapubliek ontstaan dat die Europese media vervolgens in de armen sluit als anders dan nationale berichtgeving en met een focus en agenda die de individuele lidstaten overstijgt (Schlesinger, 1999, p. 277). Hoe dit alles geconcretiseerd kan worden, blijft echter verdacht vaag.

Baisnée (2007) ontvouwt omtrent een gesegmenteerde EPS een wel zeer originele en sceptische visie op de EPS (zie 1.3). Volgens hem zit de theoretisering en onderzoek rond het begrip muurvast in een normatieve, liberale-democratische spiraal waardoor er al te graag verondersteld wordt dat alle burgers deel zouden moeten uitmaken van de EPS. “From a more realistic point of view, it is clear that not all social groups participate in European political processes and debates”, aldus Baisnée (2007, p. 500). In plaats van te verwijzen naar het verschillende economische en politieke vermogen van de verscheidene maatschappelijke groepen als reden waarom niet iedereen evenzeer betrokken is in de EPS, grijpt hij terug naar de Europese zeggenschap die niet op alle beleidsdomeinen even groot is. Boeren en handelaars zullen bijvoorbeeld meer geïnteresseerd zijn in de Europese besluitvorming en bijgevolg meer deel uitmaken van de EPS dan onderwijzend personeel aangezien landbouw en interne markt de oogappels zijn van de EU terwijl onderwijs hoofdzakelijk een nationale bevoegdheid blijft. Bovendien werpt Baisnée (2007) op dat nationale politiek het dikwijls al moet stellen met povere interesse van burgers waardoor hij zich de (boud) vraag stelt: “(...) why on earth should they be more interested in EU politics?” 2007, p. 501). Samenvattend stelt Baisnée (2007, p. 501) dat de EPS “(1) sectoral, (2) socially highly selective [is] and (3) might include actors that are not located within EU official

borders”. Hoewel de derde conclusie – die in onze literatuurstudie regelmatig opdook en die bijvoorbeeld ook bij Schlesinger (1999) terug te vinden is – niet verder uitgewerkt wordt binnen deze masterproef, is ze niettemin het vermelden waard omdat ze – naar onze mening – het theoretische spectrum verwijdt.

1.3 Het belang van de Europese publieke sfeer en het aandeel van media daarin

Onze literatuurstudie toont duidelijk aan dat de academische wereld pas relatief recent – vanaf het midden van de jaren negentig – het concept EPS heeft opgepikt. Die timing kan niet los gezien worden van het tijds kader. De problematische ratificatie van het Verdrag van Maastricht (ondertekend in februari 1992, in werking in november 1993) in Denemarken, Frankrijk, Groot-Brittannië en Duitsland (Maresceau, 2008, pp. 19-21) en de terugvallende opkomstcijfers voor de Europese verkiezingen openden toen namelijk heel wat ogen. De periode van *integration by stealth* waarover Pascal Lamy, de kabinetschef van toenmalig Commissievoorzitter Jacques Delors, zich liet ontvallen dat “the people weren’t ready to agree to integration, so you had to get on without telling them too much” (Shore, 2000, p. 18), liep ten einde. De lusteloze permissieve consensus moest bijgevolg stilaan plaats ruimen voor een groeiend scepticisme onder de EU-burgers en de ideeën over het democratische deficit van de EU vonden hun voedingsbodem. In de Verklaring betreffende de toekomst van Unie van het Verdrag van Nice (ondertekend in 2001, door Ierse ratificatiemoeilijkheden pas in 2003 in werking) staat letterlijk te lezen dat de democratische legitimiteit en de transparantie van de Unie en haar instellingen verbeterd en verzekerd moeten worden om burgers van de lidstaten dichterbij de EU te brengen (EUR-Lex, 2001, 5 april 2009). Die schreeuw om meer democratie weergalmt ook in de Verklaring van Laken (2001), in het ontwerpverdrag van de Europese Conventie (2002-2003) en in de tekst van de daaropvolgende Intergouvernementele Conferentie (2003-2004) (Baetens & Bursens, 2005, p. 6). Het is in die periode dat Habermas (aangehaald in Splichal, 2006, p. 700) stelt dat “the deficit in democracy can only be eliminated if ‘a European public (sphere)’ comes into existence, in which the democratic process is incorporated”. De meningen zijn evenwel verdeeld over de kwestie of het gebrek aan een EPS het democratische deficit veroorzaakt (zoals Habermas gelooft) of juist het democratische deficit een deficit in *public/ness*, het stokpaardje van Splichal (2006), veroorzaakt. Er bestaat hoe dan ook een consensus in de literatuur over de link tussen het democratische deficit en de EPS en we volgen Splichal (2006, p. 701) wanneer hij bepleit dat dat verband “should not be trivialized by simplistic causal claims”.

Het belang van de EPS wordt aanzienlijk, indien men ervan uitgaat dat de ontwikkeling ervan het democratische deficit van de EU een halt toeroept. Hoewel het debat rond het democratische deficit al te veelzijdig is om hier in al zijn facetten uit te doeken te doen en meer empirische bewijsvoering welkom blijft om de (veronder)stelling te staven dat een EPS de legitimiteit en het democratische

gehalte van de EU opkrikt (Bärenreuter et al., 2009, p. 2), kunnen we ons niettemin volkomen vinden in de resumerende these van Koopmans en Pfetsch (2003, p. 6) dat “starting out from the problematic of the EU’s – real or alleged – democratic deficit, there had been a vivid debate in Europe on the necessity to link the EU institutional structure and decision-making process with active involvement, acceptance, and legitimacy among the citizenry. The public sphere is at the core of these processes”. We verwijzen overigens graag naar de zienswijzen van Kant en Bentham die beiden van bij het begin een democratische invalshoek incorporeerden in hun definities van de publieke sfeer (zie 1.1) en de liberale toer opgingen. Splichal (2006, p. 695) beschouwt op zijn beurt de EPS als waardevol omdat de ontwikkeling van die sfeer de disproportie tussen de nauwe economische band tussen (de burgers in) de lidstaten en de EU enerzijds en de veel minder uitgesproken politieke link anderzijds kan corrigeren. Het democratische deficit moet volgens hem zeker getackeld worden indien de EU niet alleen de grootste “subglobale” en een uitermate competitieve markt, maar ook de grootste grensoverschrijdende democratie pretendeert te zijn.

Het belang van de EPS kan ook van een totaal andere kant benaderd worden en het vermelden waard hierbij is de nogal achterdochtige doch intrigerende theorie van Baisnée (2007). Niemand minder dan de EU zelf is volgens hem – allesbehalve belangeloos – de creator van het concept EPS. Om de legitimiteit van de EU gevoelig op te krikken en het hele politieke project erachter verkocht te krijgen, werden met zeer duidelijke – zelfs slinkse – doelstellingen de persdienst van de Commissie en de onderzoeksdienst Eurobarometer opgericht. De persdienst werd gezien als een *passé-partout* om de beperkte domeinen (kolen en staal) te kunnen overstijgen door volop opinies en informatie te verspreiden over onderwerpen die niet tot de core business van de EG behoorden, terwijl de bedoeling achter Eurobarometer was om een Europese publieke opinie te creëren en te publiceren waardoor het denkbeeld ontstond dat burgers over de grenzen heen dezelfde belangen en attitudes konden koesteren, wat het politieke project van de EU legitimeerde (Baisnée, 2007, pp. 497-499). Spilfiguur in dat samenzweerderige scenario van Baisnée (2007) is overigens Jacques-René Rabier, de oprichter van zowel de persdienst als Eurobarometer.

De EU heeft door de oprichting van die twee diensten de latere theorievorming rond de EPS flink beïnvloed zodat steeds twee basisveronderstellingen ons denken nu bepalen. Naar Baisnéés mening vertrekken we door de nadruk die de EU graag legt op communicatie en publieke opinie steevast (verkeerdelijk) vanuit de idee dat ten eerste de EPS afhankelijk is van de informatie over de EU die via de nationale media doorsijpelt en dat ten tweede alle burgers deel ervan uitmaken. Hoewel Baisnée een geheel nieuw en interessant licht laat schijnen over (het belang van) de EPS, leunt deze denkroute volgens ons te zeer aan bij hineininterpretieren en stellen we ons o.m. de vraag waarom de communicatiestrategie pas bij het aantreden van de Commissie-Barroso in 2004 voor het eerst als volwaardige portefeuille aan een Commissaris (met name Margot Wallström) werd toegeedeeld en

waarom in deze zo hard op de individuele lidstaten gerekend wordt, zoals blijkt uit de beleidsdocumenten over de communicatiestrategie.

Dikwijls wordt geopperd dat het democratische deficit via institutionele hervormingen aangepakt kan worden. Zo zou de transparantie van de werkzaamheden van de EU verhoogd kunnen worden en de politieke partijen op EU-niveau een duw in de rug gegeven kunnen worden (Bärenreuter, 2009, p. 6). In deze context wordt ook dikwijls gesuggereerd dat de macht van het Europees Parlement, de enige (sinds 1979) rechtstreeks verkozen EU-stelling, moet toenemen, maar in de jaren negentig werd duidelijk dat die parlementaire versterking weinig effect had en dat het spookbeeld van het democratische deficit nog steeds ronddwaalt (Orbie, 2008, pp. 129). De inputdemocratie een *boost* geven is slechts een route om het democratische gehalte op te krikken. Auteurs zoals Hix voeren aan dat de EU vooreerst een centrale plaats moet krijgen binnen politieke debatten zodat een Europees gemeenschapsgevoel – op termijn dus een volwaardige EPS – ontstaat dat noodzakelijk is in het licht van een democratisch Europa (Orbie, 2008, p. 134). Hoewel dergelijke politisering zeker meer meningsverschillen veroorzaakt binnen de EU, leidt het volgens deze auteurs wel tot een grotere interesse van de Europese bevolking waardoor politiek conflict een noodzakelijk ingrediënt wordt voor een democratisch (Europees) systeem. Follesdal en Hix stellen in dat kader behalve een aantal – wederom – institutionele aanpassingen ook voor dat de media een grote rol spelen om burgers wegwijs te maken in het Europese politieke spel (Orbie, 2008, pp. 134-125).

Vooraleer burgers zich engageren in politieke debatten (en zichzelf op termijn binnen een publieke sfeer situeren), moeten ze dus – de theorie van o.m. Hix erop nagehouden – het belang van dat politieke niveau inzien en bij uitbreiding legitimiteit eraan verlenen. Het heeft immers nauwelijks zin om na te denken en te praten over een beleid en een beleidsniveau waarvan men a priori de bestaansreden en de daaropvolgende handelingen verwerpt. Op dat punt komt het aandeel van de media in de ontwikkeling van de EPS nadrukkelijk in het vizier. Interessant in dat kader is het onderzoek van Baetens en Bursens (2005) over massamedia en de reductie van het legitimiteitsdeficit in de EU. Daarin wordt aangetoond dat media een niet te onderschatten rol spelen in de legitimering van de EU – die volgens ons dus aan de basis ligt van de ontwikkeling van de EPS. Van de drie criteria die een regime legitiem maken, namelijk legaliteit, normatieve rechtvaardiging en legitimatie, zijn de twee laatste van belang aangezien legaliteit formele procedures betreft en dus niet onderhevig is aan media-invloeden, in tegenstelling tot de overige twee bakens (Baetens & Bursens, 2005, p. 3). Onder normatieve rechtvaardiging en legitimatie verstaan de auteurs respectievelijk sociale acceptatie en expliciete goedkeuring van de EU. Vervolgens stellen Baetens en Bursens (2005) dat de EU op basis van die drie criteria op niet minder dan twaalf (of acht, zonder het criterium legaliteit) punten kan lijden aan een legitimiteitstekort aangezien ze een onderscheid maken tussen de input- en outputdimensie en tussen directe en indirecte legitimiteit. Vooral de outputdimensie is van belang in

deze context omdat die dimensie staat voor de effectiviteit van het beleid zodat burgers de autoriteit van de overheid aanvaarden en het beleid als goed ervaren (“government for the people”), terwijl de inputdimensie focust op *accountability* van degenen die besturen op basis van de preferenties van de kiezers (“government by the people”). Directe legitimiteit houdt in dat burgers hun overheid rechtstreeks verantwoordelijk kunnen stellen bij bijvoorbeeld verkiezingen en is evenzeer van belang als de indirecte legitimiteit, het model waarbij internationale organisaties via lidstaten legitimiteit wordt toegekend. Baetens en Bursens (2005) argumenteren dat massamedia via normatieve rechtvaardiging en legitimatie de directe en indirecte outputlegitimiteit van de EU kunnen versterken door het gebrek aan kennis over de EU, het tekort aan motivatie om er iets meer over te weten te komen en het zogenaamde begripsdeficit (de EU blijft een onbegrijpelijk kluwen) bij de burgers bij te passen. Op zes punten kunnen media volgens Baetens en Bursens (2003, p. 16) weerwerk bieden: meer en regelmatig berichten, thematisch (het hele dossier kaderen) en niet uitsluitend episodisch (enkel gebeurtenissen belichten, zonder verdere situering) berichten, het beleid inhoudelijk en niet enkel institutioneel benaderen, de rol van de verschillende instellingen voldoende toelichten, niet terugschrikken om het EU-nieuws (met mate) te nationaliseren en ten slotte te personifiëren. We moeten er overigens rekenschap van nemen dat hun stelling dat nieuws over de EU in een nationaal kader plaatsen de legitimiteit van de EU omhoog haalt, indruist tegen de mainstreamidee in de literatuur dat precies meer EU-actoren en -gezichten een stimulans zijn voor de legitimiteit en dus de EPS. Media (niet voor niets afkomstig van het Latijnse *medius*, middelste) zijn dus actoren die niet over het hoofd gezien kunnen worden bij de legitimering van de EU, wat meteen hun aandeel in de ontwikkeling van de EPS in de verf zet.

1.4 De Europese publieke sfeer onderzoeken: een “pak-me-dan-als-je-kan”-spelletje?

“Public spheres are not a given, are not out there waiting to be discovered by some analysts. Rather, they are social constructions in the true sense of the word.” En meteen vat Risse (2003, p. 5) in dat citaat een van de meest essentiële vragen samen die men zich kan stellen in het kader van deze masterproef. Of de EPS zich in cijfers en oplosbare hypotheses laat vatten is een kwestie die we niet uit de weg wilden gaan, hoewel deze masterproef indirect en met de nodige nuance een pleidooi vormt voor de mogelijkheid om het concept (empirisch) te onderzoeken.

Risse (2003, p. 2) drukt er opvallend sterk op dat de EPS een sociale constructie is en bijgevolg niet bestaat buiten het sociale en politieke discours. “Rather, it is being constructed through social and discursive practices creating a common horizon of reference and, at the same time, a transnational community of communication over issues that concern ‘us as Europeans’ rather than British, French, Germans, or Dutch” (Risse, 2003, p. 2). Hij is evenmin blind voor de onderzoeksproblematiek die gepaard gaat met het analyseren van zo’n “community of communication”. Zoals Risse (2003, pp. 2-3)

halen ook wij (zie 1.2.3) het belang van de horizontale of verticale oriëntatie van het onderzoek aan aangezien die keuze een zware hypotheek legt op de onderzoeksresultaten. Welke van beide benaderingen de betere onderzoeksopzet in zich draagt, kan moeilijk uitgemaakt worden. Onderzoeken naar de hoeveelheid nieuws over de EU (de verticale dimensie) staan doorgaans garant voor sceptische uitkomsten terwijl analyses van de gemeenschappelijke referentiekaders en discussies over de waarden die de EU moeten typeren (de horizontale dimensie) een positiever geluid laten horen. Onderstaand schema (Risse, 2003, p. 4) geeft op basis van de twee onderzoeksdimensies de mogelijke onderzoeksconclusies van mediaonderzoeken weer:

<i>Media attention for European Affairs</i>	HIGH	LOW
<i>Frames of References in Media Reporting on European Affairs</i>		
SIMILAR	Ideal typical European Public Sphere	Current empirical findings
DIFFERENT	Prevailing national perspectives on Europe	No European public sphere

Onderzoek naar de EPS ontsnapt geenszins aan de vuistregel dat de definitie van het onderzoeksobject de sleutel is voor de verdere afwikkeling van het onderzoek. De keuzes die gemaakt worden om de definitie af te bakenen, hebben implicaties voor de onderzoeksopzet dat op zijn beurt zal doorwegen op de algemene conclusie. Omdat de EPS een abstract concept is, laat het zich langs heel verschillende kanten benaderen. Mediaonderzoek in al zijn facetten (kwantitatief of kwalitatief, allerhande claim-makingonderzoeken waarbij niet artikels de analyse-eenheid zijn, maar individuele communicatieve statements in de media, onderzoek naar het soort actoren in de EU-berichterijding enz.), is er daar slechts een van. Hoewel Machill et al. (2006, p. 64) van oordeel zijn dat “(...) it is the intensification or the change in the reporting that should be analysed in order for any conclusions to be drawn about a possible Europeanization of the national public spheres or that the emergence of this type of European public sphere might be possible”, mogen we andere stemmen in het debat niet doodzwijgen.

Zo biedt het pleidooi van Splichal (2006) een – naar onze mening – waardevolle verruiming van de conceptualisering van de publieke sfeer – hijzelf gebruikt liever de term *public/ness* – en overstijgt hij de ogenschijnlijke noodzaak van mediaonderzoek. Splichal (2006, p. 700) bevestigt overigens ook de consequenties van uiteenlopende definiëringen en werpt een vernieuwend licht op het concept: “(...) with the growing role of the media conceptualizations of publicness became increasingly media-centric whereas the idea of citizens’ public use of reason – a critical indicator of autonomous power vested in the (strong) public sphere – was shoved aside, just as the idea of publicity (including the personal right to communicate) as the defining principle of the public sphere remains a blind spot in

contemporary debates about European public sphere(s).” Het internet is volgens hem een forum vol opportuniteiten in het kader van de publieke sfeer omdat een individuele opinie er kan uitgroeien tot een – zoals Splichal (2006, p. 702) het noemt – “sociale opinie”, die doorheen de tijd steeds voortgesproten is vanuit private conversatie. Bovendien prijst hij het internet omdat het – in tegenstelling tot de traditionele, niet-interactieve pers en audiovisuele media – een internationale *civil society* kan helpen opbouwen, die op zijn beurt een kosmopolitisch publiek uit de grond kan stampen waardoor de publieke sfeer losgeweekt wordt van geografische grenzen. Ondanks zijn vurige betoog voor het internet erkent hij wel dat massamedia het meeste effectieve kanaal blijven om machtige *agents* voor het publiek ter verantwoording te roepen in het kader van hun legitimiteit.

De immer kritische Baisnée (2007, p. 500) voegt er nog aan toe dat demonstraties en speeches van Europarlementsleden ook volwaardige fora zijn van de EPS, hoewel ze dikwijls uit de boot vallen in de nationale berichtgeving. Indien onderzoek zich uitsluitend stort op media-analyse, lijkt het volgens Baisnée (2007) alsof die nooit plaatsgevonden hebben. Enerzijds houdt dat argument volkomen steek, anderzijds wijzen we er wel op dat de meerderheid van de Europese burgers nog nooit met een spandoek in de hand het Brusselse Schumanplein of de straten van Straatsburg verkend heeft en dat speeches van Europese parlementsleden voornamelijk vanuit academische interesse opgevraagd worden. Er is niets opzienbarends of vernieuwend aan de stelling, zoals blijkt uit van de Steegs (2002) benadering hieronder, dat vele Europese gebeurtenissen inderdaad “onbestaand” blijven, indien ze niet de media halen – de stelling van Baisnée over de globale interesse van Europese burgers in politiek (zie 1.2.4) indachtig.

In navolging van van de Steeg (2002), die zoals Splichal (2006) erkent dat er nog andere arena’s voor de EPS bestaan behalve media (zie ook 1.1), nemen we dus enkele nuancerings in acht bij het onderzoek van deze masterproef. “In the end, what the general public gets to see of the public debate is that *which* is reported by the media, and, especially, *as* it is reported by the media, thus a political reality is created”, merkt ze (2002, p. 507) terecht op. Mediaonderzoek kan dus enkel zekere contouren van de EPS ontwaren omdat media het publieke discours zowel kunnen oprekken als vernauwen of “inniger” maken. Enerzijds bieden ze een breed publiek verschillende argumenten en meningen aan en anderzijds kunnen ze een brug bouwen tussen het publieke en het private. Bovendien ontstaat via media contact tussen mensen die niet noodzakelijk fysiek contact met elkaar hebben, wat de mogelijkheden van face-to-facecontact in deze context dus overstijgt. Dat media derhalve niet het enige forum voor de (Europese) publieke sfeer vormen, heeft logischerwijs als gevolg dat zij niet moederziel alleen kunnen instaan voor de ontwikkeling ervan. Dat punt wordt in Hoofdstuk III verder uitgewerkt.

Conclusie

De opzet achter het voorgaande theoretische betoog was het formuleren van enkele priemende vragen over het concept EPS om die vervolgens aan de hand van een literatuurstudie op te lossen zonder waterdichte antwoorden te ambiëren. Ten eerste kunnen we besluiten dat het basisconcept publieke sfeer uit verschillende hoeken kan belicht worden en zich niet laat onderwerpen aan een exact wetenschappelijke omschrijving. Zo haalden we de liberaal geïnspireerde visies van Kant en Bentham aan op het concept, dat door Habermas in de jaren zestig ten tonele werd gevoerd.

Wanneer we toespitsten op de applicatie van het begrip op de EU, kwamen we tot de constatering dat er meer dan drie standaardbenaderingen bestaan om de EPS te conceptualiseren en dat de afbakening in de definiëring van primordiaal belang is in het licht van het soort resultaten dat onontkoombaar voortvloeit uit die basiskeuze in de onderzoeksopzet. Hoewel het wetenschappelijke onderzoek en publiceren over de EPS pas relatief recent op gang gekomen is, kunnen we stellen dat de discussie in deze discipline hoogstwaarschijnlijk een kwestie van (niet per se onkritische) *believers* en *non-believers* zal blijven.

Zonder causale statements te willen maken, hebben we om vervolgens het belang van de EPS te duiden gepleit om de link tussen de EPS en het democratische deficit van de EU te erkennen waardoor we ons op het terrein begaven van mogelijke, niet-institutionele hervormingen om aan dat deficit weerwerk te bieden. (Hoewel we de piste van Baisnée over het belang van de EU zelf in de theoretisering over de EPS het vermelden waard vonden omwille van de originaliteit ervan, nemen we er slechts akte van en volgen we ze niet.) Het werd duidelijk dat die link stof is voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek. Het democratische deficit moet/kan dus niet noodzakelijk vanuit instituties verholpen worden en aan die bedenking hebben we het aandeel van de media in de ontwikkeling van de EPS gekoppeld. Uit het onderzoek dat we aangehaald hebben, blijkt namelijk dat media een niet te onderschatten rol hebben om de EU sociaal geaccepteerd en expliciet goedgekeurd, kortom gelegitimeerd te krijgen bij de burgers. Aangezien legitimiteit mee de basis legt voor de EPS, hebben we geargumenteed dat media een van de grootste spelers zijn in de opbouw van de EPS.

In het laatste puntje van deze schets van de theoretische context van deze masterproef, hebben we een van de meeste heikele vraagstukken aangesneden, namelijk de manier waarop onderzoek naar de EPS verricht kan worden. We bouwen voort op de genuanceerde conclusie die we daar hebben ontwaard; zoals eerder aangehaald, legt de nadruk in definiëring (bijvoorbeeld op media) een zware hypotheek op het daaropvolgend onderzoek, zodat het concept soms tastbaarder wordt en meer uitnodigt tot onderzoek (in het geval van mediaonderzoek) of daarentegen ruimer ingeschat wordt waardoor onderzoek moeilijk tot onhaalbaar wordt (in geval van internetonderzoek, demonstraties, face-to-facecontact en andere fora). Omdat in de literatuur – volgens ons – voldoende gefundeerde argumenten te vinden zijn om te stellen dat mediaonderzoek uitspraken over de evolutie van de EPS kan legitimeren, volgen wij die piste, maar willen we zeker niet wegmoffelen dat de mogelijkheden

van mediaonderzoek beperkt zijn omdat dat onderzoek een momentopname is van een zeer abstract, sociaal geconstrueerd begrip.

Ten slotte willen we nog onze eigen werkdefinitie of -interpretatie meegeven aangezien het volgende hoofdstuk onder invloed staat van die omschrijving. Geïnspireerd door o.m. van de Steeg schrijft deze masterproef zich in bij de volgende stelling – die niet strikt in te delen is in een van de drie stromingen –: de EPS moet worden gezien als de europeanisering van de verschillende (en niet noodzakelijk “nationale” *stricto sensu*) publieke sferen waarbij het volstaat dat EU-actoren en Europese topics besproken en bediscussieerd worden op het toneel van die sferen, wat dus gelijk staat aan de verticale dimensie.

Als dat ideaalbeeld echter geconfronteerd wordt met de huidige stand van zaken in de EU, zijn wij van oordeel dat er moeilijk gesteld kan worden dat die geëuropeaniseerde publieke sferen alle burgers omvat. Vandaar dat deze masterproef ook de invalshoek over de gesegmenteerde publieke sfeer van de derde school in achtning neemt: tot nu toe kan de EPS vooral getypeerd worden als een amalgaam van sferen die voornamelijk behuisd worden door allerhande elites. Om het democratische deficit ten gronde te tackelen (wat gelijk staat aan het belang van de EPS), volstaat volgens ons zo’n elitaire sfeertekening echter niet. In het volgende hoofdstuk willen we die theses onderwerpen aan empirische toetsing.

HOOFDSTUK II: EMPIRISCH LUIK

Inleiding

De genuanceerde conclusies omtrent mogelijk onderzoek naar de EPS uit het vorige hoofdstuk indachtig, zetten we in het eerste deel van dit hoofdstuk omstandig uiteen welk research design en welke methode we uitgezocht hebben voor de empirische toetsing van deze masterproef. Het onderzoek van de Vreese et al. (2006) naar de mediaberichtgeving over de Europese parlamentsverkiezingen van 2004 in de 25 lidstaten die de EU op dat moment telde, fungeert als basis voor het onderzoek waarop deze masterproef steunt. Het was hun opzet om de zichtbaarheid van de Europese verkiezingen binnen het totale nieuwsaanbod, de hoofdrolspelers binnen de nieuwsberichten over die stembusgang en de toon van de EU-berichtgeving te onderzoeken. Die drie aspecten beïnvloeden de publieke perceptie en zijn dus eveneens van belang in het kader van de EPS (de Vreese et al., 2006, p. 19).

Aan de hand van een analyse van drie nationale kranten en twee televisiejournals uit elk van de 25 lidstaten concludeerden ze dat in de tien lidstaten die in 2004 toegetreden waren, meer aandacht geschonken werd aan de Europese parlamentsverkiezingen en dat over het algemeen nationale figuren en niet EU-actoren de boventoon voerden binnen de berichtgeving. De media in de vijftien “oude” lidstaten berichtten bovendien voornamelijk op een negatieve toon over de EU terwijl de nieuwkomers op vlak van evaluatieve toon een gevarieerd patroon vertoonden.

De drie onderzoekspijlers die de Vreese et al. (2006) gebruiken⁶, worden enigszins aangepast aan onze onderzoeksopzet om onze eigen werkdefinitie of -interpretatie die aangereikt werd in de conclusie van het vorige hoofdstuk, te kunnen toetsen aan de berichtgeving van Vlaamse kranten, met name van de kwaliteitskranten *De Standaard* (DS) en *De Morgen* (DM) en van de populaire krant *Het Laatste Nieuws* (HLN). Een kwantitatieve inhoudsanalyse (van kranten) is bijgevolg de methode die voor deze masterproef gekozen werd aangezien dat de werkwijze is die het best aansluit bij de intentie van dit onderzoek. Volgens Burnham, Lutz, Grant en Layton-Henry (2008, p. 259) is de kwantitatieve inhoudsanalyse namelijk “stimulated by the need to develop a more objective and systematic method for analysing the rapidly increasing volume of communications produced by governments, companies and other organizations but in particular by newspapers and television companies”. Omdat het

⁶ Ook ander wetenschappelijk onderzoek maakt gebruik van dit research design om onderzoek inzake de EPS te verrichten. Zo hebben Peter, Lauf en Semetko (2004) aan de hand van een soortgelijke methode o.m. aangetoond dat de Europese verkiezingen in 1999 meer zichtbaar waren op openbare dan op commerciële omroepen en meer de actualiteit haalden in de nieuwe dan in de oude EU-lidstaten. Ook Machill et al. (2006) gingen na hoeveel er over de EU bericht wordt en welke actoren daarbij de hoofdrol op zich nemen om nadien te besluiten dat de Europese media nog steeds gevangen zitten in hun nationale logica. Het AIM Research Consortium gebruikt eveneens o.m. de hoeveelheid artikels over de EU en de aard van de hoofdrolspelers (EU-actoren of binnenlandse actoren) daarin als onderzoekspijlers in hun onderzoek naar de EPS.

research design van Burnham et al. (2008) precisie en systematiek garandeert, volgt dit onderzoek in grote mate hun methodologie⁷. De steekproef, de opzet, het materiaal en de procedure van het onderzoek waarop deze masterproef steunt, worden een voor een toegelicht.

“The proof of the pudding is in the eating” en dus bestaat het tweede deel van dit hoofdstuk uit het bespreken van de resultaten van ons onderzoek. De drie werkhypotheses over het Europese verkiezingsnieuws, het algemene, politieke nieuws over de EU en de actoren in het EU-nieuws in Vlaamse kranten en de overkoepelende hypothese over de “onvolledige” EPS van hoofdzakelijk elites, die ontwikkeld worden in het eerste deel van dit hoofdstuk, worden namelijk onderworpen aan drie onderzoekspijlers en een supplementair onderzoeksveld. Aan de hand van kwantitatief onderzoek van de edities van DS, DM en HLN tijdens de twee weken voor de (Europese) verkiezingen in 1999 en 2004 peilen we ten eerste naar de evolutie van de *visibility* of zichtbaarheid van de Europese en de binnenlandse verkiezingen. Vervolgens checken we de supplementaire onderzoekspijler en evalueren we het aantal artikels over de EU op de voorpagina’s van DS, DM en HLN. Ten derde bespreken we de *visibility* of zichtbaarheid van de EU en de binnenlandse politiek in de geselecteerde, Vlaamse kranten. Met de bespreking van de vierde onderzoekspijler, namelijk het aantal EU-actoren en binnenlandse actoren in het EU-nieuws, sluiten we de bespreking van de resultaten ten slotte af.

Per onderzoekspijler wordt telkens eerst de optelsom van de resultaten toegelicht, waarna die som uit elkaar gerafeld wordt om de voornaamste trends bij de drie kranten afzonderlijk bloot te leggen. Bij het overlopen en analyseren van de onderzoeksresultaten, nemen we overigens dezelfde opmerking als het AIM Research Consortium (2007, pp. 10-11) in acht; hoewel de afgebakende tijdspanne van dit onderzoek gelegitimeerd is (zie 2.1.1), is het zogenaamde *snapshot*-gehalte alsnog te hoog om zuivere wetmatigheden over de berichtgeving van Vlaamse kranten te poneren. Waar dit nodig is, worden de gepresenteerde resultaten aldus in hun specifieke context geplaatst en worden bepaalde pieken voldoende genuanceerd.

Bovendien vergelijken we – waar mogelijk – de resultaten van het onderzoek van deze masterproef met bevindingen uit andere studies over de EPS.

⁷ De modelstructuur van een inhoudsanalyse bestaat volgens Burnham et al. (2008, pp. 259-261) uit de selectie van het onderzoeksonderwerp en de afbakening van de onderzoekshypotheses, het kiezen van de gepaste communicatiebronnen (bv. kranten, televisieprogramma’s, partijprogramma’s enz.), het opzetten van de steekproef, de verfijning van de categorieën voor analyse, de uitwerking van een coderingsprocedure en ten slotte het vastleggen van de kwantitatieve maatstaf voor de gegevensanalyse.

2.1 Research design en methode

2.1.1 Steekproef

Net als bij de Vreese et al. (2006) strekt het krantenonderzoek van deze masterproef zich uit over de twee weken voorafgaand aan de Europese verkiezingen. Voor zowel het verkiezingsjaar 1999 als 2004 werd de periode 29 mei tot en met 13 juni onderzocht aangezien in beide jaren de verkiezingsdag gepland lag op zondag 13 juni.

Die tijdsperiode is gebruikelijk voor dit soort onderzoeken aangezien ook Banducci en Semetko (2003) en de Vreese et al. (2006) die als maatstaf gebruiken voor het onderzoek naar EU-berichtgeving tijdens de Europarlementsverkiezingen van respectievelijk 1999 en 2004. Ook Peter, Lauf en Semetko (2004, pp. 419-420) kozen diezelfde periode om de televisieberichtgeving over de Europarlementsverkiezingen in 1999 onder de loep te nemen omdat eerder onderzoek uitgewezen heeft dat de hoeveelheid verkiezingsnieuws kort voor de verkiezingsdag piekt. Het AIM Research Consortium⁸ (2007, p. 7) gebruikt overigens een vergelijkbare tijdsafbakening om transnationaal onderzoek te verrichten naar de logica achter de algemene EU-nieuwsgaring van massamedia en om de nieuwsagenda van Europese media inhoudelijk en kwantitatief te analyseren (2007). Twee weken lijkt dus een uitstekende basis te vormen voor dit onderzoek, temeer omdat kiescampagnes op dat moment stilaan in de hoogste versnelling schakelen en de berichtgeving navenant is. Het referentiepunt zijn de (Europese) verkiezingen omdat die met de regelmaat van klok plaatsvinden, wat het vergelijken gemakkelijker maakt, en per definitie alle EU-burgers aanbelangen, hetgeen minder het geval is bij bijvoorbeeld Europese toppen.

Om praktische redenen beperkt het onderzoek van deze masterproef zich tot een krantenonderzoek, hoewel het referentiewerk van de Vreese et al. (2006) gebaseerd is op kranten- én televisieonderzoek. Hoe printmedia omgaan met algemeen Europees nieuws en EU-verkiezingsnieuws verschilt echter niet zozeer van de manier waarop audiovisuele media dat doen. Zoals blijkt uit de bevindingen van de Vreese et al. (2006), volgen kranten en televisienieuwsprogramma's in deze in grote lijnen dezelfde trends. Ook Banducci en Semetko (2003, p. 200) komen tot diezelfde conclusie, nadat ze de berichtgeving over de Europese verkiezingen van 1999 op de voorpagina van DS en de nieuwsuitzendingen op de commerciële zender VTM en de openbare omroep VRT onderzochten. De berichtgeving via televisie blijft hoe dan ook van belang, maar onderzoek daarover in deze context

⁸ Het mediaonderzoek van het AIM-project is bijzonder relevant in het kader van deze masterproef gezien hun doelstelling: "The overall objective of the AIM project is to investigate the media's impact on the evolution of a European public sphere or spheres in empirical, theoretical, and practical dimensions based on the concept of news management" (AIM Research Consortium, 2007, p. 7). Gezien de samenstelling van het researchteam (AIM Research Consortium, 2006, p. 145) spruit het werk van het AIM-project wel grotendeels voort uit de communicatiewetenschappen en minder uit de politieke wetenschappen.

blijkt dus geen absolute must te zijn. Machill et al. (2006, p. 67) stellen zelfs dat “print media tend to set the longer-term agenda whereas television has a spotlight function”. Kranten zijn dus zeker in de Belgische context belangrijk aangezien nationale kranten in België meer dan de openbare en commerciële omroepen over de EU berichten (AIM Research Consortium, 2007, p. 16-17). Op die manier vormen ze het ideale onderzoeksterrein om in deze context trends in de Belgische media te ontdekken.

Hier dient echter opgemerkt te worden dat hoewel kranten volgens de resultaten van Eurobarometer 67 nog steeds de op een na belangrijkste bron zijn voor EU-burgers om zich te informeren over de EU, het medium aan relatief belang inboet (Europese Commissie, 2007, 12 februari). Op de vraag “Als u op zoek bent naar informatie over de Europese Unie, haar beleid en haar instellingen, welke van de volgende bronnen gebruikt u?” antwoordde het leeuwendeel van de Europeanen in 2007 dat televisie hun belangrijkste toevlucht is. Belgen wijken niet af van die trend: zeven op de tien Belgen informeren zich over de EU via televisie. Vier op de tien EU-burgers stipten kranten aan als informatiebron terwijl in 2004 (Eurobarometer 62) nog de helft van de ondervraagden teruggreep naar kranten (Europese Commissie, 2004, 12 februari). Kranten blijven in België echter een even belangrijke (tweede) plaats opeisen (in 2004 met 53 procent tegenover 54 procent in 2007).

Kranten blijven dus niettemin een belangrijke bron voor EU-burgers om zich te informeren over de EU, hoewel andere media zoals internet stilaan een groter aandeel verzilveren. Dat laatste geldt volgens Eurobarometer 67 zeker in het geval van België. Het algemene belang van kranten moet ten slotte ook enigszins genuanceerd worden gezien het krimpende bereik ervan in alle Europese landen (Banducci & Semetko, 2003, pp. 196-197). Waar in 1980 nog 38,1 procent van de Belgen elke dag een krant las (Eurobarometer 13, 1980), daalde dat percentage in 2001 met 8,6 procent (Eurobarometer 55, 2001).

Het onderzoek beslaat ten slotte enkel Vlaamse kranten. Aangezien België voor de Europese verkiezingen opgesplitst wordt in een Nederlands-, Frans- en Duitstalig kiescollege en – in 1999 en 2004 althans nog – in vier kieskringen (Brussel-Halle-Vilvoorde, een Duitstalige, een Waalse en een Vlaamse kieskring) (Europees Parlement, 2009, 16 februari), verloopt de berichtgeving over de Europese verkiezingen in geheel België niet op dezelfde manier. Door de verschillende kieslijsten met andere kandidaten en politici gaan Nederlands-, Frans- en Duitstalige media – hun lezersmarkt indachtig – logischerwijs op een verschillende manier te werk. Daarenboven worden de Europarlementsverkiezingen dikwijls bestempeld als *second-order elections*⁹ omdat Europese kwesties dikwijls als nationale issues voorgesteld en onder nationale actoren bediscussieerd worden en

⁹ Reif en Schmitt introduceerden het begrip *second-order (national) elections* in 1980 na de eerste rechtstreekse Europese parlementsverkiezingen in 1979 en stelden dat Europese verkiezingen niet in dezelfde rangorde als nationale verkiezingen (of *first-order elections*) te situeren zijn en kiezers ervan uitgaan dat er bij Europese parlementsverkiezingen minder op het spel zou staan (Reif & Schmitt, 1980). Hun theorie werd later meer onderbouwd en genuanceerd door o.m. Marsh (1998).

Europese parlementsverkiezingen weinig stof doen opwaaien onder het kiespubliek. Het feit dat de Europese verkiezingen in België steeds samenvallen met gewest- en gemeenschapsverkiezingen versterkt dat element en doet het risico dat de Europese kiescampagne verhaspeld wordt met Vlaamse, Waalse, Duitstalige en Brusselse verkiezingingsonderwerpen en kandidaten enkel toenemen. Die kanttekeningen indachtig kan het onderzoek van Vlaamse kranten als een soort microkosmos binnen België gelegitimeerd worden.

De Belgische onderzoekers¹⁰ binnen het AIM Research Consortium zijn daarentegen wel zo vrij om te spreken van “The case of Belgium” terwijl ze zich – wegens budgettaire beslommingen – beperken tot onderzoek in Vlaamse kranten en televisiestations. Nochtans wordt er ook aan de Université Libre de Bruxelles onderzoek verricht naar de EPS (via het internationale onderzoeksconsortium *Eurosphere*) en is een Belgisch totaalbeeld niet geheel onhaalbaar.

In tegenstelling tot het pan-Europese onderzoek van de Vreese et al. (2006) werkt dit onderzoek overigens niet grensoverschrijdend, wat geen obstakel vormt gezien ook andere wetenschappelijke onderzoeken naar de EPS niet altijd de hele EU bestrijken en zich soms toespitsen op één land (bijvoorbeeld Gerhards (2002) over Duitse kwaliteitskranten, Koopmans en Pfetsch (2003) over Duitse politieke actoren en kranten) of op enkele lidstaten (bijvoorbeeld Machill et al. (2006) met hun meta-analyse over Franse, Duitse en Britse media, Koopmans (2007) met een onderzoek in zeven Europese landen naar de spelers en bevooroordeelden van de EPS, van de Steeg (2006) met haar analyse van de Haider-case in zes lidstaten en zelfs de Verenigde Staten). Bovendien bouwt dit onderzoek specifiek voort op de filosofie van de tweede school over de EPS, met name (de verticale dimensie) van de europeanisering van de nationale publieke sferen (zie Hoofdstuk I), en volstaat bijgevolg onderzoek naar één krantenmarkt.

2.1.2 Opzet

Hoe media en de EPS met elkaar verband houden, werd toegelicht in puntje 1.3. Bondig gesteld, is deze masterproef gebaseerd op de wetenschappelijk gefundeerde stelling dat de ontwikkeling van de EPS via de europeanisering van de berichtgeving door nationale media gestimuleerd kan worden. Het krantenonderzoek van deze masterproef probeert te achterhalen hoe Vlaamse kranten de ontwikkeling van de EPS in verticale zin al dan niet hebben bevorderd tijdens de Europarlementsverkiezingen in 1999 en 2004. De opzet van deze masterproef valt uiteen in drie werkhypotheses, die ook in zekere mate terug te vinden zijn bij het onderzoek van de Vreese et al. (2006, p. 27):

¹⁰ Communicatiewetenschappers De Bens, Paulussen en Raeymaeckers van de Universiteit Gent vormden het Belgische team binnen het AIM-project.

Hypothese 1: De Europese verkiezingen en de EU in het algemeen zijn in Vlaamse kranten meer zichtbaar in 2004 dan in 1999, waarbij die evolutie vooral opgaat voor kwaliteitskranten.

Hypothese 2: Binnenlandse verkiezingen¹¹ blijven meer aandacht van Vlaamse kranten krijgen dan Europese verkiezingen, maar vooral kwaliteitskranten geven in 2004 meer aandacht aan de Europarlementverkiezingen dan in 1999.

Hypothese 3: Niet EU-actoren, maar binnenlandse actoren blijven de hoofdrol spelen binnen de berichtgeving over de EU, waarbij kwaliteitskranten toch meer dan populaire kranten EU-actoren *in the picture* plaatsen.

Die drie stellingen kunnen samenvloeien tot een zogenaamd “overkoepelende” hypothese: de ontwikkeling van de EPS wordt gestimuleerd in verkiezingstijd, maar dan vooral op het niveau van kwaliteitskranten. Op basis van die stelling kunnen we verder redeneren: aangezien het lezerspubliek van kwaliteitskranten sowieso een grotere interesse in politiek nieuws – en dus ook in Europese politiek – toont dan lezers van populaire kranten en die laatste weliswaar een groter lezersbereik halen (CIM, 2008, 27 april), kan er moeilijk sprake zijn van de opbouw van een EPS, met inclusie van alle burgers. Hier kan een link gelegd worden met de ideeën rond elitaire sfeerschepping die we in Hoofdstuk I uitvoerig besproken hebben. De huidige EPS die naar onze mening hoofdzakelijk een verzameling van geïnteresseerde en geëngageerde elites herbergt, volstaat volgens ons niet om te kunnen spreken van geëuropeaniseerde publieke sferen die alle burgers omvatten.

Zoals in de inleiding van dit luik gesteld werd, dient het onderzoek van de Vreese et al. (2006) als voorbeeld voor het research design van deze masterproef, maar wordt dat model in functie van de vooropgestelde hypotheses hier en daar bijgesteld. Dat onderzoek strekte zich immers uit over de toenmalige 25 EU-lidstaten en had een vergelijking tussen oude en nieuwe EU-lidstaten voor ogen.

Drie onderzoekspijlers werden geselecteerd om de drie hypotheses en overkoepelende these van deze masterproef op te lossen. Ten eerste onderzoeken we de *visibility* of zichtbaarheid van de verkiezingen in de drie geselecteerde, Vlaamse kranten. Concreet wordt nagegaan hoeveel artikels over de Europarlementsverkiezingen gepubliceerd werden in DS, DM en HLN tijdens de twee weken voorafgaand aan de verkiezingen in 1999 en 2004. Omdat op een verkiezingsdag in België steevast verschillende verkiezingen plaatsvinden, leek het ons interessant om ook na te gaan wat de verhouding is tussen de hoeveelheid media-aandacht voor de binnenlandse verkiezingen en die voor de Europese parlementsverkiezingen in die tijdspanne. Zo werden in 1999 behalve Europese ook federale en

¹¹ Met binnenlandse verkiezingen bedoelen we in deze masterproef niet enkel de federale verkiezingen, maar ook de gewest- en gemeenschapsverkiezingen.

gewest- en gemeenschapsverkiezingen georganiseerd en gingen in 2004 de Europese parlementsverkiezingen gepaard met de gewest- en gemeenschapsverkiezingen.

Ten tweede werd de evolutie tussen 1999 en 2004 in de hoeveelheid algemeen EU-nieuws versus binnenlands politiek nieuws onderzocht. Tijdens de twee weken voor de verkiezingen werden het aantal artikels over de EU en het aantal krantenartikels over de binnenlandse politiek geteld.

Ten slotte werd nagegaan welke actoren binnen het algemene EU-nieuws en het Europese verkiezingsnieuws de boventoon voerden. Hier duikt namelijk de spanning op tussen binnenlandse actoren, die de verplichte brug en nationale invalshoek vormen om EU-nieuws überhaupt op televisie of in de krant te krijgen (Raeymaeckers, Cosijn & Deprez, 2007, pp. 113-114) en EU-actoren, die noodzakelijk zijn om te kunnen spreken van een volwaardige EPS (de Vreese et al., 2006, p. 21). “The visibility and identification of potential representatives is a prerequisite for a healthy democratic process”, stellen de Vreese et al. (2006, p. 24) overigens.

Bovendien wordt ook nog eens afzonderlijk nagegaan hoeveel keer de verkiezingen en de EU in het algemeen de voorpagina haalden. Deze supplementaire onderzoekspijler werd niet enkel opgenomen omdat andere studies zoals die van de Vreese et al. (2006) en van de Steeg (2006) eveneens afzonderlijk focussen op de voorpagina van kranten of zich daar zelfs toe beperken en de rest van de kranten niet doorlichten zoals Banducci en Semetko (2003), maar ook omdat voorpagina's duidelijk maken welke prioriteit krantenredacties geven aan de Europese kiescampagne en aan de EU in het algemeen (Banducci & Semetko, 2003, p. 200).

De toon van de artikels over de EU of de Europese parlementsverkiezingen werd niet onderzocht, hoewel o.m. de Vreese et al. (2006) dat wel deden. De reden voor die bewuste keuze is de journalistieke cultuur in Vlaanderen die neutrale berichtgeving hoog in het vaandel draagt sinds de ontzuiling. Volgens Hallin en Mancini (2004) valt België wat betreft mediasysteem en journalistieke cultuur onder het democratische, corporatistische model waarbij het algemeen belang een grote rol speelt en partijpers door de concurrentie op de krantenmarkt ondertussen gebannen is. Bovendien zien zij dat mediatype steeds meer evolueren naar het liberale, Angelsaksische model dat objectiviteit en politieke neutraliteit als prioriteiten heiligt. Een uitgesproken appreciatie voor de EU is bijgevolg moeilijk terug te vinden in Vlaamse kranten, wat bevestigd wordt in het onderzoek van de Vreese et al. (2006). Daaruit bleek dat op een schaal van -1 tot +1 Belgische media qua toon een niet veelzeggende score van -0,05 haalden. Op Europees vlak is België daarom geen uitzondering aangezien ongeveer 84 procent van al het EU-nieuws in de 25 onderzochte EU-lidstaten neutraal was (de Vreese et al., 2006, p. 37). Ook het onderzoek van Koopmans en Pfetsch (2003, p. 24) heeft aangetoond dat “(...) pro as well as anti positions are much less outspoken among the media (than among political actors)”.

Volgens onderzoek van het AIM Research Consortium (2006b, p. 16) streeft een meerderheid onder de Vlaamse journalisten die zich gespecialiseerd hebben in de EU, bovendien een onpartijdige en apolitieke manier van berichten na. Bernard Bulcke, de EU-journalist van DS die geïnterviewd

werd in het kader van dat onderzoek, liet zich wel ontvallen dat commentaar en analyse belangrijk zijn om lezers te helpen bij het vormen van een eigen mening. Over het vraagstuk of journalisten hun publiek moeten onderwijzen (over de EU), bestaat overigens weinig consensus onder de Vlaamse EU-journalisten (AIM Research Consortium, 2006b, p. 16).

De zogenaamde permissieve consensus over de EU die in 1999 en 2004 nog in enige mate aanwezig was in België, sluit daarenboven pittige polemieken over EU-politiek bijna per definitie uit en het verstoppert van de grote debatten achter de hoge muren van de EU-instellingen levert niet bepaald een spannend imago op voor de EU (Vos, 2007, p. 187). Het tekort aan conflict, de diplomatieke reflexen en het eigenzinnige jargon houden vele (Vlaamse) redacties logischerwijs enigszins tegen om veel te berichten over de EU, laat staan om nog een stap verder te gaan en om er een uitgesproken standpunt over in te nemen.

Bovendien moet het belang van de toon in de EU-berichtgeving in het kader van de EPS nog verder gerelativeerd worden want niet elk onderzoek over de EPS gaat standaard de toon van de EU-berichtgeving na. Zo laten bijvoorbeeld Machill et al. (2006) in hun meta-analyse van zeventien onderzoeken over de EPS de appreciërende toon van de EU-berichtgeving links liggen. Ook het AIM-project onderzoekt de toon van de berichtgeving niet in zijn uitgebreide analyse.

2.1.3 Materiaal

Om praktische redenen werd het onderzoek van deze masterproef naar de ontwikkeling van de EPS beperkt tot een krantenonderzoek, hoewel de meeste onderzoeken zowel een televisie- als een krantenonderzoek voeren. Een keuze die we eerder (zie 2.1.1) al legitimeerden.

Concreet werden de edities¹² van DS, DM en HLN van 29 mei 1999 tot en met 13 juni 1999 enerzijds en van 29 mei 2004 tot en met 13 juni 2004 anderzijds onderzocht op de drie onderzoekspijlers. Zo werd er nagegaan hoeveel artikels op de voorpagina en in de rest van de krant in die periodes aan de Europese verkiezingen en aan algemeen EU-nieuws gewijd werden. Vervolgens werd het aantal artikels over de binnenlandse verkiezingen en over het binnenlandse, politieke nieuws onderzocht. Ten slotte werd nagegaan welke actoren de boventoon voerden in het algemene, politieke EU-nieuws en in de artikels over de Europarlementsverkiezingen.

De kranten DS, DM en HLN werden geselecteerd om een representatief beeld te geven van de Vlaamse krantenmarkt. Zoals de Vreese et al. (2006) kozen we dus een kwaliteitskrant, DS, en een populaire krant, HLN. Ook DM werd opgenomen in het onderzoek omwille van het specifieke profiel van de krant: een moderne kwaliteitskrant die ondanks dat label geen permanent geaccrediteerde

¹² Er werd geen gebruik gemaakt van digitale databanken; de bewuste exemplaren van de kranten werden opgevraagd in het krantenarchief van de universiteitsbibliotheek van Universiteit Gent.

journalist bij de EU-instellingen heeft (Raeymaeckers et al., 2007, p. 109). DM pakt de EU-berichterijding overigens op een bijzondere manier aan door een EU-verhaal vaak holistisch te benaderen en niet steeds de institutionele invalshoek te gebruiken. Wanneer bijvoorbeeld in het Europees Parlement gepraat wordt over de Roma, wil DM niet inzoomen op dat debat, maar wel op de zigeunerproblematiek *in se* (K. Vidal, persoonlijke mededeling, 2008, 28 november). Met de tweedeling tussen politiek links en rechts georiënteerde kranten werd geen rekening gehouden, hoewel dat contrast in vele mediaonderzoeken wel doorgelicht wordt. Door de commercialisering van de laatste jaren bleven echter Belgische media niet gevrijwaard van vervlakking en ontzuiling (De Bens & Raeymaeckers, 2007, p. 246) waardoor kranten hun politieke affiniteit steeds meer achterwege lieten en onderzoek naar die links-rechtsindicator uiteindelijk zo goed als irrelevant werd.

Zowel artikels op de voorpagina als in de rest van de krant werden onderzocht. Ook editoria's, open brieven, opiniestukken, lezersbrieven en regionaal nieuws werden opgenomen in het onderzoek omdat die tenslotte ook volwaardig deel uitmaken van het leesaanbod voor krantenlezers en de ontwikkeling van de EPS zich per definitie niet beperkt tot de politieke of economische pagina's. Een strikt onderscheid tussen "harde" en andere berichterijding werd dus bewust niet gemaakt. Op de pagina's met de beursnoteringen en -tabellen en de rechtzettingen na werd dus zo goed als de hele krant doorgelicht.

Wat het onderzoek naar de Europese en binnenlandse politieke berichterijding en het Europese en binnenlandse verkiezingsnieuws betreft, werd de onderzoeksradius dus breed gehouden. Zo werden enkel pure faits divers over bijvoorbeeld het Eurovisiesongfestival uitgesloten omdat dat allesbehalve EU-nieuws pur sang is. Andere faits divers zoals de sfeerreportage rond de campagne van Europarlementslid Anne Van Lancker (sp.a) in DS (1 juni 2004), werden wel opgenomen omdat we geen reden zien waarom eerder luchtige artikels niet van betekenis kunnen zijn voor de EPS. Zoals al in puntje 1.3 aangehaald, kunnen personificatie en nationalisering van EU-nieuws (zoals in de reportage over Anne Van Lancker) ook worden beschouwd als bijdragen tot de ontwikkeling van de EPS (Baetens & Bursens, 2003). Die piste mogen we dus niet bij voorbaat uitsluiten.

Op dit punt wijken we bovendien af van het onderzoeksmateriaal van de Vreese et al. (2006, pp. 28-29) die hun doorlichting van kranten in vergelijking met het onderzoek van deze masterproef beperkter en schijnbaar meer willekeurig hielden: "We coded all stories on the front page of the newspaper as well as a random page inside the main section of the newspaper and all news stories about the EP elections throughout the newspaper."

2.1.4 Procedure

Voor dit onderzoek is gekozen voor een kwantitatieve analyse van de mediaoutput van EU-nieuws. De analyse-eenheid was een krantenartikel, zowel op de voorpagina als in de rest van krant. Onder het vorige puntje werd al aangegeven welke artikels doorgelicht werden.

Allereerst werd een algemeen onderscheid gemaakt tussen EU-nieuws en binnenlands, politiek nieuws. Vervolgens werd binnen het EU-nieuws het algemeen nieuws gescheiden van het specifieke nieuws over de Europese parlementsverkiezingen. Hetzelfde onderscheid werd gemaakt tussen binnenlands, politiek nieuws en nieuws over de federale en gewest- en gemeenschapsverkiezingen.

Binnen de hoeveelheid algemeen nieuws over de EU en over de Europarlementsverkiezingen werd nagegaan welke actoren de boventoon voerden: EU-actoren of binnenlandse actoren. Zoals bij de artikelselectie was ook hier om dezelfde reden de onderzoeksradius veeleer ruim. Onder EU-actoren verstaan we bijgevolg o.m. de Europese instellingen (ook indien er geen fysieke persoon genoemd werd), de Europese Centrale bank, het Permanent Veterinair Comité (waarover vooral tijdens de dioxinecrisis in mei en juni 1999 in de Vlaamse kranten geschreven werd), Europese ambtenaren, nationale (kandidaat-)Europarlementsleden, Europese ministers in de context van een Raadsbijeenkomst, Martti Ahtisaari (de Europese vredesgezant inzake Kosovo in 1999), de High Level Group voor Asiel en Migratie, Eurobarometer, OLAF (Europees Bureau voor Fraudebestrijding).

In sommige gevallen is het indelen van personen in de categorie van EU-actoren of in die van binnenlandse actoren niet voor de hand liggend. Zo heeft zich in Vlaanderen een cultuur van zogenaamde schijnkandidaturen ontwikkeld waardoor sommige politici formele EU-actoren zijn omdat hun namen op de kieslijsten voor het Europees Parlement prijken, maar eigenlijk binnenlandse actoren blijven omdat ze na de verkiezingen ongetwijfeld hun Europese mandaat niet opnemen en hun corebusiness binnenlandse politiek blijft. Hun profilering gebeurt dan ook merendeels op basis van nationale thema's. Toch werden die actoren in dit onderzoek gecodeerd als EU-actoren indien in het artikel ook hun Europese kandidatuur – vaak slechts oppervlakkig – vermeld werd om op die manier eenduidig en uniform te werk te kunnen gaan. Voormalig premier Guy Verhofstadt (Open Vld) was in 2004 hiervan een voorbeeld: hoewel hij Europese lijsttrekker voor Open Vld was, liet hij er geen enkele twijfel over bestaan dat hij zijn job als Belgische premier wilde behouden. Bovendien lonkte hij naar Romano Prodi's zitje als Commissievoorzitter (Het Nieuwsblad, 2004, 10 mei). Als gevolg daarvan werd Verhofstadt ingedeeld bij de EU-actoren indien het ging om zijn Europese lijsttrekkerschap of andere Europese ambities en bij de binnenlandse actoren indien het ging om algemeen Europees nieuws waarbij hij als nationale invalshoek gebruikt werd (bijvoorbeeld in het debat rond een referendum voor een Europese grondwet). Ook Wilfried Martens (CD&V) werd soms

als EU-actor opgenomen indien hij als toenmalig fractievoorzitter van de Europese Volkspartij en Europese Democraten optrad in de media en soms als binnenlandse actor.

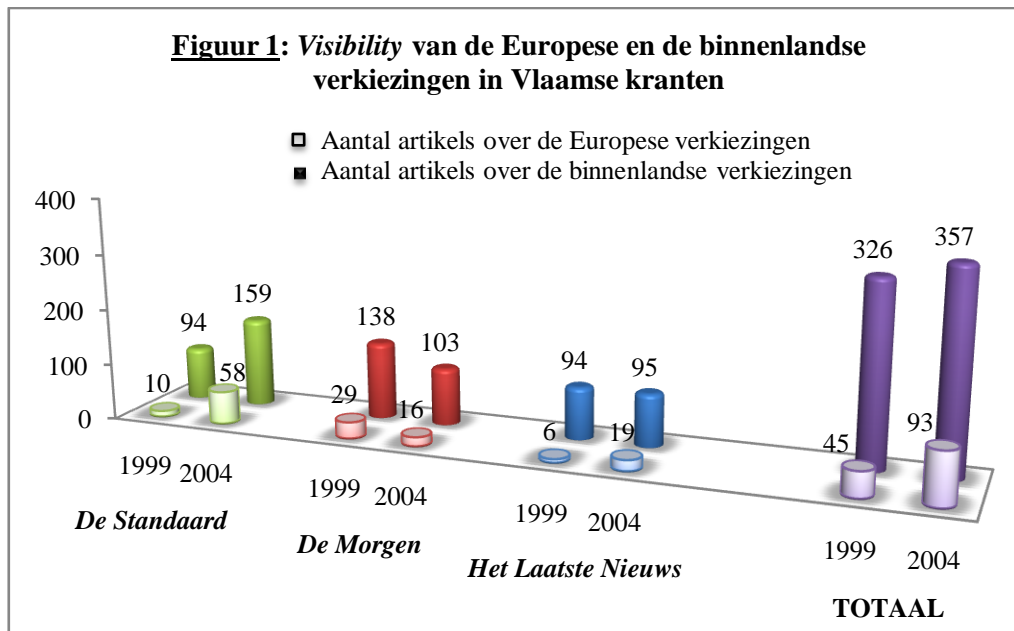
Een laatste opmerking in verband met de onderzoeksprocedure: soms is zelfs het coderen van Europees versus binnenlands nieuws niet geheel vanzelfsprekend. Deze masterproef maakt dezelfde kanttekening als de wetenschappers van het AIM Research Consortium (2007, p. 9): “The definition of EU issues is not easy because EU policy is also to some extent national policy and it is sometimes exclusively framed as domestic policy within national media communication. This is, for example, often the case when national ministers try to present achievements on the community level as their individual success.” Nationale politici snoepen maar al te graag de pluimen af van de EU om ze als persoonlijke verwezenlijkingen te recyclen (Vos & Heirbaut, 2008, p. 236). Zoals in het AIM-project werden in ons onderzoek enkel artikels waarin expliciet sprake was van de EU en andere EU-actoren zoals hierboven opgesomd, gecodeerd als artikels met Europees nieuws.

2.2 Resultaten

2.2.1 *Toenemende visibility van de Europese en de binnenlandse verkiezingen in Vlaamse kranten*

Waar in 1999 in de drie Vlaamse kranten van dit onderzoek gezamenlijk slechts 45 artikels verschenen over de Europese parlamentsverkiezingen, ging dat aantal in 2004 met iets meer dan een verdubbeling aanzienlijk de hoogte in¹³. “In conclusion, media attention for the 2004 EP elections rose compared to the 1999 elections”, concluderen de Vreese et al. (2006, p. 35) eveneens. Ook de berichtgeving over de binnenlandse verkiezingen steeg, wat enigszins opmerkelijk is aangezien in 1999 ook federale verkiezingen georganiseerd werden en dus één stembusgang meer plaats vond dan in 2004, toen enkel de Europese en gewest- en gemeenschapsverkiezingen georganiseerd werden. Globaal gezien nam de *visibility* of zichtbaarheid van zowel de Europese als de binnenlandse verkiezingen dus toe.

¹³ Wanneer we het hebben over 1999 en 2004, bedoelen we vanaf hier de onderzochte tijdspanne zoals in 2.1.1 uiteengezet.

De artikelenreeks “Europese verkiezingen 2004” met de specifieke EU-rubriek “EU’s en Oh’s” die DS publiceerde tijdens de kiescampagne van 2004, is ongetwijfeld een van de voornaamste redenen achter die explosieve groei van de aandacht voor Europese verkiezingen. In vergelijking met de vorige Europese verkiezingen, verschenen in 2004 in DS op die manier vijf keer meer artikels over die verkiezingen. Met ruime voorsprong heeft die krant in 2004 het meest intensief aan verslaggeving over de Europarlementsverkiezingen gedaan. In 1999 pakte de krant overigens ook al uit met een artikelenreeks onder de titel “Europa, de weg naar 13 juni”.

De Vlaamse kwaliteitskrant berichtte overigens in 2004 doorgaans meer over de verkiezingen. Ook de gewest- en gemeenschapsverkiezingen kregen namelijk een opmerkelijk groter aandeel (van 94 naar 159 artikels) in het aanbod van de krant.

Bij DM nam de berichtgeving over de Europese kiescampagne dan weer sterk af: in 1999 waren er nog 29 artikels over de Europese verkiezingen te lezen terwijl in 2004 dat aantal zo goed als halveerde tot 16 artikels. De leiderspositie die de krant in 1999 qua berichtgeving over de Europese verkiezingen nog bekleedde, raakte ze in 2004 volkomen kwijt. Hoewel het verschil slechts drie artikels bedraagt, doet zelfs HLN het op dat gebied in 2004 beter dan DM. Zowel in 1999 als in 2004 wijdde de krant nochtans een artikelenreeks aan de Europarlementsverkiezingen.

Ook de binnenlandse verkiezingen moesten het in 2004 met een pak minder aandacht stellen dan in 1999. Hier is de daling minder significant; in 1999 verschenen in DM 138 artikels over de binnenlandse verkiezingen terwijl bij de volgende verkiezingen, die samenvielen met de Europese stembusgang, dat aantal daalde tot 103.

De derde krant, HLN, bleef in 1999 het meest op de vlakte wat betreft de Europese parlementsverkiezingen en publiceerde amper zes artikels over de Europese verkiezingen, waardoor de krant in 1999 in deze context de slechtste leerling van de klas was. In 2004 maakte de krant haar achterstand meer dan goed met een verdriedubbeling van de hoeveelheid nieuws over de Europese verkiezingen. In absolute cijfers blijft HLN echter in ernstige mate achterop hinken in vergelijking met de absolute primus inter pares van dat jaar, DS en situeert de populaire krant zich – zoals hierboven al aangegeven – wat de berichtgeving over de Europese parlementsverkiezingen in 2004 betreft, in dezelfde rangorde als DM.

De *visibility* van de binnenlandse verkiezingen veranderde nauwelijks of niet in HLN. Ondanks het feit dat er in 2004 een stembusgang minder georganiseerd werd dan in 1999, berichtte de krant dus ongeveer in dezelfde mate (met 94 artikels in 1999 en 95 artikels vijf jaar later). Zowel in 1999 als in 2004 waren de verkiezingen in HLN ten slotte het minst zichtbaar in vergelijking met DS en DM.

2.2.2 Minder EU-nieuws op de voorpagina van Vlaamse kranten

De drie Vlaamse kranten in dit onderzoek gaven in 2004 opmerkelijk minder prioriteit aan EU-nieuws (waaronder ook Europees verkiezingsnieuws) dan in 1999. Slechts drie artikels over de EU haalden in 2004 de voorpagina's van DS, DM en HLN terwijl vijf jaar eerder nog dertien artikels over de EU op hun frontpagina's prijkten.

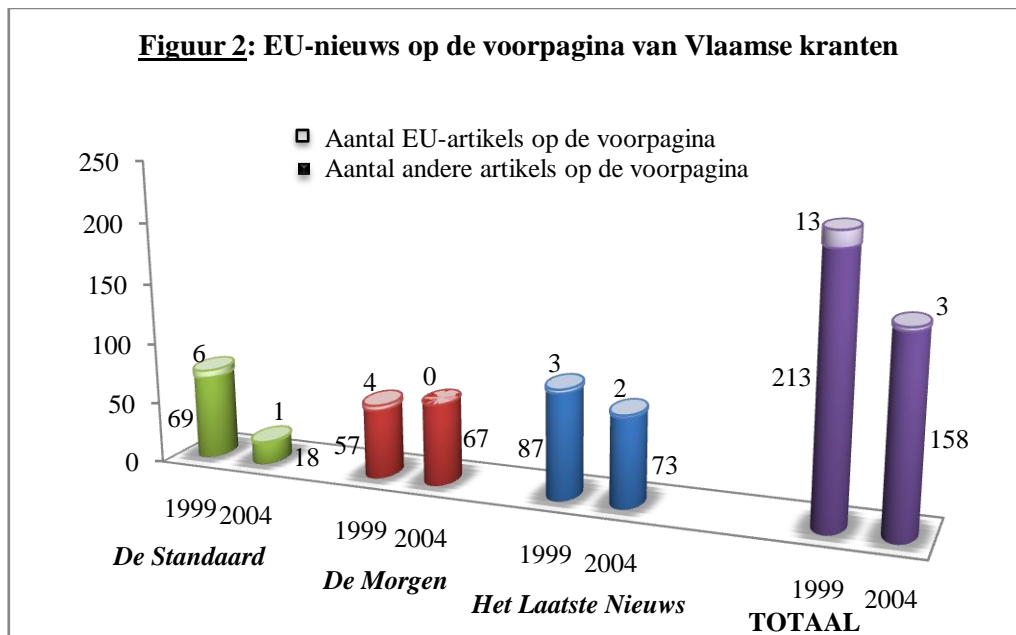
Het totale aantal artikels op de voorpagina nam eveneens in absolute waarden af. Die evolutie kan niet los gezien worden van de verandering van het formaat van DS, die sinds maart 2004 op tabloidformaat (met dus een kleinere paginagrootte) geprint wordt en bijgevolg minder artikels op een pagina kan plaatsen¹⁴. Procentueel gezien is er ook sprake van een terugval: waar in 1999 nog 5,8 procent van de artikels op de voorpagina's over de EU ging, daalde in 2004 dat percentage tot 1,9 procent.

Die resultaten druisen echter in tegen de uitkomst van het onderzoek van de Vreese et al. (2006). Hoewel dat onderzoek eveneens zowel het algemene nieuws over de EU als het Europese verkiezingsnieuws op de voorpagina's van DS, DM en HLN doorlichtte in dezelfde periode als ons onderzoek, noteren de Vreese et al. (2006, p. 32) een procentuele stijging van het aantal voorpagina-artikels over de EU (van zo'n twee procent naar ongeveer drie procent¹⁵) in 2004 in vergelijking met 1999. Dat verschil laat zich naar alle waarschijnlijkheid verklaren door het feit dat de Vreese et al. (2006) ook Franstalige kranten uit België hebben onderzocht. Met name *Le Soir*, *La Libre* en *La Dernière Heure* werden opgenomen in hun onderzoek. Helaas maken de Vreese et al. (2006) in de

¹⁴ Ook de paginagrootte van DM is ondertussen veranderd, maar het Berlinerformaat werd pas in april 2006 geïntroduceerd. Het aangepaste formaat van DM heeft dus geen weerslag op dit onderzoek.

¹⁵ De resultaten van de Vreese et al. (2006) worden weergegeven in grafieken die het exact aflezen van de percentages niet mogelijk maken. Aangezien niet alle onderzochte lidstaten afzonderlijk in detail besproken worden door de Vreese et al. (2006), kunnen de exacte resultaten niet achterhaald worden en vergelijken we in hoofdzaak de trends van dat onderzoek met de bevindingen van ons onderzoek.

Belgische case geen onderscheid tussen Vlaamse en Franstalige media, wat vergelijkingen maken tussen ons onderzoek en dat van de Vreese et al. (2006) moeilijk maakt op dit gebied. Om redenen die eerder al aangebracht zijn (zie 2.1.1), beperkt deze masterproef zich tot het onderzoeken naar de mogelijke betekenis van Vlaamse kranten in het kader van de EPS.

De formaatverandering van DS heeft als gevolg dat op de voorpagina van de krant in 2004 dikwijls maximaal slechts twee artikels verschenen. Dat slechts één artikel over de EU (of 5,3 procent van de voorpagina-artikels) uiteindelijk de frontpagina haalde, betekent bijgevolg een daling in zowel absolute als relatieve termen. Zo ging in 1999 nog acht procent van de 75 artikels op de voorpagina over de EU.

Bij DM ging daarentegen het totale aantal voorpagina-artikels wel de hoogte in, namelijk van 61 artikels in 1999 naar 67 artikels in 2004. Hoewel er dus meer gelegenheid was om EU-nieuws op de frontpagina te plaatsen, haalde in 2004 geen enkel EU-nieuwsbericht die pagina. In 1999 werden evenwel nog vier artikels over de EU op de voorpagina van DM gepubliceerd. In dat jaar ging dus 6,6 procent van het totale aantal artikels op de voorpagina over de EU.

In 2004 waren er op de voorpagina van HLN meer artikels (namelijk negentig) te vinden dan in 1999 (toen in er totaal 75 artikels op de voorpagina prijkten). In absolute waarden bleef het aantal artikels over de EU op de voorpagina min of meer gelijk (drie voorpagina-artikels in 1999 en twee in 2004). Ook procentueel gezien bleef een significante verschuiving uit: in 1999 ging 3,3 procent van de artikels op de voorpagina van de populaire krant over de EU terwijl in 2004 dat aandeel daalde tot 2,7 procent.

De conclusie van de Vreese et al. (2006, p. 34) dat kwaliteitskranten meer prioriteit verlenen aan EU-nieuws dan populaire kranten gaat enigszins op voor dit onderzoek. In 1999 bengelt HLN op dat vlak inderdaad onderaan in de rangschikking, maar in 2004 ligt het aantal artikels over de EU op de voorpagina's van DS, DM en HLN veel dichterbij elkaar. Zoals hierboven al aangegeven, is de formaatverandering van DS niet vreemd aan die evolutie.

2.2.3 *Dalende visibility van de EU en de binnenlandse politiek in Vlaamse kranten*

Zowel over de EU als over de binnenlandse politiek werd in 2004 minder bericht dan in 1999 in de drie Vlaamse kranten van dit onderzoek. Terwijl in 1999 in totaal 76 artikels gewijd werden aan EU-nieuws, daalde dat aantal vijf jaar later tot 62 artikels. Op basis van een meta-analyse van zeventien studies over de media-inhoud en de EPS, besluiten Machill et al. (2006, p. 71) bovendien dat in België doorgaans weinig bericht wordt over EU-topics in vergelijking met de veertien andere lidstaten die voor de uitbreiding van mei 2004 de EU vormden. Ze zien eveneens de intensiteit waarmee over de EU bericht wordt – los van berichtgeving tijdens de kiescampagnes – in België achteruitgaan (Machill et al., 2006, p. 73). Het onderzoek van het AIM Research Consortium (2007, p. 11) in tien EU-lidstaten¹⁶ stelt het zelfs nog scherper: “Belgium and the U.K. had the lowest amount of coverage of EU topics during the sample period¹⁷.” Een dalende trend is ook terug te vinden op vlak van het binnenlandse politieke nieuws, waarover in 1999 nog 182 artikels verschenen in de drie kranten en in 2004 169 artikels gepubliceerd werden.

Om die en de volgende resultaten enigszins in het juiste perspectief te kunnen plaatsten, is het aangewezen om het relevante tijds kader van de kiescampagne van 1999 en van 2004 in grote lijnen te schetsen. Zo is het hoge aantal artikels in 1999 in DS, DM en HLN over de binnenlandse politiek in zekere mate te verklaren door de “*chicken gate*” of de dioxinecrisis die toen in alle hevigheid los brak. Allerhande berichten over de houding van toenmalig minister van Landbouw Karel Pinxten en toenmalig minister van Volksgezondheid Marcel Colla inzake de dioxinecrisis en over de crisis *in se* waren elke dag zeer prominent aanwezig in alle media. Ook het aantal artikels over de EU nam in de nasleep van die crisis toe aangezien het befaamde, permanente Europese Veterinair Comité toen mee besliste wanneer welke voedingssectoren opnieuw vrijgemaakt werden en België nauw in de gaten hield. De uitlatingen van toenmalig Europees Commissaris voor Consumentenzaken Emma Bonino en

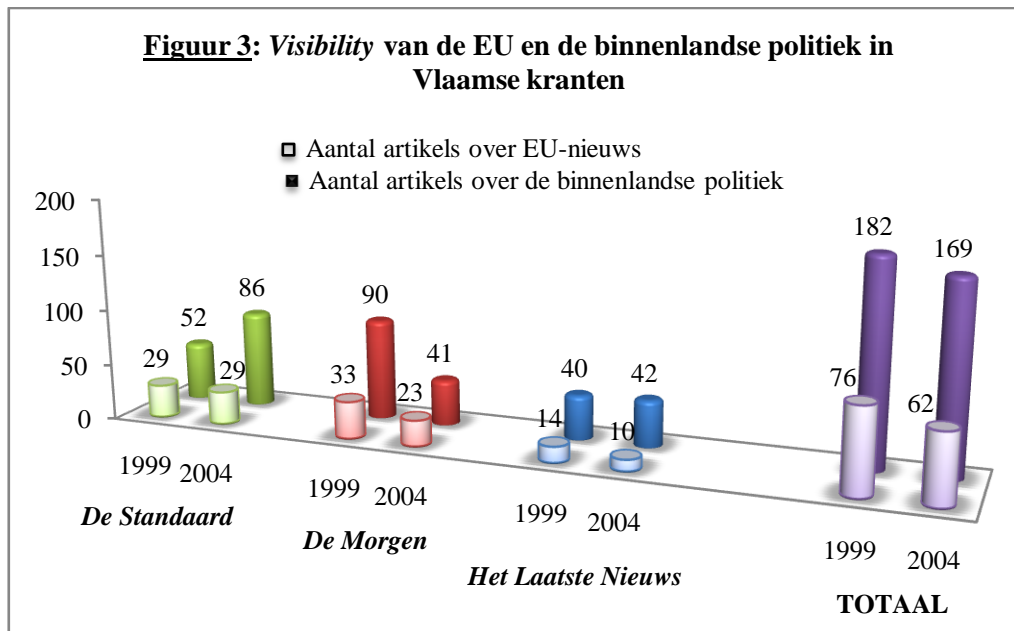
¹⁶ De tien landen die het onderzoeksteam van het AIM Research Consortium heeft onderzocht zijn België, Estland, Finland, Frankrijk, Duitsland, Ierland, Italië, Litouwen, Noorwegen en het Groot-Brittannië.

¹⁷ De steekproef van het AIM Research Consortium (2007, p. 7) loopt van 7 tot 28 maart 2005. In die periode observeerde het onderzoeksteam zowel de dagelijkse berichtgeving over de EU tijdens een periode zonder belangrijke gebeurtenissen als de berichtgeving tijdens de top in Brussel van de Europese Raad van 22 tot 23 maart 2005.

toenmalig Europees Commissaris voor Landbouw Franz Fischler over o.m. de oprichting van een Europees bureau voor voedselveiligheid hebben de Vlaamse kranten eveneens in die context opgepikt. Zoals eerder aangegeven (zie 2.1.3 en 2.1.4) werd de onderzoeksradius voor de Europese berichtgeving en Europese actoren veeleer breed gehouden, met als gevolg dat het aantal artikels over de EU in 1999 in zekere mate beïnvloed werd door de Europese tussenkomst in een nationale crisis. Ook Machill et al. (2006, p. 77) noemen de Belgische dioxinecrisis als een nationale gebeurtenis die een weerslag kan hebben op de berichtgeving over de EU, ook in de andere EU-lidstaten trouwens. Ter nuancering: nationale gebeurtenissen kunnen natuurlijk ook de berichtgeving over de EU overvleugelen waardoor Europese gebeurtenissen gewoonweg niet gecovert worden. Zo is de Vreese (2003) van mening dat de Nederlandse media nauwelijks bericht hebben over de Europese verkiezingen in 1999 omdat op dat moment een nationale regeringscrisis plaats vond. Ook het AIM Research Consortium (2007, p. 11) merkt dat op: “Important national topics are likely to take space from less significant European issues.”

Bovendien had de internationale omgeving – een onderzoekspijler die niet afzonderlijk opgenomen werd in deze masterproef – mogelijks een invloed op de *visibility* van de EU. Jobhopper Javier Solana die zijn rol als secretaris-generaal van de NAVO in 1999 inruilde voor de Europese topfunctie van Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid, haalde veelvuldig de pers dankzij die jobwissel en krikte de *visibility* van de EU in de kranten zo op. De Kosovocrisis in 1999 heeft ook zijn invloed gehad op de hoeveelheid EU-berichtgeving, zowel op een goede als een ongunstige manier. Enerzijds plaatste de toenmalige Finse president Martti Ahtisaari als EU-vredesgezant in de crisis de EU wel in de schijnwerpers, maar anderzijds merken Machill et al. (2006, pp. 77-78) op dat een internationale gebeurtenis zoals de problemen rond Kosovo in 1999 de berichtgeving over de EU kan overschaduw en in de weg kan staan. Voor andere Europese *events* zoals verkiezingen is er bijgevolg geen plaats meer in kranten aangezien nieuws over de EU dikwijls nog geklasseerd wordt als buitenlands nieuws (Raeymaeckers et al., 2007, p. 114) en dus in “concurrentie” moet gaan met het overige internationale nieuws. Vlaamse EU-journalisten behoren daarenboven zonder veel uitzonderingen tot de buitenlandredactie (AIM Research Consortium, 2006, p. 13) en artikels over de EU verschijnen doorgaans op de pagina’s met internationaal nieuws (AIM Research Consortium, 2006, p. 18).

In 2004 zorgde dan weer een belangrijke, nationale invalshoek ervoor dat Europees nieuws doorsijpelde in Vlaamse kranten. De interesse van toenmalig premier Guy Verhofstadt om Romano Prodi op te volgen als Commissievoorzitter was het ideale bruggetje voor kranten om meteen ook wat meer nieuws over de mogelijke andere kandidaten en EU-figuren en de EU in het algemeen *in the picture* te plaatsen. Aangezien de ondertekening van het Grondwettelijke Verdrag pas in oktober 2004 plaats vond, werd de hoeveelheid EU-nieuws in onze steekproef hierdoor nauwelijks beïnvloed.

De berichtgeving over de EU bleef in DS in de twee onderzochte periodes volkomen gelijk. Zowel in 1999 als in 2004 verschenen er telkens exact 29 artikels over de EU in de Vlaamse kwaliteitskrant. De *visibility* van de binnenlandse politiek ging daarentegen wel de hoogte in: in 1999 publiceerde het dagblad 52 artikels over de binnenlandse politiek terwijl in 2004 de lezers van DS 86 artikels daarover aangeboden kregen.

De meest opmerkelijke ontwikkeling valt bij DM te noteren. De sterk dalende trend in de binnenlandse politieke berichtgeving – het aantal artikels in 2004 bedroeg minder dan de helft dan de hoeveelheid artikels vijf jaar eerder – gaat ook enigszins op voor het aantal artikels over de EU. In 1999 publiceerde de krant 33 artikels over de EU, waar in 2004 dat aantal met tien artikels afnam.

Bij HLN zijn op vlak van *visibility* van de EU-politiek en de binnenlandse politiek geen grote verschuivingen op te merken. In 1999 wijdde de krant tijdens de twee weken voor de verkiezingsdag veertien artikels aan nieuws over de EU en in 2004 bleef dat aantal, namelijk tien artikels, ongeveer gelijk. Die status-quo geldt ook voor de berichtgeving over de binnenlandse politiek. Zo publiceerde de krant in 2004 slechts twee artikels meer (namelijk 42 artikels) dan vijf jaar voordien.

2.2.4 Lichte daling van aantal EU-actoren in Vlaamse kranten

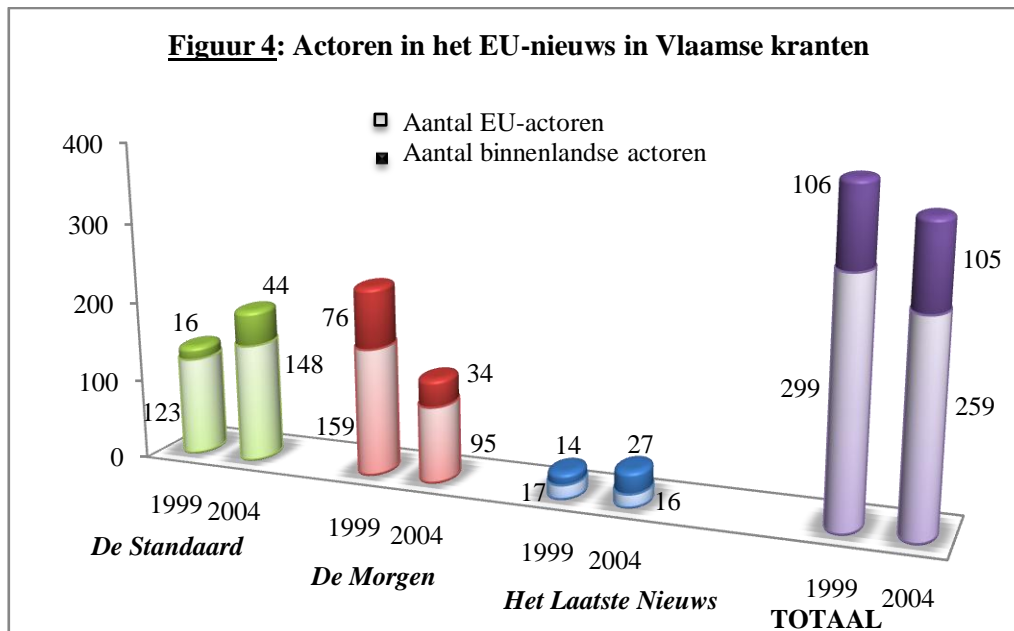
Globaal gezien, nam het aantal actoren in de berichtgeving over de EU en over de Europese verkiezingen af in 2004 in vergelijking met 1999 in de drie onderzochte kranten. In absolute waarden ging de hoeveelheid EU-actoren erop achteruit: in 1999 werden er 299 EU-actoren geteld terwijl in 2004 veertig EU-actoren minder vermeld werden. Procentueel gezien, nam het aandeel van de EU-

actoren ook enigszins af aangezien ze in 2004 voor 71,1 procent deel uitmaakten van het geheel aan actoren in het EU-nieuws en ze vijf jaar voordien 73,8 procent vertegenwoordigden.

Als Vlaamse kranten berichtten over de EU, schrokken ze er dus helemaal niet van terug om hoofdzakelijk EU-actoren aan te halen. Hier verwijzen we wel graag terug naar de brede onderzoeksradius die in acht werd genomen voor deze onderzoekspijler (zie 2.1.4). Binnenlandse actoren zijn dus zowel in 1999 als in 2004 het minst prominent aanwezig in het EU-nieuws, maar hun procentuele aandeel in de drie kranten gaat wel lichtjes vooruit van 26,2 procent in 1999 naar 28,8 procent in 2004.

Die bevindingen stroken niet helemaal met die van de Vreese et al. (2006). Zij zien namelijk een algemene stijging van het aantal EU-actoren in de populaire dagbladen, kwaliteitskranten en nieuwsuitzendingen op de openbare en commerciële omroepen in de 25 EU-lidstaten die ze onderzochten (de Vreese et al., 2006, p. 36). Ook voor de Belgische media rapporteren ze een toename, maar zoals eerder aangegeven, kunnen de gegevens van de Franstalige kranten (en televisie) hierin een rol spelen. Bovendien zonderen ze in deze de resultaten van hun krantenonderzoek niet in detail af van die van hun televisieonderzoek, wat een degelijke vergelijking tussen onze gegevens met die van de Vrees et al. (2006) bemoeilijkt. Onze resultaten zijn overigens niet op radicale wijze strijdig met de trend die de Vreese et al. (2006) aangeven aangezien ons onderzoek slechts een zeer gematigde procentuele verschuiving aantoont.

Een groter twistpunt is het gegeven dat de Vreese et al. (2006) in tegenstelling tot dit onderzoek aantonen dat binnenlandse actoren dominant zijn in de berichtgeving in kranten en op televisie over de EU en EU-actoren op dit gebied in de minderheidspositie zitten. Het AIM-project (2006, pp. 18-19, 2007, p. 19) schaart zich echter wel aan de kant van deze masterproef en stelt dat Belgische kranten en televisie, in tegenstelling tot de algemene trend in acht op de tien onderzochte EU-lidstaten, meer EU-actoren dan binnenlandse actoren aan bod laten binnen de berichtgeving over de EU. België is daarenboven de beste leerling in de klas want het aandeel van EU-actoren is in geen van de tien onderzochte landen zo groot als in Belgische media. Ook van de Steeg (2006, p. 628) kwam tot de conclusie dat kranten niet vasthouden aan de nationale invalshoek (qua actoren), hoewel in de literatuur vaak het omgekeerde geponeerd wordt. Wetenschappelijk onderzoek lijkt op dit punt dus ook (nog) niet op een lijn te zitten.

De absolute afname van het aantal EU-actoren in het EU-nieuws is evenwel niet van toepassing op DS. In tegenstelling tot de algemene trend werden er in DS meer EU-actoren genoemd in 2004 (namelijk 148) dan in 1999 (toen er 123 EU-actoren gecodeerd werden). De reeks “Europa, de weg naar 13 juni” in de aanloop van de verkiezingen in 1999 en de rubriek “Europese verkiezingen 2004” vijf jaar later in DS en het – in vergelijking met de andere kranten – hoge aantal EU-actoren kunnen overigens moeilijk los van elkaar gezien worden.

Hoewel de absolute waarden een toename aangeven, tonen de percentages een daling van de EU-actoren in DS aan: in 1999 maakten de EU-actoren voor 88,5 procent deel uit van het totale aantal actoren die in het EU-nieuws genoemd werden, terwijl dat percentage in 2004 terugviel tot 77,1 procent. De binnenlandse actoren zijn sowieso minder zichtbaar in het EU-nieuws dan hun EU-collega’s, maar ze wonnen dus wel aan terrein in de EU-berichtgeving van DS en in absolute termen verdriedubbelde hun aantal bijna. Op dat gebied volgt de kwaliteitskrant dus wel de algemene trend.

Op haar beurt volgt DM de algemene, afnemende trend in absolute termen van de EU-actoren in de artikels over de EU. In 2004 werden opvallend minder EU-actoren in DM vernoemd. Zo telden we in die krant nog 159 EU-actoren in 1999, waar die hoeveelheid in 2004 daalde tot 95 actoren. Het absolute aantal EU-actoren in 1999 van DM ligt in vergelijking met de andere kranten trouwens best hoog. Hier dienen we echter de nodige nuance aan te brengen: op 4 juni 1999 vonden de lezers van DM twee volle pagina’s over de Europarlementsverkiezingen in hun krant terug. De vijftien lidstaten die de EU op dat moment telde en hun Europese lijsttrekkers en kandidaten, werden – met uitzondering van België – onder de titel “De tweederangsverkiezingen van Europa” afzonderlijk besproken (De Morgen, 1999, 4 juni). Logischerwijs betekende die bijlage een *boost* voor het totale onderzoeksresultaat van DM in 1999.

De krant volgt de algemene ontwikkeling echter niet volledig aangezien het procentuele aandeel van binnenlandse actoren achteruit boerde in de EU-berichtgeving van DM. In 2004 steeg het aandeel van de EU-actoren in de EU-berichtgeving van de krant namelijk (van 67,7 procent in 1999) naar 73,6 procent.

Ook in HLN zijn EU-actoren minder zichtbaar geworden. In 2004 overstijgt het aantal binnenlandse actoren zelfs het aantal EU-actoren in de Europese berichtgeving, wat helemaal niet het geval was bij DS noch bij DM. In 1999 liggen de hoeveelheden EU-actoren en binnenlandse actoren eveneens dicht bij elkaar. In 1999 werden in HLN namelijk zeventien EU-actoren en veertien binnenlandse actoren aangehaald. In 2004 zakte het aantal EU-actoren tot zestien actoren en was er in het EU-nieuws sprake van 27 binnenlandse actoren.

De procentuele interpretatie geeft aan dat de populaire krant de algemene daling van EU-actoren volgt: terwijl in 1999 nog meer dan de helft (54,8 procent) van de actoren in de artikelen over de EU als EU-actor gecodeerd werd, daalt dat percentage in 2004 zeer sterk tot 37,2 procent. In dat jaar zijn binnenlandse actoren ook het meest aanwezig in de EU-berichtgeving in HLN.

Conclusie

Dit hoofdstuk heeft in twee delen de empirische onderbouw van deze masterproef uit de doeken gedaan. In het eerste deel over het research design en de methode van ons onderzoek hebben we ingezoomd op de steekproef, de opzet, het materiaal en de procedure van deze kwantitatieve inhoudsanalyse van kranten. De keuzes die gemaakt werden om het research design terdege af te bakenen, werden gelegitimeerd en ondersteund door het aanhalen van andere empirische onderzoeken over de EPS en het verwijzen naar relevante data zoals resultaten van Eurobarometer.

Het fundament van ons onderzoek is het onderzoeksmodel van de Vreese et al. (2006) die in het kader van de EPS de zichtbaarheid van de Europese verkiezingen binnen het totale nieuwsaanbod, de hoofdrolspelers binnen de nieuwsberichten over die stembusgang en de toon van de EU-berichtgeving analyseerden. Die drie onderzoekspijlers werden enigszins aangepast aan de opzet van deze masterproef. Zo gaan wij niet na welke appreciatie Vlaamse kranten verlenen aan de EU, maar selecteren wij als derde onderzoekspijler de omvang van de berichtgeving over de EU in het algemeen enerzijds en van de binnenlandse politiek anderzijds. De twee overige onderzoekspijlers van de Vreese et al. (2006) werden wel overgenomen en we voegden er het afzonderlijk doorlichten van krantenvoorpagina's als een supplementaire onderzoekspijler aan toe, omdat frontpagina's een graadmeter kunnen zijn van de prioriteit die redacties verlenen aan (Europees) nieuws. Bovendien integreerden we in de vier onderzoeksdomeinen de vergelijking met indicatoren, gelinkt aan berichtgeving over nationaal nieuws. Op die manier kunnen we telkens de evoluties in het EU-nieuws vergelijken met die in de berichtgeving over het nationale niveau.

Slotsom van deze zoektocht in soortgelijke wetenschappelijke onderzoeken was dat ons onderzoek zich zal toespitsen op een krantenonderzoek gedurende de twee weken voorafgaand aan de dag waarop gestemd werd voor (o.m.) het Europees Parlement in 1999 en 2004. De bewuste edities van de kwaliteitskranten DS en DM en van de populaire krant HLN worden met een breed onderzoeksspectrum onderworpen aan de drie onderzoekspijlers en het supplementaire onderzoeksveld om drie werkhypotheses en een zogenaamd overkoepelende hypothese, die de stuwende krachten zijn achter de opzet van het onderzoek, af te tasten.

Ten eerste stelden we namelijk voorop dat Europese verkiezingen en de EU in het algemeen meer zichtbaar zijn in 2004 dan in 1999, waarbij die evolutie vooral op te merken is bij kwaliteitskranten. Ten tweede verwachtten we dat binnenlandse verkiezingen meer aandacht krijgen dan Europese verkiezingen, maar dat vooral kwaliteitskranten in 2004 meer aandacht geven aan de Europarlementsverkiezingen dan vijf jaar voordien. Onze derde hypothese luidde: binnenlandse actoren blijven de hoofdrol op zich nemen binnen de berichtgeving over de EU en kwaliteitskranten plaatsen EU-actoren toch meer *in the picture* dan populaire kranten dat doen. Als overkoepelende stelling poneerden we ten slotte dat vooral kwaliteitskranten aan de ontwikkeling van een EPS (of europeanisering van de publieke sferen) meebouwen. Resultaat is dat er moeilijk sprake kan zijn van een “European sphere of general publics” zoals Schlesinger (2007, p. 424) betoogt en dat nationale sferen centraal blijven terwijl bijna uitsluitend politieke en economische elites en zogenaamde *epistemic communities* hun weg vinden naar transnationale ruimtes en sferen (Schlesinger, 2007, pp. 421-424).

In het tweede deel van dit hoofdstuk hebben we vervolgens de resultaten van de toepassing van de drie onderzoekspijlers en het supplementaire onderzoeksveld op de drie kranten DS, DM en HLN toegelicht en hebben we die bevindingen – waar dat nodig was – ter nuancering binnen het tijds kader van 1999 en 2004 geplaatst. De uitkomsten van ons onderzoek werden overigens ook vergeleken met de uitkomsten van andere wetenschappelijke onderzoeken die zich buigen over de mogelijke rol van de media in de opbouw van de EPS. Het louter samenwerken van cijfermateriaal volstaat geenszins om de hypothesen van deze masterproef te polsen en dus graven we in het volgende hoofdstuk dieper om het tastbare verhaal achter de cijfers te ontdekken.

HOOFDSTUK III: VOORBIJ DE ACADEMISCHE COCON

Inleiding

In dit laatste hoofdstuk interpreteren we onze vergaarde onderzoeksresultaten uit het tweede hoofdstuk zodat we ze een plaats buiten de academische cocon en in de realiteit van media, beleid en burgers kunnen geven. In het eerste luik van dit derde hoofdstuk ontrafelen we mogelijke antwoorden op de hypothesen uit het eerste hoofdstuk over het Europese verkiezingsnieuws, het algemene, politieke nieuws over de EU en de actoren in het EU-nieuws in Vlaamse kranten en de overkoepelende hypothese over de “onvolledige” EPS van hoofdzakelijk elites. Die analyse draagt mee de kern van het antwoord op de onderzoeksvraag van deze masterproef in zich en geeft dus een idee over hoever Vlaamse krantenredacties tijdens de Europese verkiezingen in 1999 en 2004 in geest van Brussel (als Europese hoofdstad) verwijderd waren en wat bijgevolg hun bijdrage tot de EPS was.

Om die interpretatie te sterken, reiken we in het tweede onderdeel van dit hoofdstuk de laatste puzzelstukken aan door de verantwoordelijken achter de cijfers kort aan het woord te laten. Zowel de media bij monde van Bart Sturtewagen, Paul Daenen en Johan Corthouts¹⁸, respectievelijk de hoofdredacteuren van DS en van HLN en de EU-journalist van DM, als het beleid, vertegenwoordigd door Claus Sørensen, directeur-generaal van het directoraat-generaal Communicatie van de Europese Commissie, krijgen hun platform¹⁹. Omdat in de literatuur sowieso twijfel bestaat over de (hoofd)rol van media in de ontwikkeling van de EPS (zie Hoofdstuk I), tasten we eveneens kort af wat de mogelijkheden ter zake zijn voor het beleid of “de politiek”.

3.1 Interpretatie van de resultaten in het licht van de hypothesen

In dit deel toetsen we de hypothesen waarop deze masterproef steunt, een voor een aan de onderzoeksresultaten uit Hoofdstuk II zodat een onderbouwd antwoord op het hoofdvraagstuk van deze masterproef, namelijk hoe groot de afstand was tussen Vlaamse krantenredacties en de EU (meer bepaald tijdens de (o.m. Europese) kiescampagnes in 1999 en 2004), binnen handbereik komt. Het checken van de overkoepelende hypothese biedt ons ten slotte de mogelijkheid om de bijdragen van de Vlaamse kranten te extrapoleren naar hun aandeel in de verticale ontwikkeling van de EPS.

¹⁸ Omdat Bart Van Doorne zelf van oordeel was dat hij nog niet lang genoeg hoofdredacteur is van DM om zinnig bij te dragen tot ons onderzoek, verwees hij ons door naar Johan Corthouts, de DM-journalist die zich al jaren met de EU bezighoudt.

We zochten de hoofdredacteuren op omdat zij vanuit hun leidinggevende functie beslissen waaraan een krant al dan niet aandacht besteedt. Hoewel journalisten op termijn overtuigd kunnen raken van het belang van de EU en zelfs gesocialiseerd worden in die gedachtestroom, blijven hoofdredacteuren doorgaans sceptisch over de noodzaak om over de EU te berichten (Raeymaeckers et al., 2007, p. 114). De beweegredenen van kranten om al dan niet te berichten over de EU zijn dus bij de hoofdredacteuren terug te vinden.

¹⁹ De integraal uitgetypte interviews zitten in Bijlage I-III.

Hypothese 1: De Europese verkiezingen en de EU in het algemeen zijn in Vlaamse kranten meer zichtbaar in 2004 dan in 1999, waarbij die evolutie vooral opgaat voor kwaliteitskranten.

↪ Figuur 1 uit Hoofdstuk II erop nageslagen, zien we het eerste deel van onze hypothese bevestigd: de Europese verkiezingen kwamen in onze steekproef in 2004 opmerkelijk meer aan bod in Vlaamse kranten dan in die in 1999. Wat de algemene *visibility* van de EU betreft, druisen onze onderzoeksresultaten echter in tegen onze veronderstelling dat meer nieuws over de EU de Vlaamse krantenpagina's zou sieren. De toelichting uit Hoofdstuk II leert ons echter dat het nieuwsklimaat van 1999 mogelijkwijs de hoeveelheid EU-nieuws positief heeft beïnvloed. Daarenboven daalt het aantal artikels met EU-nieuws in 2004 met veertien artikels tegenover 1999, wat geen al te drastische afname genoemd kan worden. Figuur 3 in Hoofdstuk II leert ons overigens dat ook de berichtgeving over de binnenlandse politiek terugloopt. De dalende trend in EU-berichtgeving gaat dus niet in tegen die algemene terugloop.

Of kwaliteitskranten meer aandacht schenken aan de EU en haar verkiezingen, is moeilijk uit te maken indien men DM een volwaardige kwaliteitskrant noemt. De berichtgeving over de Europese en binnenlandse verkiezingen en over de EU en de binnenlandse politiek stijgt bij de kwaliteitskrant DS ontegensprekelijk en het aantal artikels daaromtrent ligt sowieso hoger dan bij de andere kranten, maar de cijfers van DM voor die onderzoekspijlers geven allen een (licht tot sterk) dalende tendens aan. In 2004 vertoont de krant zelfs raakpunten met HLN. Hoewel die populaire krant een stijging in artikels over de Europarlementsverkiezingen laat noteren, heeft ze in vergelijking met de andere twee kranten hoe dan ook een achterstand. Dat geldt overigens ook voor de *visibility* van EU-nieuws, waar HLN een daling vertoont.

Het is trouwens interessant om hier de resultaten van onze supplementaire onderzoekspijler op tafel te leggen. Zowel in absolute als procentuele termen verschenen er in 2004 minder artikels over de EU en haar verkiezingen op de voorpagina's van de drie kranten dan in 1999. Ondanks de formaatverandering van DS – die meteen de hoofdoorzaak achter die algemene afname is – geeft die kwaliteitskrant wel meer prioriteit aan EU-nieuws dan de populaire krant. Opnieuw springt DM als kwaliteitskrant uit de band want in 2004 vonden we geen enkel voorpagina-artikel over de EU.

Hypothese 2: Binnenlandse verkiezingen blijven meer aandacht van Vlaamse kranten krijgen dan Europese verkiezingen, maar vooral kwaliteitskranten geven in 2004 meer aandacht aan de Europarlementverkiezingen dan in 1999.

↪ Wanneer we opnieuw figuur 1 uit Hoofdstuk II aanvoeren, zien we overduidelijk een bevestiging van die hypothese aangezien de resultaten voor de *visibility* van de binnenlandse verkiezingen op elk vlak met kop en schouders boven die voor de zichtbaarheid van de Europese verkiezingen uitsteken.

Globaal gezien stijgt zowel het Europese als nationale verkiezingsnieuws in de drie kranten in 2004 ten opzichte van 1999.

Zoals bij de eerste hypothese kunnen we ook hier bevestigen dat DS aan beide stembusgangen meer ruimte verleende dan de populaire krant en in de steekproef van 2004 definitief de vlucht vooruit neemt. Als enige krant laat de kwaliteitskrant namelijk een sterke klim noteren op dit punt. Wederom kunnen we DM moeilijk in dezelfde rangorde als DS klasseren omdat het aantal artikels over de Europese verkiezingen van die eerste in 2004 afglijdt naar het niveau van HLN.

Hypothese 3: Niet EU-actoren, maar binnenlandse actoren blijven de hoofdrol spelen binnen de berichtgeving over de EU, waarbij kwaliteitskranten toch meer dan populaire kranten EU-actoren *in the picture* plaatsen.

↪ Op het resultaat van HLN in 2004 na, voeren EU-actoren – geheel tegen de verwachtingen in – apert de boventoon in het EU-nieuws (waaronder ook nieuws over de Europarlementsverkiezingen), wat niet los gezien kan worden van onze brede onderzoeksradius. In het algemeen daalt dat meerderheidsaandeel van de EU-actoren echter zowel in absolute als procentuele cijfers (cf. figuur 4 in Hoofdstuk II).

DS voert van de drie kranten zowel procentueel als in absolute cijfers de meeste EU-actoren aan en is de enige krant waarin het aantal EU-actoren stijgt in absolute termen waardoor het tweede deel van de derde hypothese in eerste instantie bevestigd wordt. Procentueel laat de kwaliteitskrant echter een daling noteren, wat meteen de vraag welke indicator (de absolute of procentuele) primeert, doet rijzen. Wij gaan ervan uit dat procentuele vergelijking vooral aangewezen zijn om wetenschappelijke uitspraken te lanceren, waar absolute cijfers geenszins vergeten mogen worden aangezien lezers niet zozeer de procentuele verhoudingen en rekensommen, maar vooral absolute stijgingen of dalingen percipiëren. Het publiek – waarop de EPS tenslotte rust – leest niet noodzakelijk honderd procent van de berichtgeving die wij onderzoeken waardoor absolute verschuivingen van bijzonder belang zijn. In dat licht kunnen we dus opnieuw DM als een buitenbeentje beschouwen door de eclatante, absolute daling bij die krant in deze onderzoekspijler. Qua percentages signaleren we wel een stijging voor DM waardoor de krant voor het eerst dus de trend van de kwaliteitkrant volgt. Gezien de hekkensluitende positie (in absolute én procentuele termen) van HLN wordt het tweede deel van deze hypothese zeker bevestigd.

Onze hypothesen (aangeduid met “+” indien bevestigd, met “-” indien niet bevestigd) in een schema gegoten, geeft het volgende:

HYPOTHESE 1	
- Europese verkiezingen meer zichtbaar in 2004	+
- EU meer zichtbaar in 2004	-
- Die evoluties vooral in kwaliteitskranten	+*
HYPOTHESE 2	
- Binnenlandse verkiezingen meer zichtbaar dan Europese verkiezingen	+
- Europese verkiezingen vooral in kwaliteitskranten meer zichtbaar in 2004	+*
HYPOTHESE 3	
- Minder EU-actoren dan binnenlandse actoren in EU-nieuws	-
- Meer EU-actoren in kwaliteitskranten dan in populaire kranten	+

* Indien enkel DS als volwaardige kwaliteitskrant beschouwd wordt.

Wat betreft de overkoepelende hypothese over kwaliteitskranten die in de *driver's seat* zitten binnen de Europese elitaire publiekesfeerschepping, kunnen we besluiten dat ons onderzoek aangeeft dat de populaire krant HLN in tegenstelling tot DS allesbehalve de roerganger in de ontwikkeling van de EPS genoemd kan worden. Het feit dat de populaire krant in zowat alle onderzoeksvelden achteraan bengelde, brengt ons ertoe om te stellen dat een “European sphere of general publics” (Schlesinger, 2007, p. 424) (nog) niet aan de orde is, temeer omdat de verkoopcijfers van HLN (283 078 exemplaren per dag) een pak hoger liggen dan die van DM (dagelijks 54 737 exemplaren) en DS (91 005 kranten per dag) (CIM, 2008, 27 april). Bijgevolg zien we onze laatste hypothese met betrekking tot de EPS bevestigd: de huidige geëuropeaniseerde publieke sfeer in Vlaanderen is – afgaand op krantenonderzoek – hoofdzakelijk een verzameling van geïnteresseerde en geëngageerde elites, wat – zoals we doorheen deze masterproef hebben betoogd – niet volstaat om te kunnen spreken van een volwaardige, geëuropeaniseerde publieke sfeer die alle burgers omvat.

In die optiek is een sluitend antwoord formuleren op de vraag hoe diep het water was tussen de Vlaamse krantenredacties en de EU tijdens de kiescampagnes in 1999 en 2004 niet vanzelfsprekend. Uitsluitend de optelsommen van de resultaten van de drie kranten – waarbij enkel op vlak van berichtgeving over de Europese verkiezingen een stijging gevonden werd – bekijken, zegt niets over de onderliggende nuances die van belang zijn voor de idee over elitaire sfeerschepping. Interessanter is het om te vermelden dat de kwaliteitskrant pur sang in ons onderzoek voornamelijk stijgingen liet optekenen, terwijl de populaire krant enkel bij de Europese verkiezingen een extra inspanning lijkt te doen. Bijgevolg kunnen we de redenering die Raeymaeckers et al. (2007, p. 110) uiteenzetten over het aantal geaccrediteerde journalisten dat bij elke samenkomst van de Europese Raad tijdelijk toeneemt (het zogenaamde “parachute foreign correspondence”), doortrekken en stellen dat voor populaire kranten Europese verkiezingen een aanzet zijn om tijdelijk aandacht aan de EU te schenken. Na die piek en potentiële opflakking van de EPS ebt de aandacht weg.

Ten slotte staan we nog kort stil bij de opmerkelijke positie van DM in ons onderzoek. Een van de redenen waarom die krant dikwijls moeilijk in dezelfde trend als DS te situeren was, is de tabloidisering van de Vlaamse pers die niet enkel populaire kranten zoals HLN maar ook sommige kwaliteitskranten doet teruggrijpen naar meer beeldmateriaal en andere “opfleurende” *eye catchers* en naar minder feitelijk, politiek nieuws (De Bens & Raeymaeckers, 2007, pp. 247-251). In tegenstelling tot DS stapt DM mee in die oprukkende tendens (Hauttekeete, 2005), wat meteen de resultaten van dit onderzoek meer aannemelijk maakt. Bovendien merken we graag op dat de dalende trend bij DM niet enkel betrekking heeft op de berichtgeving over de EU, maar ook opgaat voor de binnenlandse politiek en verkiezingen. Dat ondersteunt de tabloidiseringsthese, die ook DM zelf in bedekte termen erkent.

3.2 Een partijtje zwartepieten tussen beleid en media

Rest ons nog de vraag “whodunit?” of wie verantwoordelijk is voor de staat van EPS waarin wij hem hebben aangetroffen. “The media are not, *ceteris paribus*, responsible for the public sphere falling short of normative standard, elite dreaming or decreasing support for advanced European integration”, stelt de Vreese (2007, p. 13) en meteen werpt hij zich op als verdediger van de media. Ook Trezn en van de Steeg zijn van mening dat media onderworpen zijn aan een aantal restricties die hun stuwende rol achter de EPS inperken. “Hereby the ‘prime responsibility’ becomes a political one with problems to be addressed (or solved) on the side of institutions, parties and politicians”, besluit de Vreese (2007, p. 13). Julia Hoffmann (2005, p. 13) hekelt bovendien het tekort aan onderzoek naar de mogelijkheden van een regulatorisch beleid (als de EU) in de ontwikkeling van de EPS gezien het belang ervan in het licht van de legitimiteit. Hieronder laten we op basis van Brüggemanns (2005) *polity-policy*-structuur beide partijen argumenteren waar hun verantwoordelijkheid in de EPS begint en ophoudt.

Volgens Koopmans (2007) hebben overheid, uitvoerende en wetgevende macht en politieke partijen meer bij de realisatie van de EPS te winnen dan de *civil society*, waarvan ook de media deel uitmaken, en dus zouden die politieke actoren in de eerste plaats alles op alles moeten zetten om die europeanisering te verwezenlijken. Hoewel we ons aansluiten bij de basisvisie van Brüggemann (2005) dat een publieke sfeer zich onmogelijk volledig top-down laat creëren en dat een publieke sfeer a priori de actieve participatie van sprekers, media en publiek behoeft, willen we toch de mogelijke *incentives* vanuit het beleid voor de ontwikkeling van de EPS onderzoeken. Sørensen (persoonlijke mededeling, 2009, 23 april), hoofd van de DG Communicatie, bevestigt dat: “The EPS cannot be made by the Commission or by the Parliament, but we can stimulate it.” Sørensen is overigens zeer optimistisch over de ontplooiing van de EPS omdat hij ervan uitgaat dat die ontwikkeling “depends for eighty percent on technology and things happening on the market place, new instruments and channels, video and mobile phone, instant translation...” Gezien de recente technologische

stroomversnelling en de pogingen van de EU om daarop in te spelen via videoclip, Blogosphere, Twitter, MySpace en Facebook, ziet hij zijn bottom-upthese – volgens ons al te snel – gesterkt. Sørensen vertrekt trouwens vanuit de horizontale europeanisering en ziet bijgevolg in de toenemende grensoverschrijdende contacten tussen EU- en wereldburgers ontegensprekelijk de ontwikkeling van de EPS.

Aan de structurele *polity*-kant ziet Brüggemann (2005) mogelijkheden voor de EPS in de noodzakelijke institutionele hervormingen binnen de EU. Zoals Habermas is hij van mening dat een Europese grondwet het publieke debat in de EU flink zou aanwakkeren. De Conventiemethode, die in het Verdrag van Lissabon geopperd wordt als standaardprocedure voorafgaand aan een Intergouvernementele Conferentie, was volgens Brüggemann (2005, p. 59) “a big stone (...) thrown into the water but it created some rather small circles” en ook wij denken – zoals Sørensen – dat referenda – ondanks hun *ex post*-karakter – een betere stimulator voor de EPS kunnen zijn, indien politici hun achterban gemobiliseerd krijgen. Of referenda over complexe (Europese) vraagstukken bindend moeten zijn en als democratische hoogmissen gevierd moeten worden, betwijfelen we echter. Op dit *polity*-niveau heeft vooral het Europees Parlement volgens Brüggemann (2005) speelruimte, maar nog te weinig komt het met zijn werk naar buiten hoewel het om de vijf jaar verkozen moet worden. Het Europees Parlement worstelt dan ook met een pijnlijke contradictie: in de loop van zijn bestaan kreeg het gevoelig meer bevoegdheden terwijl de opkomst voor de Europarlementsverkiezingen in een dalende trend gevangen zit. Anderson en McLeod (2004) wijzen in deze o.m. de ontoereikende capaciteiten van de ambtenaren binnen het DG Communicatie, het beperkte informatie- en communicatiebudget dat de Europarlementsleden willen uittrekken, de onbestaande mediatraining van parlementsleden en de rivaliteit tussen de verschillende secties van het DG Communicatie en tussen de DG en organen van het Parlement met de vinger. Bovendien noemen ze – terecht naar onze mening – de website van de EU niet bepaald gebruiksvriendelijk en blijven nationale en regionale vertegenwoordigingen van het Parlement lijden onder een tekort aan werkmiddelen en functioneren ze meer als eilandjes dan als een netwerk, wat toch meer aangewezen is met het oog op de EPS. Hoewel Anders en McLeod (2004) op sommige punten de vinger op de wonde leggen, mogen we een aantal initiatieven zoals de lancering in september 2008 van *europarlv*, het televisiekanaal via internet van het Europees Parlement, niet vergeten. Hoewel het redactiestatuut expliciet spreekt over bijdragen “tot de democratisering van de EU en de ontwikkeling van een Europese publieke ruimte” (Europees Parlement, 2008, 10 februari), is het nog even wachten op een stormvloed aan snedige debatten in het Parlement en uitzendingen van commissievergaderingen die kijkcijferkanonnen worden. In een reactie op de opmerking over het budget, stelt Sørensen dat zijn budget (zo’n twee miljoen euro waarvan tachtig miljoen euro operationeel) volstaat en dat met weinig geld grote impulsen kunnen worden gegeven aan de EPS (bv. het internetplatform dat zijn DG op

poten heeft gezet om lokale radiostations binnen de EU reportages te laten uitwisselen, wat de horizontale europeanisering een push geeft).

Een volgend *polity*-issue is personalisatie: zoals Brüggemann (2005, p. 60) geloven wij dat een “Mrs of Mr Europe” een stap in de goede richting zou betekenen. Het Verdrag van Lissabon zou daarin wel al enige verandering brengen door een Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlands Beleid permanent de Raad van Ministers van Buitenlandse Zaken te laten voorzitten en de Europese Raad een permanente voorzitter of president te geven. Natuurlijk blijft het gissen of die nieuwe gezichten het er beter van zullen afbrengen dan huidig Commissievoorzitter Barroso en huidig Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid Solana. Dat de Commissarissen nu al de EU meer willen personaliseren door de boer op te gaan (en niet alleen in de EU-hoofdsteden hun gezicht laten zien), is overigens de verdienste van Commissaris voor Communicatiestrategie Wallström (C. Sørensen, persoonlijke mededeling, 2009, 23 april).

Het behoud van het zesmaandelijkse roterende voorzitterschap van de Raad past dan weer in de idee van *localisation* van de EU-politiek, het laatste *polity*-issue volgens Brüggemann (2005), en de *going local*-politiek van Wallström, wat inhoudt dat door het rondreizende circus dat de EU soms dreigt te worden, *Brussels* soms voelbaar dichtbij komt in alle lidstaten. Daardoor groeit de betrokkenheid en krijgt de EPS dus een kans.

Qua *policy* ziet Brüggemann opportuniteiten in het cultuur-, taal-, media- en in het bijzonder in het informatiebeleid van de EU. Gezien de beperkte ruimte om deze interessante denkspite uit te diepen in deze masterproef, zoomen we uitsluitend in op Brüggemanns ideeën over het informatiebeleid. Zo noemt hij het informatiebeleid tot de jaren negentig *arcane policy* (“geheimzinnig beleid”) omdat tot dan toe al te veel bemoeienissen van het publiek, media en oprechte politieke belangstelling volgens Brüggemann (2005, p. 65) als hinderend beschouwd werden. Toen de opkomstcijfers voor de Europarlementsverkiezingen in het midden van de jaren tachtig een duik namen en het Verdrag van Maastricht (1992-1993) met ratificatieproblemen te kampen kreeg, nam de Commissie met het De Clercq-rapport het initiatief om haar communicatie meer te stroomlijnen naar de wetten van de marketingstrategie. Volgens Brüggemann (2005, p. 66) deed dit rapport echter de balans te veel overhellen naar de richting van propaganda en commerciële publiciteit. Met ups en downs – waarop we binnen dit bestek niet ingaan – is de communicatiestrategie van de EU sterk veranderd waarbij veel te danken is aan Wallström, de eerste Commissaris die Communicatiestrategie als afzonderlijke en fulltimebevoegdheid doorgeschoven kreeg en die via “listening, communicating and going local” de burgers dichterbij de EU wil brengen. De EU-werkzaamheden concretiseren en uitleggen was ook een van Commissievoorzitter Barroso’s doelstellingen. Sørensen (persoonlijke mededeling, 2009, 23 april): “This is new for the Commission. For many years, we didn’t realise that, but we have to explain issues because things don’t come automatically. If people don’t get explanations they understand, you

have a hole, some kind of vacuum, filled by prejudice. It is a very interesting sociological phenomenon: if you don't get the information, you think that there is something funny going on.”

Drie belangrijke sleuteldocumenten staan op Wallströms conto: “Action Plan to improve communicating Europe by the Commission” (2005), “Plan D for democracy, dialogue and debate” (2005) en “White paper on a European Communication Policy” (2006), waarin expliciet de EPS aangehaald wordt als doelstelling. Opmerkelijk in het Witboek (Europese Commissie, 2006, p. 5) is de zinsnede: “It is the responsibility of government, at national, regional and local level, to consult and inform the citizens about public policy – including European policies and their impact on people's daily lives – and to put in place the forums to give this debate life”, terwijl Sørensen precies benadrukt dat lidstaten het struikelblok vormen in de ontwikkeling van de EPS omdat de EU de *raison d'être* van staten onderuit kan halen ten bate van regio's. Vandaar het belang van het interinstitutioneel akkoord “Communiceren over Europa in partnerschap” (ondertekend in oktober 2008), dat op het eerste gezicht maar een flauw, slechts formeel beestje lijkt, maar politiek uiterst gevoelig lag. Volgens Sørensen was die tekst heel controversieel omdat hij een oud zeer van de lidstaten raakt, namelijk het vormen een politieke unie (mede door gestroomlijnd te communiceren over de EU). “A lot of people didn't want it at all”, benadrukt hij (persoonlijke mededeling, 2009, 23 april), verwijzend naar de weigering van de lidstaten om het akkoord op te nemen in het ontwerp van grondwet (2003) en in het Verdrag van Lissabon (ondertekend in 2004).

Hoewel Sørensens relaas soms een goednieuwsshow dreigt te worden – hij ziet tekenen van horizontale europeanisering in de polemiek naar aanleiding van de Gazpromcrisis van vorig jaar, na de Zidane-kopstoot in de WK-finale van 2006 en na de intrede van Haider's FPÖ in de Oostenrijkse regering – is hij niet blind voor de mogelijkheden van beleid en media. Gezien de bottom-upvisie van zijn DG en de Commissie handelen ze vanuit de idee dat de EPS een maatschappelijke *state of mind* is waarvan zij enkel de groei (subtiel) kunnen ondersteunen. Dat de media een grote(re) rol spelen, beseft Sørensen zeer goed, maar media sturen, vindt hij een brug te ver: “I don't want to be asked to become a propaganda machine or a kind of spoon feeding machine” (C. Sørensen, persoonlijke mededeling, 2009, 23 april). Vandaar dat zijn DG zich beperkt tot het uploaden van een EU-kalender waarop journalisten kunnen zien welke belangrijke evenementen op stapel staan en waardoor ze zich kunnen voorbereiden.

Een van de musts om EU-nieuws in nationale media te krijgen, is een nationale, regionale of lokale invalshoek (Raeymaeckers et al., 2007, p. 114) zodat de vraag “what's in it for me?” voor de burgers beantwoord wordt. Omdat deze voorwaarde bekend is bij de Commissie, zendt ze ambtenaren van de DG Vertaling uit om in de nationale vertegenwoordigingen de (pers)mededelingen van een lokale *touch* te voorzien. Sørensen beseft dat de Commissie hiermee in het vaarwater van de journalisten komt, maar repliceert dat journalisten hun huiswerk degelijk moeten doen, wat vandaag niet het geval is.

Die laatste stelling doet de hoofdredacteurs en EU-journalist van ons onderzoek uiteraard steigeren. Globaal gezien, maakt de EU overigens geen goede beurt bij hen en wordt de EU beschouwd als een mastodont die dagelijks een tsunami aan propaganderende informatie uitstoot over zaken die ver van de burgers staan en die met zichzelf in de knoop ligt, wat voor Daenen (HLN) een grotere ergernis is dan voor Sturtewagen (DS). Een van Sørensens stokpaardjes is eveneens dat de instellingen te veel informatie doorsturen, maar hij wijst erop dat het uiteindelijk om politiek gaat en dat bijvoorbeeld iedere Commissaris voor zijn/haar eigen publiek zichtbaar wil zijn. Dat de informatie als gekleurd wordt ervaren, vindt hij niet meer dan logisch: “(...) we don’t write press releases in order to get our proposal killed” (C. Sørensen, persoonlijke mededeling, 2009, 23 april). DM-journalist Corthouts begrijpt dat als enige van onze geïnterviewden en ziet geen verschil met andere instellingen.

Over welke rol media spelen in de EPS, rijst uit onze interviews een consensus over de “krantengrenzen” heen. “Ik denk zeker dat media een rol te spelen hebben, maar aan de andere kant kan je niet het spel van anderen spelen, wij moeten de verantwoordelijkheid niet op ons nemen voor het resultaat ervan. Wat wij kunnen doen, is informatie aanbrenge en het debat voeden en verschillende stemmen aan bod laten komen”, vat Sturtewagen (persoonlijke mededeling, 2009, 16 april) samen. Volgens hem zijn media katalysatoren en een ruimte waar het debat kan plaatsvinden, terwijl het publiek in de eerste plaats moet uitmaken of het al dan niet deelneemt. Interessant is zijn opmerking, die aansluit bij onze visie uit Hoofdstuk I, dat het debat ook elders dan in de media gevoerd kan worden.

Dat media enkel kunnen voortborduren op de output van de EU en zelf geen verantwoordelijkheid dragen ten opzichte van (het imago van) de EU, is nog een stelling die unisono te horen was. Op de vraag of kranten dan geen missiegevoel hebben om duidelijk te maken wat de zin van de EU – die door alle kranten overigens als steeds belangrijker wordt ervaren – is, antwoordt Daenen (persoonlijke mededeling, 2009, 20 april) droog: “Als wij een missie hebben, dan hadden we niet in de journalistiek moeten stappen, maar missionaris moeten worden want een krant kan onmogelijk iets promoten.” De luis in de pels zijn, is de verantwoordelijkheid van de media volgens Sturtewagen en hoewel zijn krant zoals de twee andere a priori positief staat tegenover het Europese project – maar wel vraagtekens zet achter het functioneren van de EU – wil hij de lezers – die volgens de geïnterviewden warm noch koud worden van de EU – geenszins de les spellen want “je kunt het paard naar het water brengen, maar je kunt het niet doen drinken” (B. Sturtewagen, persoonlijke mededeling, 2009, 16 april). Daenen vindt het geenszins abnormaal dat een lokale invalshoek zoals de strijd tussen Vlaamse politici (bijvoorbeeld tussen de ex-premiers Guy Verhofstadt (Open Vld) en Jean-Luc Dehaene (CD&V)) nodig is om de EU in de krant te krijgen omdat de EU *in se* volgens hem gelijk staat aan “potverteeders” zonder geloofwaardigheid die te veel over niets kakelend vergaderen. Hier merken we graag op dat media blijkbaar een cirkelredenering hanteren: omdat burgers niet geïnteresseerd in en overtuigd zouden zijn van het belang van de EU, berichten media er niet over en omdat media er niet

over berichten, kan bij de burgers geen interesse groeien wat het kennis-, motivatie- en begripsdeficit uiteindelijk enkel kan verdiepen (Baetens & Bursens, 2005).

Ten slotte kunnen we in navolging van Brüggemann (2005) en voortbouwend op onze interviews suggesties op het *politics*-niveau formuleren. Wat in de vier gesprekken telkens terugkeerde, was namelijk een oproep tot een soort verandering in de politieke cultuur. Europarlementsleden moeten zich meer *in the picture* werken en politieke partijen dienen zich meer te profileren op Europese issues. “Puur inhoudelijk verkopen onze Europarlementsleden hun werk niet goed en bovendien zijn ze ook niet geïnteresseerd om het verkocht te krijgen”, stelt Daenen (persoonlijke mededeling, 2009, 20 april), die naar eigen zeggen op enkele e-mails na van de meeste Europarlementsleden nooit iets hoort. Sturtewagen merkt overigens op dat de Europese verkiezingen niet tot de verbeelding spreken omdat de strijd beperkt blijft tot enkele hoofdrolspelers en de uitkomst zo goed als vast ligt. Daenen (persoonlijke mededeling, 2009, 20 april) over de verkiezingen in juni 2009: “We zullen – misschien niet zo uitgebreid – uitleggen waarover die Europese verkiezingen gaan, waarvoor Verhofstadt en Dehaene staan, maar eigenlijk staan die voor hetzelfde wat de EU betreft. Zo spannend is dat dus niet.” Ook Corthouts dringt aan op wat meer politieke discussie over de EU door bijvoorbeeld de invoering van een Europese kieskring of belastingen. Sørensen van zijn kant benadrukt het belang van (Europese) politieke partijen die burgers wegwijs moeten maken in de keuzemogelijkheden binnen het Europese project. “The parties have to get out and do the fighting”, aldus Sørensen (persoonlijke mededeling, 2009, 23 april), die in het algemeen het conflictelement meer wil zien opdoemen in de Europese context. Slotsom: wat van de paralyserende permissieve consensus resteert, moet volgens de geïnterviewden verdwijnen om de EPS levenskansen te geven.

Conclusie

De oplossingen voor onze hypotheses en het verhaal achter de cijfers van dit onderzoek schetsen, was de bedoeling van dit laatste hoofdstuk. In het eerste deel kwamen we na de toetsing van onze drie werkhypotheses aan onze onderzoeksresultaten tot de constatering dat de overkoepelende hypothese over het aandeel van kwaliteitskranten in de Europese elitaire publiekesfeerschepping bevestigd wordt bij Vlaamse kranten. Een volwaardige EPS die alle burgers omvat, is nog veraf gezien de beperkte inspanningen van HLN, dat van de drie kranten de grootste oplage heeft, om de EU te coveren en de tabloidisering van DM waardoor enkel nog DS een stuwende kracht achter de europeanisering van de publieke sfeer is. Het water tussen Vlaamse kranten en de EU is dus niet altijd even diep: terwijl de aandacht voor de EU van de kwaliteitskrant pur sang in ons onderzoek toeneemt, doet de populaire krant enkel bij de Europarlementsverkiezingen zijn duit in het zakje. Na die potentiële opflakking van de EPS ebt de aandacht weg.

Het tweede deel van dit hoofdstuk kaartte de spanning tussen het beleid en de media aan over de kwestie wie nu een *mea culpa* moet aanheffen voor die imperfecte EPS. Op basis van Brüggemanns (2005) *polity-policy*-indeling overliepen we de mogelijkheden van de structurele hervormingen van de EU en van het informatiebeleid, hoewel we ervan uitgaan dat de EPS zich niet volledig top-down laat creëren. Uit onze interviews blijkt dat Sørensen, het hoofd van de DG Communicatie, nog een stap verder gaat en vertrouwt op de toenemende, technologische vaardigheden van de EU-burgers om zijn (minimalistische) ideaalbeeld van horizontale europeanisering te bereiken. Hoewel hij prat gaat op de verwezenlijkingen van Commissaris voor Communicatiestrategie Wallström blijkt uit onze interviews met de hoofdredacteurs van DS en HLN en de EU-journalist van DM dat de verwezenlijking van de EPS via media nog niet voor morgen is. Wat we in het bijzonder willen onthouden, is de algemene oproep om meer conflict in de politieke EU-cultuur te brengen zodat burgers geboeid raken.

ALGEMENE CONCLUSIE

“Onze EU-redactie? Dat is een vorm van stervensbegeleiding.” Aan het woord is een newsmanager van persagentschap Belga vorige zomer. Het is een prikkelende opmerking die ons tijdens het schrijven van deze masterproef niet losgelaten heeft omdat redacties (om economische redenen) steeds meer terugvallen op internet en persagentschappen om de EU te coveren (Raeymaeckers et al., 2007, p. 108-113). Dat bevestigde Daenen (HLN), die een sleutelpositie bekleedt in de ontwikkeling van een volwaardige EPS “of general publics” (Schlesinger, 2007, p. 424), in ons interview volmondig. Algemene teneur in onze interviews met de media was overigens dat media de EU met een “We’ll meet again” wegwuiven totdat ze haar tweede adem heeft gevonden en opnieuw haar bestaansreden voelbaar maakt. En die inspanning moet de EU niet alleen leveren om terug in de gratie van de media te vallen. Slechts een derde van de EU-burgers geeft aan dat ze in juni zullen deelnemen aan de Europarlementsverkiezingen (EurActiv.com, 2009, 15 april), wat het tweede rode lichtje is dat aan het knippen gaat voor de EU en de EPS.

De slotsom van deze masterproef kan dus in eerste instantie somber lijken want media en burgers schijnen de EU niet meer te lusten waardoor de EPS, de ruimte waar de EU bediscussieerd wordt en verbondenheid met de EU groeit, een academische dagdroom wordt. Zoals we in de inleiding stelden, zijn we nagegaan welke contouren de EPS in Vlaanderen kenmerken. Na dit onderzoek kunnen we echter besluiten dat we moeten nuanceren en dat het water tussen de EU en Vlaanderen niet altijd even diep is.

In deze masterproef vertrokken we vanuit de visie, ontwikkeld in Hoofdstuk I, dat de EPS gezien kan worden als de verticale europeanisering van verschillende (en niet noodzakelijk “nationale” *stricto sensu*) publieke sferen waarbij het volstaat dat EU-actoren en Europese topics bediscussieerd worden binnen die sferen. Hoewel (pas recent op gang gekomen) onderzoek naar de EPS van belang is gezien de link met het democratische deficit en de legitimering van de EU, hebben we aangetoond dat onderzoek naar dit concept ietwat gecontesteerd is. De standvastigheid van de EPS ligt dus enigszins “in the eye of the beholder” want een buigzaam begrip als de EPS laat zich langs vele onderzoekspistes benaderen en mediaonderzoek is er slechts een van.

Die fundamentele nuance indachtig zetten we in Hoofdstuk II ons onderzoek en de daaropvolgende resultaten uiteen. Aan de hand van een kwantitatieve steekproef van vier onderzoekspijlers in de kwaliteitskranten DS en DM en de populaire krant HLN onderzochten we drie werkhypotheses die samen onze overkoepelende hypothese hebben bekrachtigd. Uit de interpretatie van onze onderzoeksresultaten in Hoofdstuk III blijkt namelijk dat het aandeel van Vlaamse kwaliteitskranten in de ontwikkeling van de EPS ruimschoots dat van de populaire krant overstijgt en dat de EPS in

Vlaanderen hoofdzakelijk voortgestuwd wordt door de DS gezien de beperkte inspanningen van HLN, de krant met de grootste oplage van de drie kranten, om de EU te coveren en de tabloidisering van DM. Enkel de Europese verkiezingen kunnen de EPS eventjes doen opflakkeren. Het water tussen Brussel en krantenredacties is dus niet altijd even diep.

Deze masterproef heeft ten slotte een voorzet gegeven om na te gaan wie nu verantwoordelijkheid draagt voor die elitaire EPS. Terwijl media en beleid een potje zwartepieten over wie de EU als een sexy strijdtoneel moet voorstellen, kunnen we ons optrekken aan de idee dat de EPS geen duel, maar veeleer een driehoeksverhouding tussen media, beleid en burgers is. In een recent bottom-upinitiatief zoals “Can you hear me Europe?” waarmee MTV Networks jongeren dichterbij de EU wil brengen n.a.v. de Europese verkiezingen (EurActiv.com, 2009, 9 april) zien we een sprankeling van de EPS, die misschien opnieuw slechts een (jonger) segment van de Europese bevolking beoogt, maar toch meer aanleunt bij een volwaardige EPS van alle burgers dan de recente bijlagenreeks over de EU bij DS, die driemaal minder lezers bereikt dan HLN. Doorheen deze masterproef, verloren we immers niet uit het oog dat de EPS een *state of mind* is waaraan een rijpingsproces onder (alle) burgers vooraf gaat en dat “a highly interested, active and well-informed citizenship” (Hoffmann, 2005, p. 13) behoeft. En precies daar wringt het schoentje zo dikwijls en start een andere, alles overstijgende discussie.

BIBLIOGRAFIE

AIM Research Consortium (2006a). *D 6: Theory Building: "European Identity Building/European public sphere"*. Adequate Information Management in Europe (AIM). Work Package, 2006 (20). Dortmund: Erich-Brost-Institute, Centre of Advanced Study in International Journalism.

AIM Research Consortium (2006b). *Understanding the logic of EU reporting in mass media: analysis of EU media coverage and interviews in editorial offices in Europe*. Adequate Information Management in Europe (AIM). Working Papers, 2006 (1). Bochum: Projekt Verlag.

AIM Research Consortium (2007). *Comparing the logic of EU reporting in mass media across Europe: transnational analysis of EU media coverage and of interviews in editorial offices in Europe*. Adequate Information Management in Europe (AIM). Working Papers, 2007 (2). Bochum: Projekt Verlag.

Anderson, P. J. & McLeod, A. (2004). The great non-communicator? The mass communication deficit of the European Parliament and its Press Directorate. *Journal of Common Market Studies*, 42 (5), 897-917.

Baetens, M. & Bursens, P. (2005). *Mass media coverage and the reduction of the legitimacy deficit in the EU. The Belgian case*. PSW-paper, 4. Antwerpen: Faculteit Politieke Wetenschappen, Universiteit Antwerpen.

Baisnée, O. (2007). The European public sphere does not exist (at least it's worth wondering...). *European Journal of Communication*, 22 (4), 493-503.

Banducci, S. A. & Semetko, H. A. (2003). Media and mobilization of the 1999 European parliamentary election. In M. Bond (Ed.), *Europe, parliament and the media*. (pp. 189-203). Londen: Federal trust for education and research.

Bärenreuter, C., Brüll, C., Mokre, M. & Wahl-Jorgensen, K. (2009). *An overview of research on the European public sphere*. Eurosphere Online Working Paper Series, 3. Bergen: University of Bergen.

Brüggemann, M. (2005). How the EU constructs the European public sphere. Seven strategies of information policy. *The Public*, 12 (2), 57-73.

Burnham, P., Lutz, K. G., Grant, W. & Layton-Henry, Z. (2008). *Research methods in politics*. New York: Palgrave Macmillan.

Centrum voor informatie over de media (2008). *Echtverklaring Pers*. Geraadpleegd op 27 april op <http://www.cim.be/auth2007/nl/d/da/index.html>.

Commission des Communautés Européennes (1980). *Euro-baromètre. L'opinion publique dans la Communauté Européenne*. Standard Eurobarometer, 13. Brussel: Commission des Communautés Européennes.

Communiceren over Europa in partnerschap, tekst beschikbaar op <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:013:0003:0004:NL:PDF>.

Corthouts, J. (1999). De tweederangsverkiezingen van Europa. *De Morgen*, 1999 (4 juni).

De Bens, E. & Raeymaeckers, K. (2007). *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*. Leuven: LannooCampus.

de Vreese, C. H. (2003). *Framing Europe. Television news and European integration*. Amsterdam: Aksant.

de Vreese, C. H. (2007). *The EU as a public sphere*. Geraadpleegd op 20 oktober 2008 op <http://europeangovernance.livingreviews.org/open?pubNo=lreg-2007-3&page=title.html>.

de Vreese, C. H., Banducci, S. A., Semetko, H. A. & Boomgaarden, H. G. (2006). The news coverage of the 2004 European parliamentary election campaign in 25 countries. *European Union Politics*, 7 (4), 477-504.

EurActiv.com (2009). *MTV launches youth EU election campaign*. Geraadpleegd op 14 april 2009 op <http://www.euractiv.com/en/eu-elections/mtv-launches-youth-eu-election-campaign/article-181201>.

EurActiv.com (2009). *Poll hints at low voter turnout in EU elections*. Geraadpleegd op 16 april 2009 op <http://www.euractiv.com/en/eu-elections/poll-hints-low-voter-turnout-eu-elections/article-181280>.

Europees Parlement (2009). *Verkiezingen 2009. Kieswetten*. Geraadpleegd op 16 februari 2009 op http://www.europarl.europa.eu/elections2009/countries/electoral_laws/belgium.htm?language=NL.

Europees Parlement (2008). *Redactiestatuut Eurparltv*. Geraadpleegd op 9 februari 2009 op <http://www.europarltv.europa.eu/EditorialCharter.aspx>.

Europese Commissie (2001). *Eurobarometer. Public opinion in the European Union. Report number 55*. Standard Eurobarometer, 55. Brussel: Directoraat Pers en Communicatie.

Europese Commissie (2004). *Eurobarometer 62. Public opinion in the European Union*. Standard Eurobarometer, 62. Brussel: Directoraat-Generaal Pers en Communicatie.

Europese Commissie (2007). *Eurobarometer 67. Public opinion in the European Union*. Standard Eurobarometer, 67. Brussel: Directoraat-Generaal Communicatie.

Gerhards, J., Ferree, M. M., Gamson, W. A. & Rucht, D. (2002). *Shaping abortion discourse: democracy and the public sphere in Germany and the United States*. New York: Cambridge University Press.

Habermas, J. (1999). *The structural transformation of the public sphere: an inquiry into a category of Bourgeois society*. Cambridge: Polity Press.

Habermas, J. (2006). Construire une Europe politique. *Le Monde*, 2006 (28 december).

Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hauttekeete, L. (2005). *De tabloidisering van kranten: mythe of feit? De ontwikkeling van een meetinstrument en een onderzoek naar de tabloidisering van Vlaamse kranten*. Niet-gepubliceerd rapport, Gent: Universiteit Gent.

Hoffmann, J. (2005). *Re-thinking democratic legitimacy. Communication rights and deliberation in a European public sphere*. Amsterdam: Department Communication Science, Universiteit van Amsterdam.

Koopmans, R. (2007). Who inhabits the European public sphere? Winners and losers, supporters and opponents in Europeanised political debates. *European Journal of Political Research*, 46 (2), 183-210.

Koopmans, R. & Pfetsch, B. (2003). *Towards a Europeanised public sphere? Comparing political actors and the media in Germany*. ARENA Working Paper, 23. Oslo: Centre for European Studies, University of Oslo.

Machill, M., Beiler, M. & Fischer, C. (2006). Europe-topics in Europe's media: The debate about the European public sphere: A meta-analysis of media content analyses. *European Journal of Communication*, 21 (1), 57-88.

Marsh, M. (1998). Testing the second-order election model after four European elections. *British Journal of Political Science*, 28 (4), 591-607.

Maresceau, M. (2008). *Inleiding tot het EU recht*. Syllabus. Gent: Faculteit Politieke Wetenschappen, Universiteit Gent.

Orbie, J. (2008). *Theorie van de Europese integratie*. Leuven: Acco.

Peter, J., Lauf, E. & Semetko, H. A. (2004). Television coverage of the 1999 European parliamentary elections. *Political Communication*, 21 (4), 415-433.

Raeymaeckers, K., Cosijn, L. & Deprez, A. (2007). Reporting the European Union. An analysis of the Brussels press corps and the mechanisms influencing the news flow. *Journalism Practice*, 1 (1), 102-119.

Reif, K. & Schmitt, H. (1980). Nine second-order national elections: a conceptual framework for the analysis of European election results. *European Journal of Political Research*, 8 (1), 3-44.

Risse, T. (2002). *How do we know a European public sphere when we see one? Theoretical clarifications and empirical indicators*. IDNET Workshop "Europeanization and the Public Sphere", European University Institute, Florence, 20-21 februari 2002.

Risse, T. (2003). *An emerging European public sphere? Theoretical clarifications and empirical indicators*. Annual Meeting of the European Union Studies Association (EUSA), Nashville TN, 27-30 maart 2003.

Schlesinger, P. (1999). Changing spaces of political communication: The case of the European Union. *Political Communication*, 16 (3), 263-279.

Schlesinger, P. (2007). A cosmopolitan temptation. *European Journal of Communication*, 22 (4), 413-426.

Shore, C. (2000). *Building Europe: the cultural politics of European Integration*. Londen: Routledge.

Splichal, S. (2006). In search of a strong European public sphere: some critical observations on conceptualizations of publicness and the (European) public sphere. *Media, Culture & Society*, 28 (5), 694-714.

van de Steeg, M. (2002). Rethinking the conditions for a public sphere in the European Union. *European Journal of Social Theory*, 5 (4), 499-519.

van de Steeg, M. (2006). Does a public sphere exist in the European Union? An analysis of the content of the debate on the Haider case. *European Journal of Political Research*, 45 (4), 609-634.

Verdrag van Nice houdende wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en sommige bijbehorende akten, tekst beschikbaar op <http://eur-lex.europa.eu/nl/treaties/dat/12001C/htm/12001C.html>.

Vos, H. (2007). *Besluitvorming in de Europese Unie*. Leuven: Acco.

Vos, H. & Heirbaut, R. (2009). *Hoe Europa ons leven beïnvloedt*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.

Weiss, P. (2004). Verhofstadt favoriet om voorzitter Europese commissie te worden. *Het Nieuwsblad*, 2004 (10 mei), 13.

Witboek inzake een Europees Communicatiebeleid, tekst beschikbaar op http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_nl.pdf.

Zimmerman, A. (1998). Legislation being: The spectacle of words and things in Bentham's panopticon. *European Legacy*, 3 (1), 72-84.

BIJLAGEN

Bijlage I: Interview met Bart Sturtewagen, hoofdredacteur van *De Standaard*. Dinsdag 16 april 2009, 15 uur – Gossetlaan 30, 1702 Groot-Bijgaarden.

1. Commentaar op resultaten:

- **Qua *visibility* van de Europese verkiezingen zien we een sterke stijging als we de berichtgeving tijdens de twee weken voor de verkiezingsdag in 1999 vergelijken met diezelfde periode in 2004. Is de artikelenreeks “Europese verkiezingen 2004” met de specifieke EU-rubriek “EU’s en Oh’s” hierachter de reden? (In 1999 was er ook al een artikelenreeks (“Europa, de weg naar 13 juni”) te lezen in *De Standaard*.)**

Bart Sturtewagen: Ik denk dat het te maken heeft met een ruimere beweging binnen de krant, misschien wel binnen de kranten in het algemeen. Die houdt in dat we ons meer bezighouden met achtergrond, duiding, het inzichtelijk maken. Vroeger werd er meer aan zuivere verslaggeving gedaan en werd dat beperkter gehouden in omvang. Er is een beweging geweest en bij iedere verkiezing gebeurt dat meer en meer. Iedere verkiezing wordt trouwens ook groter in omvang.

- **Geldt dat ook wat Europese verkiezingen betreft?**

Sturtewagen: Wel ja, over het algemeen verkiezingen. En ja, eigenlijk is het telkens van: we moeten er misschien iets meer van maken. We plannen ook meer vooruit en we laten het ook gewoon niet meer afhangen van wat er van nieuws binnenkomt over de campagne en dan beginnen we formats te ontwikkelen en dat neemt dan ruimte in.

- **Inderdaad, in 2004 hebben jullie opvallend meer aandacht gegeven aan de Europese verkiezingen. Dus dat past dan in die beweging?**

Sturtewagen: Ja, het is ruimer dan alleen die Europese verkiezingen. We proberen voor alle verkiezingen al vooruit te denken en vooraf al dingen klaar te maken, bijvoorbeeld door de programma’s al goed uit te spitten om het debat al wat te organiseren.

Nu hebben we waarschijnlijk al een plafond bereikt, zodat we al wat gaan minderen. In die zin dat we voelen dat het misschien al voldoende is en twee: nu is er natuurlijk al het internet, dat bestond toen (in 1999) natuurlijk nog minder. De partijen zijn nu zelf allemaal al wat actiever en er zijn veel meer spelers online en dus is er meer informatie toegankelijk. En dus geven we nu dikwijls enkele links mee aan onze lezers. We zetten het dus allemaal wat minder op papier en dat is – economisch gezien – een goede zaak.

En het is natuurlijk ook een slingerbeweging: als je het allemaal vooraf in een format giet, kan je je de vraag stellen of je niet te veel daarmee bezig bent. Je mag de actualiteit van de campagne niet uit het oog verliezen natuurlijk. Je moet daar ook mankracht voor voorzien want al die stukken moeten ook gemaakt worden. Wanneer er veel mensen bezig zijn met dat format, zijn er minder beschikbaar voor de campagne zelf. Het is niet dat je dat nieuws dan niet hebt, maar je hebt er niet dezelfde *feeling* voor. En je laat misschien al eens de gelegenheid voorbijgaan om iets degelijk uit te werken omdat je weet dat er andere dossiers zijn.

- **Is er dan geen risico dat de Europese verkiezingen dan nog minder aandacht krijgen?**

Sturtewagen: Dat risico bestaat, maar enerzijds kan je stellen dat de Europese verkiezingen minder tot de verbeelding spreken, omdat het Europese toneel tenslotte toch verderaf staat. Het gaat ook om minder zetels en eigenlijk is de strijd redelijk beperkt omdat er – bij mijn weten – dertien zetels te verdelen zijn (de vorige keer waren het er nog veertien)²⁰ en het moet al heel raar lopen dat het anders uitdraait dan zoals iedereen het in zijn hoofd heeft. De krijtlijnen zijn toch al min of meer getrokken. Anderzijds – en dat spreekt dan weer wel voor het Europese niveau – is het feit dat er toch een aantal grote kanonnen meedingen. En dat is altijd al zo geweest: de vorige keer waren het Dehaene en Mia De Vits en Verhofstadt ook, geloof ik. En nu is het opnieuw Dehaene-Verhofstadt. Dat is een clash van de giganten. En zeker nu Verhofstadt terug is van even weggeweest. Dat zijn toch allemaal zaken die spelen in het voordeel van de Europese verkiezingen.

Aan de andere kant: inhoudelijk denk ik wel dat het zo is dat we voor het Europese er wel minder diepgaand op zullen ingaan. Je zou kunnen zeggen dat dat onterecht is omdat dat nu eenmaal een belangrijk beslissingsniveau is en omdat daar de grote lijnen worden afgesproken. En dat je de zaken dus wat ruimer moet zien en we minder rond de kerktoren mogen bezig zijn. Dat is allemaal waar, maar dat is ook iets wat in het publiek speelt. Wij kunnen voorop lopen en zeggen dat Europa belangrijk is en er aandacht aan besteden, maar we kunnen ook niet blind zijn voor het bevattingsvermogen van het publiek. Veel zal uiteindelijk ook afhangen van de kwaliteit van de campagne.

- **Wat de voorpagina betreft: het aantal artikels over de EU op de voorpagina is natuurlijk enorm afgenomen door de formaatverandering. Is dat de enige reden achter de opvallende daling?**

²⁰ Bart Sturtewagen heeft het hier enkel over de zetels in het Europees Parlement die in de Vlaamse Gemeenschap verkiesbaar gesteld worden. In totaal vertegenwoordigt België na de verkiezingen in juni 2009 22 zitjes in het Europees Parlement waarvan dertien dus verkozen worden in de Vlaamse gemeenschap, acht in de Franstalige gemeenschap en een in de Duitstalige gemeenschap.

Sturtewagen: Niet alleen is het formaat verkleind. De halvering van het formaat heeft ertoe geleid dat er minder dan de helft artikels op de front staan. Het gaat om een andere benadering: het is niet zo dat we het allemaal wat kleiner maken. Soms staan er drie stukken op de front, in de meeste gevallen slechts een. Dat is de techniek van een tabloidformaat en dat geeft technische beperkingen. In de meeste gevallen kiezen wij ervoor om één thema naar voren te halen. Soms gaat de foto ernaast over iets anders. En voor de rest kunnen we naar binnen verwijzen.

- **Uiteindelijk hebben jullie in 2004 tijdens de onderzochte periode nog een artikel over de EU op de front geplaatst, wat uiteindelijk in die optiek nog veel is.**

Sturtewagen: Over die korte periode kan je daar moeilijk iets over zeggen. Op andere momenten zullen dat er misschien meer zijn, op nog andere dan weer niets. Weet je wat het ook is met zo'n frontpagina? Met het stuk op de voorpagina probeer je het grootste nieuws naar voren te halen. En dat is gewoonweg dikwijls nationaal nieuws. Je probeert het verschil te maken. En dat kan je gewoonweg moeilijker met een Europees verhaal. Soms gebeurt dat wel eens: soms hebben we wel eigen nieuws in het Europese domein. Dan komt dat ook zeker in aanmerking.

- **De hoeveelheid algemeen nieuws over de EU is volkomen gelijk gebleven tussen 1999 en 2004 terwijl binnenlandse politiek meer aandacht kreeg in 2004 dan in 1999. Bleef jullie Europese strategie dezelfde?**

Sturtewagen: Ik denk niet dat we daar een beslissing over hebben genomen. We hielden gewoon dezelfde lijn aan.

- **In absolute termen nam het aantal EU-actoren in de berichtgeving over de EU toe, maar procentueel was er een afname. Sowieso voeren jullie meer EU-actoren dan binnenlandse actoren op in jullie Europese berichtgeving, hoewel die minder bekend zijn bij het publiek.**

Sturtewagen: Ik denk dat dat te maken heeft met de periode. Voor de verkiezingen willen Europese parlementsleden *in the picture* lopen en vinden ze het interessant om te vermelden waarmee ze bezig zijn geweest om zich te onderscheiden van de anderen.

Het is ook vaak een manier om de dingen te vertellen aan de hand van degenen die een voorstel tot richtlijn of wat dan ook hebben gedaan. Zo werkt het vaak in buitenlandse, politieke verslaggeving. Vaak is het de lokale link die van belang is voor het buitenlandse nieuws, ook voor het Europese. Neem nu de aardbevingen in Italië van de laatste tijd: dan zullen we bijvoorbeeld kijken naar Italianen

die vanuit België terug zijn geëmigreerd. Met zo'n verhaal pik je het dan eerder op dan als het gaat over een Spanjaard in Italië.

2. Andere vragen

- **Is er een bepaalde strategie die jullie volgen in jullie Europese verslaggeving?**

Sturtewagen: Je kan dat een strategie noemen, maar over het algemeen zijn we het erover eens dat het Europese niveau belangrijker wordt en dus investeren we er ook in. Aan de andere kant investeren we er niet zo veel in als in de nationale politieke verslaggeving. Je zou je kunnen afvragen of dat wel normaal is, misschien niet. Dat is ook een debat dat altijd intern bezig is. Maar goed ja, middelen zijn nu eenmaal beperkt en dan is het vaak een zaak van werken met de middelen die er zijn zonder dat dat zo nodig de naam van strategie verdient. Het is in ieder geval wel zo dat er een iemand zich fulltime buigt over Europa.

- **Jullie hebben nog steeds één geaccrediteerde journalist?**

Sturtewagen: Ja, inderdaad.

- **Wat zijn de obstakels die jullie ondervinden om te berichten over de EU?**

Sturtewagen: Europa is een machine die enorm veel informatie verspreidt, dat is echt iets reusachtigs. Je zou iedere dag al een krant kunnen maken met hetgeen zij uitstoten. Dat is allemaal wel boeiend en zo, maar neen, zo werkt het nu eenmaal niet. Wat dikwijls een moeilijkheid is, is om uit te maken in welk stadium zich iets bevindt. Een wetgevend proces is natuurlijk altijd wel langdradig, dat is ook op het Belgische niveau het geval, maar op het Europese is dat dikwijls nog minder overzichtelijk. En de vraag is steeds: wanneer moet je ergens over beginnen? Als iemand een voorstel heeft ingediend? Als het de eerste horde heeft genomen? Als het door de Commissie is goedgekeurd? Al dat soort zaken. En dan is de vraag: wanneer is het relevant. Als je het te vroeg vertelt, dan stelt zich onmiddellijk de vraag: "Wat betekent dit nu voor mij?" Wanneer je zegt dat men iets gaat veranderen aan de wetgeving over wat er op de potjes yoghurt moet staan, dan is het ook interessant om te vermelden dat het pas binnen vijf jaar van toepassing zal zijn. Het is dus beter om dat dan pas binnen vijf maanden eens te vertellen. Dus ja, dat is wel een moeilijkheid.

Aan de andere kant kan je er wel invulling aan geven. Dan kom je tot de vaststelling – en dat kan Bernard Bulcke zeker bevestigen – dat als je met die enorme informatie-uitstoot bezig bent, je al genoeg werk hebt om die machine enigszins te kunnen volgen. Om dan ook nog eens het overzicht te bewaren en je af te vragen wat dit nu betekent voor ons en wat er nu echt belangrijk is en wat niet en

dan ook nog eens de stap te zetten om uit te maken wat het op het terrein betekent, ja, dat is enorm veel werk.

We denken er nu wel aan om het allemaal wat meer te verspreiden zodat wat meer mensen met Europa bezig zijn. Op die manier ontstaat een soort relais met een eerstelijnsberichtgeving en onmiddellijk daaraan gekoppeld meer uitwerking bijvoorbeeld van op de binnenlandse redactie, die zich ook bezighoudt met consumentenzaken en zo meer, of van op de economieredactie. Op die manier kan er uitgelegd worden waarover het eigenlijk gaat en wordt het concreter. Dan heb je dus zowel het verhaal over de zuivere besluitvorming als een verhaal over wat het concreet betekent voor de burger, de consument, producent, de boer, wat dan ook. Daar schieten we nu nog wat bij in, bij dat concreter maken. De hoeveelheid informatie over Europa zouden we dan wel in stand houden op die manier. Het eist natuurlijk wel wat werk om het allemaal te vertalen, om het concreter en dichter te maken. En daar heb je opnieuw mankracht voor nodig.

- **Wordt die Europese informatiestroom ook niet wat te veel aanvoeld als promotiewerk van en voor de EU?**

Sturtewagen: Dat is precies wat ik daarnet bedoelde. Er komt heel wat informatie en dat is een machine die zichzelf graag wat positiever voorstelt dan ze in werkelijkheid is. En dan moeten we inderdaad opnieuw bezig zijn met het uitvissen of een dossier al ver staat of er al een grote doorbraak is. Dat is niet altijd gemakkelijk over te brengen. Soms wordt het ook allemaal wat sibillijns en moeten we vaststellen dat het enkel *the happy few* het nog gebruiken. Iets wat de hele tijd op televisie en op de radio te volgen is, kunnen de mensen wel nog begrijpen. Dat geldt bijvoorbeeld voor een bepaald parlementair debat, en dan nog maak ik me niet te veel illusies. Je kan dus in de krant daarop voortbouwen. Het Europese is gewoonweg minder aanwezig in die andere media – zeker wat gedetailleerde discussies betreft – en dan moet je het wel allemaal zelf doen. De achtergrond, de concrete duiding, dat wordt natuurlijk wel wat veel. Als je dat allemaal zou willen én je hebt er de mankracht voor, dan heb je nog de ruimte nodig om dat allemaal te kunnen plaatsen. En ten slotte steekt het gevoel op van “zoveel ruimte moeten we er in de krant niet voor maken”. Uiteindelijk gaat het hier om een bestendig dilemma.

- **U haalt dikwijls de wil van uw lezers aan. Laat u zich volkomen daardoor leiden? En wordt er dikwijls onderzocht wat zij willen, ook in verband met nieuws over de EU?**

Sturtewagen: We weten dat onze lezers geïnteresseerd zijn in buitenlands nieuws en dus ook in Europese informatie. Dat is natuurlijk nog iets anders dan de vraag of ze het allemaal ook willen lezen en in detail willen leren kennen (bijvoorbeeld over het administratieve, het institutionele). Als het gaat om de vraag wie de opvolger wordt van... euhm...

- **Barroso?**

Sturtewagen: Ja, inderdaad, Barroso. Bon, dat kan interessant zijn, maar dat is het niet noodzakelijk. Als het een verhaal is van een Frans tegen een Duits kamp, dan kan dat nog de ambiance geven om dat te brengen, maar soms gaat het er ook anders aan toe. En dan gaat het te ver voor de meeste lezers. Je loopt het risico om een pak lezers op die manier kwijt te raken. Maar over het algemeen hebben onze lezers een interesse in buitenlandse politiek en weten we dat ze in Europa geïnteresseerd zijn.

Soms worden we wel eens op de vingers getikt omdat het altijd gaat over wat dichtbij is, terwijl het mondiale en het Europese niveau interessanter zijn, wat ongetwijfeld zo is. Maar ik vind dat het uiteindelijk altijd een kwestie is van locatie. Je bekijkt de wereld vanuit die locatie. Als je in het buitenland bent bijvoorbeeld tijdens de Olympische Spelen, dan lijkt het alsof er bijvoorbeeld alleen maar Fransen of Chinezen deelnemen. Bij ons komen er ook alleen maar Belgen in beeld. Je kijkt dus door een sleutelgat naar de wereld en je kunt dat betreuren en er zijn ongetwijfeld bladen – ik denk aan de *Financial Times* – waarbij het lukt om een globaler beeld te geven. Maar bon, die hebben een bepaald publiek, een elitepubliek.

- **Vlaamse journalisten zouden het – volgens onderzoek – nogal moeilijk hebben om binnen te dringen in het groepje journalisten die wél Europese primeurs in de wacht kunnen slepen. De *Financial Times* is het absolute voorbeeld van een medium dat Europese nieuwtjes kan afsnoepen. Journalisten van andere, minder fortuinlijke media zouden zich groeperen in een zogenaamde *Champions League* en de krachten bundelen om ook nieuwtjes te kunnen sprokkelen en contacten te kunnen leggen. Is daar iets van aan?**

Sturtewagen: Ik denk dat het eerder een kwestie is van anciënniteit en natuurlijk van contacten hebben. Je moet natuurlijk wel een netwerk opbouwen en dat kost wel wat tijd. Je kan niet verwachten om na zes maanden Barroso al te kunnen strikken voor een interview. Zo simpel gaat het natuurlijk niet. Het is een kwestie van opbouwen van geloofwaardigheid.

- **En speelt het medium waarvoor je werkt niet de belangrijkste rol?**

Sturtewagen: Ja, toch wel. Maar we kunnen wel zeggen dat de *Financial Times* en de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* soms *De Standaard* citeren. Maar ik moet eraan toevoegen dat als het zo ver komt, het dikwijls gaat om de kleine puntjes en de interne keuken van de Europese Commissie of het Europees Parlement. Dan kan je je natuurlijk opnieuw de vraag stellen of jouw primeur even zeer gesmaakt wordt door jouw publiek als de vijftigtal andere journalisten die zich dagelijks bezighouden

met de EU. Die laatsten vinden dat dan wel chique of zijn jaloers, maar je moet oppassen dat je niet alleen daarmee bezig bent en dat je er ook aan denkt om de relevantie uit te leggen. Je moet in het hoofd houden wat er interessant kan zijn voor een breed publiek. Hoe meer je met iets bezig bent, hoe meer je op de hoogte bent en jij zal het wel interessant vinden om de kleine verschuivingen in machtsevenwicht te observeren, maar het publiek mag niet vergeten worden.

- **Is die lokale of nationale invalshoek waarover u het ook al eerder had, een absolute must?**

Sturtewagen: Neen, dat is een manier om de relevantie aan te tonen. Als je een stuk maakt, dan doe je een inspanning om het te schrijven natuurlijk, maar er wordt ook een inspanning verwacht van de overkant, van de lezer. Hij moet die inspanning doen om het te lezen. Je moet wel door de kop, inleiding, foto, ondertekening duidelijk maken aan die lezer dat het iets is wat hem zou kunnen interesseren. Dat is vaak moeilijk: vaak heb je niet al te veel ruimte waarin je wil uitleggen wat er nieuw is, maar je moet ook hetgeen wat voorafgegaan is wat schetsen want anders snapt niemand het. Dus je moet in een kleine ruimte werken, wat het er niet gemakkelijker op maakt natuurlijk.

Dus is die nationale invalshoek een manier om aan te tonen dat het relevant kan zijn. Er zijn natuurlijk ook andere manieren denkbaar. Het kan ook gaan om een Afrikaans onderwerp en over hoeveel mensenlevens er gered kunnen worden of over hoe de levensomstandigheden van mensen verbeterd kunnen worden. Of het kan gaan over de volksgezondheid. Ook die linken kunnen elk op hun beurt de relevantie van Europees nieuws aantonen.

- **Wordt het nieuws over de EU bij *De Standaard* nog steeds gekaderd binnen het internationale nieuws? Door die nationale invalshoek zou je toch meer Europees nieuws binnen het nationale kader verwachten.**

Sturtewagen: Het zit nog steeds bij de buitenlandredactie. Er leeft wel een idee om een politieke redactie op te richten die alles volgt, van bij het gemeentelijke niveau tot en met Europa, en eventueel de VN erbij. Maar voorlopig zijn we nog niet overgegaan tot die organisatie. Bij verkiezingen wordt er wel samengewerkt over de redactie-eenheden heen omdat de verkiezingen nu eenmaal nationaal zijn en zelfs regionaal – communautair moet je eigenlijk zeggen – in ons geval. Europa zit bij buitenland, maar eigenlijk hangt alles af van de bronnen die je hebt, het kader dat je wil gebruiken. Bernard Bulcke volgt voor ons zelfs de G20-top of zaken die over defensie gaan, vanuit Europa dan bekeken.

- **Ziet *De Standaard* berichten over de EU niet als een soort missie om mensen bij te brengen hoe belangrijk de EU is? Leeft er een missiegevoel voor die – in essentie – educatieve taak?**

Sturtewagen: Niet dat wij hier elke ochtend de Europese hymne aanheffen of de Europese vlag hijsen, maar door het feit dat we er middenin zitten en we er ruimte voor maken in de krant, is dat natuurlijk wel een deugd. Aan de andere kant mogen we ook niet te belerend zijn: je kunt het paard naar het water brengen, maar je kunt het niet doen drinken. Je moet er altijd vanuit gaan dat de lezer bepaalt wat hij opneemt van wat wij hem aanbieden. Dus je kan het wel aanbieden, maar ja...

- **Wordt er geëvalueerd hoe de lezers van *De Standaard* omgaan met nieuws over de EU?**

Sturtewagen: We doen elke ochtend een evaluatie en op onze vergaderingen komt dat natuurlijk aan bod. We stellen ons vragen of we bepaalde zaken niet te veel of te weinig of wel op de juiste manier hebben aangereikt. Die zaken evalueren alle kranten courant. Het is niet zo dat we daarover apart vergaderen.

- **Wat was de idee achter de vijftien bijlagen over de EU die onlangs bij *De Standaard* zaten? Spelen de Europese verkiezingen van dit jaar een rol? Heeft de EU hierop aangedrongen/hieraan meegewerkt of was het een eigen idee?**

Sturtewagen: De verkiezingen hebben ertoe geleid dat we de EU gekozen hebben. We hebben de EU al eens eerder op die manier belicht. We hebben eigenlijk de traditie om in het voorjaar zoiets te doen. Traditioneel richten we ons met die bijlagen op scholen, maar we weten dat onze lezers over het algemeen nogal geïnteresseerd zijn in die bijlagen en dat we wel wat extra verkoop kunnen genereren door een thema eens grondig uit te spitten, niet op een academische manier, maar door er heel concreet over te schrijven. Zo hebben we vorig jaar China doorgelicht naar aanleiding van de Olympische Spelen in Beijing vorige zomer. Het jaar voordien hebben we het gehad over de islam. En dit jaar kozen we dus Europa.

- **Een evidente keuze?**

Sturtewagen: Neen, neen, het was wat zoeken naar het juiste thema. We hadden dat bijlagenproject al eens eerder over de EU gedaan en we vonden het wel eens tijd om dat nog eens te doen en we dachten: "Laat het ons dan eens doen als het verkiezingen zijn." We moeten Europa dan toch eens behandelen en dit leek ons de geschikte gelegenheid om het hierin al eens te stoppen. Na die bijlagen kunnen we dus op de campagne ingaan. De basis is al gelegd dan.

- **Heeft de EU zelf op een of andere manier de idee van die bijlagen geopperd?**

Sturtewagen: Neen, soms durven ze wel eens iets suggereren, geloof ik. Maar in dit geval is het dus anders gegaan. Wij hebben zelf dit initiatief genomen en uitgewerkt.

- **Bent u van mening dat de media een verantwoordelijkheid hebben ten opzichte van de EU? Het imago van de EU is niet bepaald sexy te noemen en u haalde eerder al het (groeïende) belang van het Europese niveau aan.**

Sturtewagen: Dat imago is zo geëvolueerd want aanvankelijk was Europa wel populair, tot twintig à dertig jaar geleden. En dat was in vele kleine landen, zoals het onze, het geval want die schaalvergroting vonden wij nodig en de kleinheid en verdeeldheid van Europa konden we zo overstijgen. Het is stilaan – tijdens de laatste jaren pas – dat Europa zichzelf overtilt, zowel door de verbreding als door de verdieping. Europa is vastgelopen in de vraag: “Wat willen we precies?” Dan is het natuurlijk gemakkelijk voor politieke partijen en regeringen om naar de EU te wijzen als boosdoener achter alles wat fout loopt. Ik denk dat we daar wel regelmatig weerwerk tegen bieden. Maar ons verantwoordelijk voelen? Zo kunnen we eigenlijk niet denken over media. We kunnen ze niet beschermen tegen zichzelf, dat moeten ze zelf doen. Wij moeten vooral kritisch zijn, niet afbrekend of niet negatief, maar wel kritisch. Tegelijk moeten we openstaan voor alle standpunten en ik denk dat de stellingen van Europa genoeg aan bod komen. De luis in de pels moeten wij wel zijn, dat is eigenlijk onze verantwoordelijkheid.

Ik denk niet dat het zo is dat het anti-Europees gevoel of liever een crisisgevoel rond Europa zijn oorsprong vindt in de media. Je zou kunnen zeggen dat in Groot-Brittannië bepaalde media daarin wel een rol hebben gespeeld – dat kan allemaal wel zijn – maar die media kunnen dat ook alleen maar doen als er een voedingsbodem voor bestaat. Zeker populaire media kunnen moeilijk een trend zetten als die niet leeft aan de basis. Ze kunnen wel wat buikgevoelens en vooroordelen uitbaten en versterken. Dat neem ik natuurlijk wel allemaal aan, maar ik ben er zeker van dat er iets fundamenteels aan de basis moet liggen. De geloofwaardigheid en het vertrouwen in Europa...

In het begin van die vijftiendelige reeks hebben we een enquête gedaan en daarvan blijft me toch wel bij dat mensen wel vertrouwen en hoop stellen in Europa, maar een beetje wanhopen voor dit Europa. Ik denk dat vele mensen – zeker ook bij ons – het fantastisch vinden om met de euro te kunnen betalen en het positief vinden dat de binnengrenzen niet langer bestaan, dat je kan gaan studeren in Europa, dat zijn allemaal zaken die fantastisch zijn en die dertig jaar geleden niet vanzelfsprekend waren. Nu zijn die zaken danig verworven dat ze zelfs niet langer Europees aanvoelen. Dus ja, mensen zouden Europa erg missen, indien het er niet meer was, maar anderzijds is het allemaal zo vanzelfsprekend geworden dat het ook gemakkelijker is om boos te zijn op Europa. In zekere zin zou je dus kunnen stellen dat indien Europa geen kritiek zou krijgen, mensen ervan afhankelijk zouden zijn en het té vanzelfsprekend zouden gaan vinden. Maar goed, er is zeker veel werk aan de winkel, maar instellingen hebben het over het algemeen zeer lastig in onze tijd.

- **Welke positie zou *De Standaard* innemen bij een referendum over een Europese aangelegenheid in België? Waarschijnlijk kan u dit moeilijk inschatten en hangt veel af van het precieze onderwerp, maar wat denkt u in het algemeen?**

Sturtewagen: Ja, inderdaad, zeer veel hangt af van het onderwerp. Over het algemeen zijn wij altijd een pro-Europese krant geweest en dat is de mainstream in Vlaanderen en België lange tijd geweest. Het is wel zo dat – als je het hier op de redactie zou nagaan – in het debat over verdieping versus verbreding er consensus zou bestaan dat het toch allemaal wat te snel is gegaan met die uitbreiding en dat het nu zeker geen zaak is om dit nog verder op te rekken omdat het systeem en de instellingen toch wel onder druk komen te staan. Wij hebben de uitbreidingen altijd gesteund en we hebben het altijd toegejuicht want uiteindelijk bestaat er nu na de Tweede Wereldoorlog zo'n unie tot aan – bij wijze van spreken – de Oeral. Maar goed, de afstanden op cultureel gebied zijn binnen Europa ook wel groter geworden. Daar waar het vanzelfsprekend was dat Spanje en Portugal en zelfs Griekenland toetraden, was dat veel minder het geval voor Roemenië en Bulgarije. En dan spreken we inderdaad nog niet over Turkije. Dat is toch een horde waarvan ik niet zeker ben. Wij hebben tot nu toe – denk ik – nog niet echt voor of tegen gepleit, maar wel voor mate en rust in dat proces.

Persoonlijk vind ik dat we heel voorzichtig moeten zijn met de toetreding van Turkije op korte en zelfs middenlange termijn want ik denk dat het Europa niet zal versterken. Idealiter vind ik trouwens dat er meer unies zoals de EU zouden moeten zijn aan de Europese grenzen. Puur praktisch kan je je afvragen hoever Europa moet gaan. Met Turkije erbij zijn we een buurstaat van Irak... Moet Irak er dan ook bij? Waar eindigt dat? Het zou veel beter zijn – en ik weet dat dat een utopie is – als er in het Midden-Oosten ook een waarde-unie en economische gemeenschap zouden ontstaan. In een ideale wereld zouden er meer instellingen en politieke unies zoals de EU bestaan: een Amerikaanse, een Klein-Aziatische, een Zuidoost-Aziatische, een Afrikaanse zeker ook... We kunnen er ons een voorstelling van maken. Jij bent natuurlijk nog veel jonger dan ik, maar ik vrees dat we het allebei niet zullen beleven dat die wereld tot stand komt. Integendeel, er is meer versnippering dan ooit. Maar de EU is in die zin natuurlijk wel een baken van rust en een teken dat zo'n unie kan bestaan en dat ze kan werken. De kritiek die er bij ons is op Brussel en zo meer, verschilt overigens niet zozeer van die in de VS op Washington.

- **Ondervindt de media iets van de komst van Margot Wallström, de Europese Commissaris met Communicatiestrategie voor het eerst als volwaardige bevoegdheid? Negatieve referenda heeft ze blijkbaar niet kunnen verhelfen. Heeft u de indruk dat de EU beter communiceert?**

Sturtewagen: Ik sta daar eigenlijk niet dicht genoeg bij om daar iets over te kunnen zeggen. Maar ik had niet de idee dat er daarvoor een probleem was met het naar buiten brengen van informatie vanuit de Commissie of de EU. Het is wel een veredelde machine.

Wat het Ierse referendum betreft, is het probleem met de EU toch wel dat men het dikwijls als een voldongen feit presenteert. Dat is een dynamiek die voortkomt uit de Tweede Wereldoorlog omdat men op dat moment de tegenstellingen wou overstijgen en welvaart en vrede promootte. Daar had het volk ook wel behoefte aan. Natuurlijk naarmate de generaties elkaar opvolgen, verdampt die herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en komen andere zaken op de voorgrond. En waar zijn die referenda dan mislukt? Ligt de oorzaak hierin: te lang of te veel de machine vooruit geduwd zonder dat de mensen het gevoel hadden dat ze er greep op hadden? En daarbovenop heb je dikwijls binnenlandse tegenstellingen die zich gaan enten op die campagnes voor die Europese referenda en dat geeft natuurlijk problemen. Referenda zijn dus een gevaarlijk instrument dat je met grote omzichtigheid moet gebruiken. Als je zware verdragen laat goedkeuren per referendum, worden er altijd negatieve kantjes naar boven gespit – dat geldt ook voor lokale referenda.

- **Kan u nog even kort herhalen wat *De Standaard* concreet van plan is met het oog op de Europese verkiezingen in juni dit jaar?**

Sturtewagen: We debatteren daar nog rond, maar we gaan natuurlijk de campagne verslaan. We moeten wel eerlijk zijn en toegeven dat de Europese verkiezingen in de schaduw zullen staan van de Vlaamse verkiezingen omdat dat toch een open race is. En we zullen ook inhoudelijk enkele thema's aan de orde proberen te stellen en op die manier toch ja, ons steentje proberen bij te dragen om duidelijk te maken wat het belang is van de Europese instellingen. Mensen toch een idee te geven wat de parlementsleden de voorbije vijf jaar hebben verwezenlijkt en wat de Commissie zoal heeft gedaan en wat Vlamingen, die verkozen kunnen worden, daarin kunnen veranderen.

- **Hier weerklinkt toch enigszins die educatieve “missie”.**

Sturtewagen: Ja, inderdaad... Dat is toch soms het geval. Daar heb je een overtuigingsopdracht. Anders moet je het ook niet doen. We zouden ook over voetbal of wielrennen kunnen berichtgeven want daar is een groter publiek voor te vinden. Dus ja, daar zit een stukje onderwijzen in.

- **Is de media de enige of belangrijkste speler in de ontwikkeling van Europese publieke sfeer?**

Sturtewagen: Ik denk zeker dat media een rol te spelen hebben, maar aan de andere kant kan je niet het spel van anderen spelen, wij moeten de verantwoordelijkheid niet op ons nemen voor het resultaat

ervan. Wat wij kunnen doen is informatie aanbrengen en het debat voeden en verschillende stemmen aan bod laten komen. Professor Vos krijgt bijvoorbeeld vaak speelruimte in onze kolommen, hetzelfde geldt voor Ivo Belet, maar ook voor iemand als Derk-Jan Eppink van Lijst Dedecker, een oud-journalist van bij ons overigens. Zeker wat opinie betreft, komt Europa opmerkelijk veel aan bod bij ons en Europa komt er niet bekaaid van af qua ruimte op onze opiniepagina's. Dat kan je gemakkelijk checken op onze website. Misschien ligt dat ook aan het feit dat het verkiezingen zijn dit jaar.

Er zijn natuurlijk ook meer spelers dan wij. Wij zijn voornamelijk katalysatoren en een doorgeefluik. Wij zijn de ruimte waar het debat kan plaatsvinden en het publiek moet uitmaken of het al dan niet deelneemt. Het debat kan gerust ook elders gevoerd worden.

1. Commentaar op resultaten:

- **Tijdens de twee weken voor de verkiezingsdag in 2004 waren er opvallend meer artikels over de Europese verkiezingen in *Het Laatste Nieuws* terug te vinden dan in diezelfde periode in 1999. Wat is de reden daarachter? De hoeveelheid nieuws over de binnenlandse verkiezingen bleef overigens ongeveer gelijk.**

Paul Daenen: Bij ons zit overal dezelfde filosofie achter, we hebben slechts één filosofie en die luidt dat we alles behandelen wat nieuws is, alles wat interessant kan zijn voor de lezer in Vlaanderen. Of dat nu Europees nieuws is of niet-Europees nieuws is, doet er niet toe. Indien er gevoelig meer nieuws over de Europese verkiezingen in 2004 dan in 1999 in onze krant verscheen, dan zal dat waarschijnlijk liggen aan het feit dat er interessantere figuren hebben deelgenomen in 2004 en dat de Europese verkiezingen toen meer geleefd hebben dan daarvoor zodat wij daar meer op ingespeeld hebben. Dat is dus de enige mogelijke leidraad die toen een rol heeft kunnen spelen.

Europees nieuws is vaak oninteressant voor een krant als *Het Laatste Nieuws* omdat in de EU heel veel gedebatteerd en gepalaverd wordt over zaken die niet onmiddellijk implicaties hebben voor ons dagelijkse leven en wij pikken er enkel zaken uit die onmiddellijk implicaties hebben voor de Vlaming.

- **Qua EU-nieuws op de voorpagina zijn er (zowel in procentuele als absolute waarden) geen opvallende verschuivingen te melden. In 1999 haalde de EU driemaal de voorpagina en in 2004 twee keer.**

Daenen: Je moet die resultaten wel enigszins nuanceren want een voorpagina is een moeilijke graadmeter. Elke dag wordt een voorpagina gemaakt op basis van het aanbod van de verdere krant en elke dag verloopt die concurrentie tussen potentiële voorpagina-artikels anders. Het kan dat in de periode die jij onderzocht hebt, er dagen waren waarop er een zwakker aanbod was voor die pagina, waardoor Europees nieuws sneller die voorpagina gehaald heeft. Het blijft een moeilijke graadmeter om conclusies te trekken.

Neem nu dat de affaire-Dedecker (enkele dagen voor dit interview werd bekend dat senator Jean-Marie Dedecker (LDD) via een privédetective de handel en wandel van minister van Buitenlandse Zaken Karel De Gucht (Open Vld) en zijn gezin had laten doorlichten, AVB) zich ontspint tijdens volle, Europese verkiezingen, dan verdwijnen die verkiezingen natuurlijk van die voorpagina. Met voorpaginaonderzoek moet je dus heel voorzichtig omspringen.

- **Voor *Het Laatste Nieuws* werden er evenmin grote verschillen gevonden op vlak van zichtbaarheid van algemeen nieuws over de EU en van de binnenlandse politiek. (Slechts kleine dalingen werden vastgesteld.) Die bevindingen kunnen opnieuw teruggeleid worden naar de filosofie waarover u het daarnet had? Als we de resultaten van de drie kranten optellen, daalt trouwens de berichtgeving over de EU en de binnenlandse politiek.**

Daenen: Wij zijn niet met de EU bezig. Ongeveer zes à acht jaar geleden hebben we wel grote interne discussies gehad over de steeds grotere invloed van de EU op ons leven en we stelden ons bijgevolg de vraag of we meer over de EU moesten brengen dan dat we dat tot dan toe deden. Lange tijd hebben we daarover gediscussieerd en we hebben dan toch besloten om niet meer te doen. Het is natuurlijk zo dat de EU steeds meer gewicht heeft op ons leven, maar het blijft een zodanig log gedoe. Er wordt zoveel gepraat, gediscussieerd en vergaderd om niets en daarom hebben we besloten om de EU te gebruiken als het ons uitkomt en om daar geen specialisatierichting van te maken. Sindsdien is onze positie over wat er in de EU gebeurt, onveranderd gebleven. Alleen als er echt nieuws is...

- **Zou dat nog kunnen veranderen?**

Daenen: Ik denk dat als we iemand fulltime over de EU laten werken, die journalist zoveel tijd en energie zal verliezen omdat er zoveel gebakkeleid wordt – waarin de mensen toch niet geïnteresseerd zijn – en dat het niet interessant is zoals het er nu aan toe gaat. Je kunt uit de EU niet elke dag iets halen waarvan je kan zeggen: “Potverdorie, *straf* wat daar gebeurd is! Dat we dat nog moeten meemaken...”.

Een kritiek is ook vaak dat in andere kranten die wel veel belang hechten aan de EU, artikels verschijnen die toch “far away from the prairie” zijn. Dan moet je je de vraag stellen of je dat allemaal wel moet weten. Dus ik zie daar geen verandering in komen.

Straks heb je natuurlijk wel die tweestrijd tussen Verhofstadt en Dehaene en dan kan dat een tikkeltje veranderen. In die periode dus, maar daarna ebt dat opnieuw weg. Zelfs nu zie je dat ondergeschikte belang van de Europese verkiezingen al want vorige week heeft Verhofstadt zijn Europese campagne op gang geschoten, maar niemand heeft daar eigenlijk veel belang aan gehecht. Niet alleen wij, maar geen enkele krant echt, naar mijn mening.

- **Anders dan bij *De Standaard* en *De Morgen* overstijgt in *Het Laatste Nieuws* tijdens de onderzochte periode in 2004 het aantal binnenlandse actoren dat van de EU-actoren. Procentueel gezien laten jullie ook gevoelig minder EU-actoren aan bod in het nieuws over de EU. Was het een bewuste keuze om minder EU-actoren in dat nieuws te laten**

figureren? Zijn die nationale figuren zoals Verhofstadt en Dehaene het verplichte “bruggetje”?

Daenen: Uiteraard willen we alles zo toegankelijk mogelijk maken en het liefst met mensen en niet met gewoon dingen en onderwerpen. Wij hopen dat de leesdichtheid hoger is als we het via interessante mensen aanpakken.

2. *Andere vragen*

- **Is de strategie – als ik dat zo kan noemen – van *Het Laatste Nieuws* achter de berichtgeving over de EU veranderd in 2004 ten opzichte van 1999? Is er ondertussen iets veranderd?**

Daenen: Neen.

- **Hoe staat de krant tegenover EU-berichtgeving (hoeveel journalisten, geaccrediteerden, toppen versus dagelijks nieuws)?**

Daenen: Grote gebeurtenissen brengen we. Alles hangt uiteindelijk af van de beslissingen die op toppen en dergelijke worden genomen. Vooral op consumentenvlak worden er beslissingen genomen waarvan we de gevolgen zullen ondervinden. Die volgen we inderdaad, maar ook vanop afstand. Internet heeft het trouwens ook veel gemakkelijker gemaakt want als je een top volgt via internet ben je sneller op de hoogte dan iemand die ter plaatse is. Als die persoon uiteindelijk zijn computer kan opstarten, ja, dan is hij eigenlijk al te laat. Dat is de realiteit.

- **Volgt u die Europese gebeurtenissen dan via persagentschappen?**

Daenen: Zelfs via de website van de EU zelf want die wordt constant geüpdatet. En daardoor ben je constant op de hoogte.

- **Op welke manier verschilt volgens u de visie op EU-berichtgeving van een populaire krant als *Het Laatste Nieuws* van die van een kwaliteitskrant als *De Standaard* of *De Morgen*? Speelt in Vlaanderen dat onderscheid tussen kwaliteitskranten en populaire kranten?**

Daenen: Zowel *De Standaard* als *De Morgen* is een ander soort krant dan *Het Laatste Nieuws* natuurlijk en zij zullen daar uiteraard meer aandacht besteden aan Europese aangelegenheden.

Waarom? Omdat zij een ander publiek hebben en die kranten denken dat hun publiek meer geïnteresseerd is in Europa. Daar ben ik nog niet zo zeker van, maar ik heb daar geen bewijs voor. Ik twijfel er echt aan of hun publiek zoveel meer geïnteresseerd is in en zoveel meer wakker ligt over die (Europese) zaken dan ons publiek. Die kranten gaan daar echter wel van uit en daardoor hechten zij daar meer belang aan.

Maar als je de nieuwe *De Standaard* bekijkt tegenover de oude van een aantal jaar geleden, dan zie je dat ze in het nieuws over de EU en dergelijke ook al zwaar het mes gezet hebben.

- **Wat zijn de obstakels om te berichten over de EU?**

Daenen: Er zijn te weinig dingen die ons echt raken en bezighouden. Ik denk wel dat als je iemand fulltime laat bezig zijn met de EU, je interessante zaken te weten zou komen, maar die zaken zouden zich voornamelijk in de marge situeren. En vraag blijft natuurlijk wat de waarde daarvan is.

Wij hebben geen uitgebreide politieke redactie. Die bestaat namelijk uit drie mensen. En dan wordt het een kwestie van middelen aanwenden en onze middelen gaan dan naar de Wetstraat en naar de Vlaamse regering.

- **In de wandelgangen van de EU vinden ongetwijfeld ook een pak intriges plaats. Dat is toch interessant voor een krant als *Het Laatste Nieuws*, niet?**

Daenen: Ja, maar je kunt onmogelijk een persoon de hele tijd enkel de intriges binnen het Europees Parlement laten volgen. Je kunt een keer met die intriges uitpakken, zelfs een tweede keer, maar de derde keer hebben we het ook gehad. Dan zeggen de mensen: “Daar heb je ze weer met hun rommel. Het is allemaal rot en...”, en dan werk je de antipolitiek in de hand. En daar moet je toch ook mee oppassen.

- **Zijn Vlamingen ondertussen al niet wat gewend aan die politieke frivoliteiten, gezien de langdurige federale politieke crisis van de voorbije maanden?**

Daenen: Ik denk dat de Vlaming inderdaad heel wat gewend is, maar ik denk dat dat alles vooral als gevolg heeft dat hij zo ongeïnteresseerd is in politiek. Dat vind ik het ergste. Hij is alles gewend, waardoor alles hem ook koud laat, hij reageert nauwelijks nog. Ik denk dat we wat dat betreft nu een dieptepunt bereikt hebben. Dat geldt voor alle politieke niveaus. Je ziet dat ook; als er bij ons in de krant groot nieuws was of is rond de regering van voormalig premier Letermé of van huidig premier Van Rompuy, dan blijkt uit lezersreacties dat nauwelijks nog een tiende wakker ligt van al die beslommingen in vergelijking met de grote staatsvormingen van vroeger. Men is apathisch geworden en gelooft niet meer in de politiek.

- **Houdt die crisis nog lang aan volgens u?**

Daenen: Ja, het kan nog langer duren. Als de heren niets doen, kan het allemaal nog erger worden. Als het land niet of nauwelijks bestuurd wordt, gaat dat nog verergeren.

- **Dus het ziet er dus helemaal niet goed uit, zeker niet nu de verkiezingen eraan komen.**

Daenen: Het ziet er inderdaad allesbehalve goed uit. Daarom hebben we ook besloten om niet te snel te beginnen met te berichten over de hele verkiezingstoestand. Het interesseert geen mens.

- **Bart Sturtewagen, de hoofdredacteur van *De Standaard*, houdt – naar eigen zeggen – veel rekening met de wil van hun lezers. Is dat voor *Het Laatste Nieuws* ook het geval? Zoals blijkt uit uw vorige antwoord, laat u zich daar toch in ieder geval door leiden.**

Daenen: We luisteren naar onze lezers, maar je moet daarmee oppassen. Wij ontdekken langs vele kanalen de desinteresse en apathie naar politiek toe en dat die bijzonder groot zijn, maar moeten we daarom niets meer doen rond politiek? Dat moeten we nu ook weer niet doen natuurlijk. Een krant moet zich natuurlijk nog altijd richten op het nieuws uit alle sectoren. Als je alleen nog maar brengt wat de lezers willen, dan krijg je een eigenaardig product. Je moet de signalen in het oog houden en bijvoorbeeld mensen niet overstelpen met zaken waarin ze de interesse min of meer verloren zijn. Het is in ieder geval geen goede regel om zomaar te beslissen om iets niet meer te brengen omdat de lezers het niet meer willen. Dat is ook een gevaarlijke regel.

- **Gaan jullie regelmatig na wat jullie lezers willen, bijvoorbeeld op vlak van buitenlands nieuws of nieuws over de EU?**

Daenen: We gaan niet na hoe het precies zit met de specifieke interesse in de EU, maar wel naar de interesse in politiek wordt gepeild. Om de twee jaar doen we een groot onderzoek en dan zijn die resultaten niet plots de Bijbel, maar ze zijn natuurlijk wel een zekere houvast. Als je ze goed interpreteert, kan je er wel wat mee aan.

Ik heb nog voor *Het Nieuwsblad* gewerkt en die cijfers ken ik ook en ik weet dat die cijfers ongeveer hetzelfde zijn als hier. Politiek nieuws wordt door twintig à dertig procent van de lezers gelezen, maar niet door zeventig à tachtig procent.

Voor buitenlands nieuws, als het “echt” buitenlands nieuws is (bijvoorbeeld verkiezingen in de VS), scoort dat wel zeker zo goed als binnenlands, politiek nieuws. Als het minder belangrijk nieuws is, scoort dat zeer, zeer laag. En dat geldt niet enkel voor *Het Laatste Nieuws*.

De Standaard en *De Morgen* hebben nog vaste buitenlandse, politieke pagina's en daar staan dikwijls zaken op die niet echt van groot belang zijn. Ik heb bijvoorbeeld weinig nood aan een zoveelste artikel over de situatie van de Koerden en zo meer. Daar houden wij ons niet mee bezig en ik twijfel er sowieso aan of veel lezers dat oppikken. Je moet heel hard oppassen om dat te onderzoeken omdat lezers dikwijls aangeven dat ze een bepaald artikel gelezen hebben omdat het nu eenmaal goed staat om dat te zeggen. Die ondervraagden willen natuurlijk geen slecht figuur slaan. De meeste enquêtes testen overigens niet of de ondervraagde effectief het bewuste artikel gelezen heeft want dat duurt dan te lang, is te ingewikkeld enz.

- **Is die dalende interesse van lezers in artikels over de buitenlandse politiek en dergelijke ook een relatief actuele ontwikkeling of is dat altijd al zo geweest?**

Daenen: Volgens mij is dat altijd al zo geweest. Als het allemaal zo interessant zou zijn, vraag ik me af waarom *De Morgen* en *De Standaard* samen nauwelijks 130 000 kranten per dag verkopen. Als iedereen dat allemaal zo boeiend vindt, dan zouden die kranten toch meer moeten verkopen? Bovendien studeren er jaarlijks ongeveer 30 000 à 40 000 hoger opgeleiden af terwijl je de oplage van die kranten nooit ziet veranderen. Voor mij is iedere afgestudeerde met een diploma van hogeschool of universiteit een potentiële kandidaat-abonnee van een van die kranten, niet?

- **Ik geloof niet dat iedere afgestudeerde noodzakelijk plots *De Morgen* of *De Standaard* gaat lezen. Er studeren toch jaarlijks ook bijvoorbeeld vroedkundigen of bio-ingenieurs af en ik zie niet in waarom die doelgroepen zo nodig een abonnement op een van die kranten moeten nemen...**

Daenen: Die mensen maken toch deel uit van de markt waarop die kranten spelen? De markt van de intellectuelen. Ik neem natuurlijk wel aan dat je als pas afgestudeerde niet meteen het geld hebt om een abonnement te kopen, maar toch. Maar stel dat je afstudeert en een job vindt, dan ben je toch mogelijke kandidaat om die kranten te lezen?

Als je de oplage van die kranten optelt, dan zie je dat er al jaren niets verandert aan dat aantal.

- **Er zijn nu toch ook andere speler zoals het internet en dergelijk...**

Daenen: Daar is *Het Laatste Nieuws* toch ook onderhevig aan.

- **Maar bij jullie komen toch ook niet jaarlijks 30 000 à 40 000 nieuwe abonnees aankloppen? Die aangroei van afgestudeerden blijft toch ook bij jullie uit?**

Daenen: Over de laatste tien jaar zijn er wel ongeveer 30 000 à 40 000 lezers bij gekomen. Dus ik denk niet dat alle intellectuelen zo warm lopen voor die kwaliteitskranten.

Als je trouwens het absolute aantal lezers uit de hoogste sociale klasse van onze krant vergelijkt met dat van *De Morgen* en *De Standaard* samen, zie je dat daar niet veel verschil tussen zit, terwijl in onze krant de pure, buitenlandse politieke verslaggeving en artikels over de EU niet echt veel aan bod komen tenzij er echt groot nieuws is. En toch scoren wij dus in die “klasse 1” niet zo slecht. Niemand weet dat. Natuurlijk liggen procentueel de kaarten anders. Elke dag verkopen wij 400 000 kranten, terwijl *De Morgen* en *De Standaard* er samen 130 000 kranten verkopen. Alleen al die cijfers – en ik weet dat mijn redenering erachter niet volledig de verklaring kan zijn – doen toch de vraag rijzen waarom al die intellectuelen niet massaal die twee kranten lezen als ze toch zo geïnteresseerd zijn.

- **Is de nationale of lokale invalshoek een absolute must om de EU of buitenlands nieuws op de pagina's van *Het Laatste Nieuws* te krijgen? Bart Sturtewagen gaf me als voorbeeld de aardbevingen in Italië van een tijdje geleden waarbij ook zijn krant automatisch eerst de piste van Italianen met Belgische banden opging.**

Daenen: Ja, als krant moet je altijd keuzes maken want je hebt uiteindelijk maar een aantal pagina's om te vullen. Je kunt bij zulke gebeurtenissen niet de hele wereld in acht gaan nemen. Uiteraard probeer je altijd een Vlaamse link te vinden. Die Italiaanse aardbevingen vind ik wel een beetje een uitzondering omdat Italië ondertussen zo dicht bij huis is gekomen omdat het een zodanig populair vakantieland is geworden bij Vlamingen.

Op zoek gaan naar een Vlaming in het verhaal doe je automatisch. Als er iets in Roemenië gebeurt, dan is het enkel interessant als er een Vlaming aan te pas komt. Italië is dichterbij.

- **Die logica gaat dan ook op wat EU-berichtgeving betreft want u gaf zelf aan dat vooral de strijd tussen Dehaene en Verhofstadt een rol zal spelen bij de verslaggeving over de Europese verkiezingen.**

Daenen: Ja, inderdaad. Uiteindelijk zijn de meeste kranten Brussel verloren. Europese en buitenlandse ambtenaren lezen waarschijnlijk ook geen Vlaamse kranten en dus is Brussel veel minder interessant geworden de laatste jaren. Die Vlaamse link is dus inderdaad wel een must.

- **Kadert uw krant EU-nieuws binnen het buitenlandse nieuws? Wordt het nieuws over de EU geschreven door journalisten van de buitenlandredactie van *Het Laatste Nieuws*?**

Daenen: Wij zijn geen krant met vaste hokjes. Bij ons krijgt het nieuws van de dag een prioriteit toegekend. De plaats van het nieuws in de krant hangt af van de grootte ervan. Het kan op pagina drie terecht komen, maar voor hetzelfde geld duikt het pas op pagina twaalf op.

- **Wie van de redactie schrijft het nieuws over de EU?**

Daenen: Dat wordt meestal aan onze mensen van de politieke redactie gegeven.

- **Heerst er op de (buitenland)redactie een missiegevoel om lezers duidelijk te maken hoe belangrijk de EU aan het worden is? Zien jullie berichten over de (Europese) politiek als een educatieve taak? U gaf zelf aan dat de EU steeds belangrijker aan het worden is voor ons dagelijkse leven.**

Daenen: Als wij een missie hebben, dan hadden we niet in de journalistiek moeten stappen, maar missionaris moeten worden. Die hebben een missie... Een krant kan onmogelijk iets promoten. Dat is volkomen onmogelijk want als een Vlaming het niet wil, dan kan een krant zo veel schrijven als ze wil, het lukt gewoonweg niet. Ik denk dat wij op dat vlak vaak lezers onderschatten want ze lezen wat ze willen en je krijgt er niets tegen hun zin in geramd.

Daarenboven is het de verantwoordelijkheid van de EU zelf om zichzelf interessanter te maken en moet de journalistiek de EU niet verkocht krijgen. Dat blijft de job van politici die daarvoor betaald en verkozen worden. Het zijn zij die hun job moeten doen en wij mogen nooit hun job overnemen. Wij zijn er alleen maar om zaken te brengen en te becommentariëren en wat achtergrond te verschaffen, maar niet om iets te promoten.

- **Proberen Europese politici zoals de Europarlementsleden dat dan te weinig?**

Daenen: Sommigen proberen dat heel hard en anderen doen geen enkele poging. Dirk Sterckx doet bijvoorbeeld ontzettend zijn best, maar die komt uit de journalistiek waardoor hij goed weet hoe het mechanisme in elkaar steekt. Ik ontvang heel wat e-mails van die man. Van de meeste Europarlementsleden hoor ik niets.

Als beginnende journalist – bij een andere krant weliswaar – kreeg ik van mijn toenmalige hoofdredacteur de opdracht om enkele dagen met een delegatie mee te gaan naar het Europees Parlement in Straatsburg. We kregen in het begin ons programma en dat bestond enkel uit lunch- en dinerafspraken in verschillende restaurants en enkele wijnboeren bezoeken. Op die vier dagen hebben we het Parlement zelfs niet gezien... Dus de meeste parlementsleden waren er ook niet al te veel mee bezig.

Puur inhoudelijk verkopen onze Europese parlementsleden hun werk niet goed en ze zijn bovendien ook niet geïnteresseerd om dat verkocht te krijgen. Als je ziet hoe nationale en Vlaamse parlementsleden te werk gaan, dan verschillen die zoals nacht en dag van hun Europese collega's. Zij kennen de kneepjes van het vak om hetgeen waarmee zij bezig zijn naar voren te duwen. Dat zie je absoluut niet gebeuren bij onze Europese verkozenen. Behalve Dirk Sterckx hoor ik nooit iemand van dat Europees Parlement.

- **Een initiatief als dat van de vijftien bijlagen over de EU bij *De Standaard* is waarschijnlijk nooit mogelijk bij *Het Laatste Nieuws*. Die bijlagen hadden nochtans een vrij breed perspectief; het ging niet enkel over de puur institutionele kant van de EU, maar ook over lekker eten in de EU, de mooiste steden enz. Niet laagdrempelig genoeg voor uw krant?**

Daenen: Zeg nooit “nooit”, maar een dergelijk initiatief is zeker geen prioriteit voor *Het Laatste Nieuws*.

- **Een zeer hypothetisch vraagstuk: stel dat er een referendum over een Europese aangelegenheid georganiseerd wordt in België. Welk standpunt zou *Het Laatste Nieuws* in dat geval innemen?**

Daenen: Alles hangt natuurlijk af van het onderwerp van het referendum. Over sommige onderwerpen zouden we waarschijnlijk geen enkel standpunt innemen, over andere dan weer wel.

- **U zou niet a priori stellen dat de EU een goede zaak is.**

Daenen: Wij vinden de EU een goede zaak. Wij weten ook dat we het zonder de EU niet meer willen meemaken want we beseffen dat we dankzij de EU – de euro doet het zo goed ten opzichte van de dollar – een beetje beter de globale financieel-economische crisis kunnen doorstaan – we zullen zien hoe dat evolueert. Wij zeggen dat de EU een goede zaak is, maar dat wil niet zeggen dat we vinden dat de EU goed functioneert. Dat is nog iets anders. Achter het theoretische model staan we, maar hoe het concreet ingevuld wordt, is een totaal andere zaak.

Wij zijn bijvoorbeeld geen republikeinen en we zijn voor de monarchie, maar we zijn het niet eens met alles wat de monarchie uitstraalt en doet. Dat is ook iets helemaal anders, begrijp je? Het is niet omdat je voor iets bent, dat je automatisch het eens bent met alles.

- **Hebben de media een verantwoordelijkheid tegenover de EU aangezien het imago van de EU op dit moment niet bepaald sexy is?**

Daenen: Ik zou het imago van de EU niet alleen niet-sexy noemen, maar gewoonweg negatief want er komt zoveel negatiefs naar buiten. Het lijken allemaal potverteerders, mensen die veel te veel betaald worden om veel te weinig te doen. Zolang daar eens niet met de grove borstel wordt doorgegaan – zeker nu in volle crisistijd –, blijft het moeilijk om geloofwaardig over te komen. Als iedereen in de EU goed voelt dat het crisis is, maar weet dat er de raarste dingen gebeuren in Brussel, ja... Daar gaat de geloofwaardigheid.

- **En voelt u zich in geen enkel opzicht aangesproken om dat imago te nuanceren?**

Daenen: Neen, maar dat geldt voor elk onderwerp. Wij proberen te brengen wat er gebeurt en het imago wordt nadien wel gevormd. Wij voelen ons voor niets geroepen op dit vlak.

- **Is het niet zo dat een krant (politieke) figuren kan kraken of maken en dus wel een imago kan vormgeven?**

Daenen: Ach neen, dit is inderdaad een eeuwige discussie. Ik wil het nu nog zien of Dedecker na deze hele affaire beschadigd zal zijn. We hebben een enquête besteld om dat te onderzoeken en ik denk dat hij bijna ongeschonden uit deze zaak zal komen.

Ander voorbeeld: het Vlaams Blok/Vlaams Belang. Tien jaar lang zijn alle kranten tegen die partij ingegaan en die partij is tien jaar lang de hoogte in gegaan. En nu hebben ze door hun intern gekwebbel hun neergang ingeleid. Kan een krant maken of kraken? Daar is geen antwoord op te vinden, maar ik ben zeker niet geneigd om daar “ja” op te antwoorden. Zo simpel ligt dat allemaal niet want mensen vormen zich een beeld over iets en laten zich niet op een-twee-drie overhalen door wat kranten daarover schrijven. Mensen houden soms meer vast aan hun eigen mening dan sommige kranten dat doen.

- **Hebt u enige verandering ondervonden sinds de aantrede van de eerste Commissaris voor Communicatiestrategie Margot Wallström in 2004? Wat is het probleem met EU? Waarom komt het zo moeilijk *in the picture* te staan?**

Daenen: Ik ken die Commissaris niet. Hun site is in ieder geval fantastisch verbeterd en alles is meer up-to-date. Op het eerste gezicht heb ik in ieder geval weinig tot niets gemerkt van zijn (sic) goede bedoelingen.

- **Vindt u de website van de EU echt een goed instrument?**

Daenen: Ik durf daar eigenlijk niet echt over te oordelen want ik surf er maar af en toe eens naartoe, eerlijk gezegd.

- **Zijn de media de enige spelers in de Europese publieke sfeer?**

Daenen: Ik denk dat als er op een ander niveau en over echt interessante zaken gepraat zou worden, de media meer zouden investeren in berichtgeving over de EU en dat de bevolking misschien ook wel meer geïnteresseerd zou zijn. Maar het blijft een kip-of-het-eidiscussie natuurlijk.

Als je dan soms eens een discussie over de EU op tv ziet, dan maak ik me soms de bedenking dat de sprekers van mening zijn dat ze een eeuwigheid gaan leven. Of soms zelfs twee eeuwigheden. Niets is dringend voor die gasten... Dat blijkt zelfs uit de manier waarop ze praten. Niemand onder hen blijkt te beseffen dat een mens maar ongeveer 75 jaar hier rondloopt. Het staat zo immens ver af van de mensen.

- **Barroso heeft nochtans zijn mond vol over de EU van de projecten waardoor wat de EU doet, tastbaarder moet worden. Zo ging toch veel aandacht aan bijvoorbeeld de daling van de roamingtarieven, een zaak die toch u en mij treft, niet?**

Daenen: Ik denk dat Barroso zich ook wel verslikt heeft in die doelstelling want de EU is een machine, een mastodont. Ik denk niet dat altijd alles voortspuit uit slechte wil of uit slechte bedoelingen, maar zo'n mastodont krijgt je niet zomaar in beweging.

- **Wat de EU dus het meest nodig heeft, is tijd...? Of is het een verloren zaak?**

Daenen: Ja, inderdaad. Een evolutie in de goede richting is een politieke kwestie. Eerst moeten de toppers het zelf over bepaalde zaken eens worden en niet eindeloos discussiëren zonder dat ze met conclusies naar buiten komen. Als dé grote landen nu eens eensgezind aan de kar zouden trekken, dan zal er wel iets van komen, maar dan nog blijft het een werk van heel lange adem.

De meeste mensen zijn niet thuis in de Europese keuken en als er dan een dergelijke top is, krijg je meestal te horen dat die leiders heel lang gepraat hebben, maar het niet eens zijn geraakt. Dan hoor je de ene een verklaring afleggen en een andere hoor je iets helemaal anders zeggen, terwijl ze wel dezelfde top hebben bijgewoond. Dus eigenbelang blijft een immense rol spelen en wat dikwijls vergeten wordt, is dat de EU al die zaken moet overkoepelen en overstijgen. Zoals de zaken er nu voor staan, voelt de bevolking ook niet aan dat dat laatste eigenlijk de idee achter de EU is.

- **Wat zijn de plannen van *Het Laatste Nieuws* naar de verkiezingen in juni 2009 toe? U zei al dat uw krant vrij laat aandacht zal beginnen te schenken aan de campagnes.**

Daenen: We zijn nu aan een actieplan aan het werken en we willen drie weken voor 7 juni starten met de berichtgeving over de Europese en Vlaamse verkiezingen. Nu zijn we op zoek naar wat formats, maar op dit ogenblik zijn we nog zwaar aan het onderhandelen. Voor de Europese verkiezingen willen we wel het duel Verhofstadt-Dehaene uitspelen en we willen de echtgenotes van die twee kemphanen een dagboek laten bijhouden in de krant.

- **Dat format hebben jullie al eens bij andere Europese verkiezingen toegepast, niet?**

Daenen: We doen inderdaad altijd zoiets, maar mevrouw Verhofstadt laat zich héél moeilijk overtuigen om het te doen. We zijn nog volop alles aan het bespreken. Celie Dehaene ziet het natuurlijk wel goed zitten. En we zullen – misschien niet zo uitgebreid – uitleggen waarover die Europese verkiezingen gaan, waarvoor Verhofstadt en Dehaene staan, maar eigenlijk staan die voor hetzelfde wat de EU betreft. Zo spannend is dat dus niet. Natuurlijk gaan we iets doen over die verkiezingen, we laten ze in geen geval geheel links liggen.

Bijlage III: Interview met Claus Sørensen, directeur-generaal van het Directoraat-Generaal Communicatie. Donderdag 23 april 2009, 14.30 uur – Schumanplein Berlaymontgebouw

1. Commenting the research results

- **According to my results, the visibility of the European elections rose significantly (especially in one of the broadsheets). Do you have an explanation for that shift? Did the Commission and your DG make more effort to get the elections more in the picture or are the elections no priority for the Commission and your DG?**

Claus Sørensen: I think all sociological models don't belong in a laboratory, so you cannot isolate the different variables and I think it would be wrong and pretentious to believe that that shift is caused by the work of the Commission, I would even say to the work of the institutions. I think it is a combination of factors.

The one institution that has the lead in all this is of course the European Parliament and if I can mention one new thing that has happened this time (this election year, AVB) compared to last election period, is that the Commission has come in much more forcefully to help the European Parliament, not on campaigning on this or that policy or this or that right or left approach – that is not what we do –, but to cooperate on the platforms, on the use of the media, on arranging events, discussions with the citizens. It's really the first time that we are in this way involved. I have to say also that the Parliament has become much more professional in the way they have approached the debate. They are preparing a campaign where – instead of just appealing to people to do their duty as a citizen – they actually clip in front of them the choices: do you want to change the financial markets or do you think they are just nice and better left alone, do you want more nuclear energy or renewable energy, do you want modified food or nature food... They have a number of themes like that. And you will even see spots coming out where you have fake news announcements where a news anchor comes up and tells that the government has now decided to scrap the income tax and they say all kind of crazy things and it will be made clear that all those announcements are fake, but similar issues are discussed, so go and vote. It is much more modern.

I think that there are some issues which came up on the agenda recently. Unfortunately, I don't remember exactly what happened in 2004. Very often you see items that have come up in the European Parliament reflected in the press. That doesn't necessarily mean that more people will go and vote. I don't think that you can draw a direct consequence from that. I think it is good that there is more exposure – obviously, I think that can help – but it is not sufficient. In my opinion, there has to be an engagement and real interest, so people can link to it personally and ask “What's in it for me?”.

But in sociality, there can also be other things. There are eurosceptics who want to knock the opposition just by not participating, there are people who want to mark the opposition to their governments, so they want to participate against... You know, there is a whole set of different issues.

- **Optimistic news is that Flemish newspapers use more EU-actors than national actors in their covering of the EU, nevertheless their share is dropping. Do the EU and its actors make less effort to appear in national newspapers, to get in the picture?**

Sørensen: I was not in this job until 2004, but this time around, there are a lot of efforts being deployed for Commissioners and members of Parliament to be in the picture. There are also a lot of efforts to bring politicians of a different nationality on to the platforms of a given country. It is very important because if you talk in terms of the emergence of a European public sphere in the sense of Jürgen Habermas and all that, then you need inside the national sphere to get the viewpoints of others and vice versa. You also need Flemish politicians to be active in Holland and Germany and so on. They have to be at least present, so that the citizen can visualize that these issues are not only their own, but they are actually linked to the same issues in other parts of Europe.

2. Other more general questions

- **Can you explain what the main strategy of the Commission is regarding communication? Listening, communicating and going local were the three major principles of the Action plan communicating Europe of 2005. Are these still the guidelines?**

Sørensen: It is very much the overriding guideline. Listening, going local and a two-way communication are still the main principles. Of course it is then spread out in hundreds of different actions and endeavours. The issue of branding and anchoring the messages in a simple, holistic narrative like Europe for sustainable development or Europe for you or Europe for growth and jobs. So if you then look at the Roman Treaties, then it is linked to economic efficiency models and to the EU, maybe to mobility, maybe to some overriding concepts. If you look at the reform of agricultural politics, it is linked to the growth and jobs agenda because you shift money from support into productive investment or you shift it into boom town investments in rural areas etcetera. So, you try to fit the concrete actions into a joint narrative or corporate image. That's one thing.

Going local is done in many different ways. First of all we are putting more and more of ourselves on the internet in different languages, in all twenty-three languages. We have the most complicated website in the world, because we have this wish to be present in all languages. Of course we are not always successful, but there is a wish to do it. And also to put video clips, to open up a Blogosphere or Twitter or My Space and Facebook, whatever. So, this is one aspect of going local.

Two, there are the media. Then we have increased our interaction with the member states. Now we launch many more events in schools, with trade unions, with employers at the local level on different policy areas. So you have contact during meetings and then you bring the camera in and put it on your web and so on.

In sum, there is much more awareness of the need to be present locally. Also the Commissioners travel much more and instead of just talking to the government, they go to a university or to a school, a trade union... We have asked them not to go only to capitals, but to go out. We have seen increase of five hundred percent in this kind of contacts, although it is not easy since most airplanes go to capitals and big towns. As a result, you have to spend more time. It is heavy, the willingness is there and I think it is also a question of being seen as acting in proximity to citizens and not only in the picture with black suits on several meetings and so on.

- **What's the budget for this strategy? I can imagine that it's not easy to envision the whole budget for a strategy that is so spread out?**

Sørensen: Well, it is a bit difficult because the budget is actually spread. You have money in the Parliament, in my DG, but also in the different policy areas. And on top of that you have the publication office. I have about two hundred million Euros, everything counted, which includes for example paying rent of our offices in the member states. Operationally, I have about eighty million Euros.

- **It that enough?**

Sørensen: Listen, the question is... You have bare less three hundred million. In other DG's, for example there is a big amount in agriculture policy, in regional policy and in research and then the Parliament has got its stock.

Is it enough? Well, it is really little if you compare it to the budget of Bertelsmann or BBC or Deutsche Welle or RTBF. It is peanuts. On the other hand, I am not sure we need that much more money. I think it is more a question of using the resources productively so we use multipliers. We give the room to broadcasters and press people and make sure that they have a calendar with events, so they know what is coming up and what is going to be on the European agenda. Then they will produce the news stories and the features and documentaries themselves.

We have some fantastic examples. Recently, we have found out that a lot of people spend a lot of time on forming queues on the motorway on their way to their job or they sit in trams or trains and they often listen to the local radio. So we said to ourselves why don't we ask the local radio if they want to do something about Europe. And a lot of them were very interested because they are sick and tired of telling people stories about the burglary in the local bank and the divorce of funny paparazzi people

and so on. They know that people want substance, but their problem is that they don't have the resources to develop the story. So, with very little money, we created an internet based platform for exchange between local radios in Greece, Spain, Belgium, Latvia, Sweden etcetera. Now they can exchange programs and our financial contribution is *dérisoir*, very little. Maybe it cost one million Euros.

- **The radio stations themselves produce the programs in that format and your DG doesn't interfere with the content?**

Sørensen: They have full editorial freedom. It is not propaganda. We just give them a calendar of issues. Now we have the climate summit of Copenhagen coming up in November and we just tell them to be aware that there will be a lot of noise made around that. As a result, they may come up with the idea to make something in September or October around that. There is the Stockholm program on the fight against smuggling of women and prostitutes and all that in July, so we let them know that that is coming. And then they start themselves – it is really fascinating to see – to set up a project and each participant has its own task. One will do something on emigration in Krakow and the mafia in Ukraine, another radio station will make something on the boat people who arrive on Lampedusa and so on. In the end, you get a story from all over Europe and those stories are uploaded with a little text in one of the big languages of the EU and then people have a look at it and cut the program together and use voice-overs. Every week, we reach about twenty five million listeners in this way.

You need to be clever in the way you organize it and we are trying to do the same thing now with television. Because we don't have CBS (Amerikaans televisiestation, AVB) as in the US or Walter Cronkite (voormalig nieuwsanchor van CBS, AVB), the old American who explains American politics for every family in the US, eating popcorn meanwhile. We don't have that because we watch RTBF, VTM, BBC, TF 1 and France 2. So how do we link them? And how do we encourage these TV people to bring other Europeans on to their platform? Well, now we are talking to them to cooperate like the local radio stations and we are pushing them.

- **Media are really involved in this strategy, aren't they?**

Sørensen: First, we service them with the spokespersons service. The spokespeople are at the podium every day at 12 o'clock. In fact, you should go and see them because it is interesting and you have translation tools. The press conferences are put online by Europe by Satellite, so people can download it. Apparently, you are aware of that.

- **Yes, I have attended it a few times...**

But we also work with the media, in the sense that we try to develop these tools that are there for them to cooperate. But of course, we don't give money to media as such. I don't want to be asked to become a propaganda machine or a kind of spoon feeding machine. We bring the facts, we create the rooms or the platforms on which the discussions can take place and then it is up to the media to make what they want out of that.

- **In the White Paper on communication policy of 2006 the concept of the European public sphere – the main subject of my master paper – is mentioned a couple of times. Is the creation of such a sphere an important issue for the Commission/DG Communication? Why (not)?**

Sørensen: I think for my DG, it is an important issue. I will put it a bit differently; the European public sphere cannot be made by the Commission or by the Parliament, but we can stimulate it. What we have done – it is in my eyes a major progress – is that we have moved away from a very competitive and at times a rather confrontational role or attitude vis-à-vis the other institutions and member-states on who should communicate, into a more collaborative approach, not on what has to be said – because we need the fight, we need the conflict – but on how we join forces in creating the platform.

- **In October 2008, an inter-institutional agreement was signed. Is that a sign of that new approach you are talking about?**

Sørensen: I was exactly going to mention that because this is where you see the anchoring of that new approach. When you read that agreement, it may look not very revolutionary or not very fantastic, but I can tell you; a lot of people didn't want it at all. And here you have for the very first time a try at talking to each other about what subjects that are really important to communicate on for the next twelve months and committing each other to exchange information and to work with each other on creating a debate – not to agree, but to create a debate. In this way we can exchange good practice (what works, what doesn't) so we can learn from each other and in the end there is variation. This has never happened before.

And the text of that particular agreement was very controversial and before the text the idea was also controversial because the member states didn't want anything about it in the Treaty because at this point you arrive at a very old conflict or suspicion that if we cooperate on communication, then we move closer to a political union and some people, like the Brits or my own country Denmark, are not really enthusiastic about that move. Thus, the agreement was very controversial. It didn't get into the conclusion of the Convention and into the Lisbon Treaty. That is why I am actually amazed and very happy that we managed to say: "Okay, you didn't want it into the Treaty, but see what happens." We've got the French and Dutch "no" and everybody started to understand that if we don't help each

other to explain to the citizens and listen to them, then it is not going to work! So, I am very pleased they were ready to listen.

- **What kind of influence have the negative outcomes of the Dutch, French and Irish referendums on the European constitution had on the strategy?**

Sørensen: For me, it was no surprise. I come from Denmark where there have been some referenda on the European issues (some had negative outcomes), so I actually know a lot about that. I knew that if the politicians made the mistake of going to Brussels and every time there is a success they say that it is their own success and if something goes wrong, it is the mistake of Brussels instead of making clear that this is about politics and of course there is a horse trading going on (where you sometimes win and sometimes lose), but that overall the cake has become bigger for everybody and it is better when we are doing it together, well if they don't explain all of that, it is no surprise that people vote "no". I went to Paris and The Hague after the French and Dutch "no" and I sat together with politicians and I said to them: "Hey guys, how can we help you?", because clearly they missed something in the communication. I told them that they had to explain that there are other interests, that sometimes we have to find a compromise, which is not always good for one member state, but other times you can find a compromise at a higher level which is better for everybody. It has to become much more nuanced.

Listen, citizens are not stupid and they feel there is something wrong when ministers come back home from Brussels and declare they won. Do you think citizens believe them? Of course not! They know it is politics, so stop pretending. I think that these events paved the way for that agreement because they understood they could not continue in that way. I said to the French: "Sorry, but your discussion is very hexagonal. You only talk to each other and very few of you actually studied what we are doing together in Brussels. So please, bring in people from elsewhere in Europe into the debate."

There is of course a big discussion about the use of referenda because it tends to be *populistic*, simplistic. When you have complex issues, putting the question to citizens who are dentists or school teachers or tram drivers or doctors is a little bit unfair. They have to be asked of course, but we have something called representative democracy. So you have to respect that, it is the bloody job of the politicians to think about these things and then they go back to the voters and ask if it was ok. But that is a different discussion. Bottom line is: the referenda helped, I think.

- **What is the position of Commissioner Margot Wallström concerning the creation of a European public sphere? Is it one of her priorities?**

Sørensen: I think she is a hundred percent in favour. She also understands that the European public sphere has to grow up and that it is about linking the public spheres. It is about helping German press

to reflect also French point of views, to help the Belgian press to also report on what happens in the Czech Republic and give sometimes the microphone to people from other parts of Europe. It goes even deeper, it is about preparing citizens to understand European issues by bringing Europe into the school books, because you cannot communicate intelligently if people's mental structure and basic knowledge is not able to absorb the knowledge. You see? You have been to school, so you know Belgian history and I know Danish history and I knew less about the Portuguese history, but now I know more because I work here. A Polish history book looks very different from a German history book, especially on Polish-German relations. So, we have to develop joint history books.

So, everything starts at school where you build knowledge and develop awareness and then it goes on to talking about what are the interesting subjects and items and then you set a calendar – as I mentioned before – in order to know that something happens in November of July. Then you have the channels like radio, TV, Blogosphere, Twitter, written press... We have to be multiplatform in the way we communicate. And with the help of internet of course. I am actually convinced of the move towards a European public sphere, we probably even move to something beyond; there is a Walloon or Flemish public sphere and then you have a Belgian and then a Dutch-speaking public sphere where there are links. Then you have a European, a European-American and then you have a global public sphere or community. Now people are blogging and they are linking up on the net with people in Japan and China. You know, it is moving pretty fast.

- **But the emergence of those public spheres is a matter of years...**

Sørensen: Yes, but it happens now. My son is on Facebook and half of his friends are now out of Belgium. It just happened that way.

- **So, public spheres are some kind of state of mind?**

Sørensen: Yes, it is a state of mind that those connections are normal and it is – I am not saying if it is good or bad – something that is definitely not only a political operation. It is a societal phenomenon.

- **After these thoughts, it is rather impossible to give an exact definition of the European public sphere?**

Sørensen: I think it has very fluffy borders and it expressed itself in very different ways. I can give you a few examples where you have seen it. This might be a strange example, but I think what we have to look for are issues that suddenly trigger a pan-European interest. Now, when Gazprom closes the gas, everybody understands what is going on. There may be different opinions, but it is understood that this

is an issue and people think: “Wow, what about me?” and begin to figure out where their gas comes from (the North Sea for example) and wonder if that will be sufficient.

Are you interested in football? Me neither, but maybe you remember that football match where a French player, called Zidane gave a smack on somebody else. It is strange what that incident triggered. My aunt, for example, asked me what he had done and if he did it because he is Moroccan, if it had something to do with his wife. You see, suddenly you have a European public sphere because all over Europe there were these same discussions.

You are young, so maybe you cannot remember, but when Haider joined the Austrian government, all over the place you heard people asking what that meant for them if a neo-fascist made an alliance with a democratic government etcetera.

So, the place becomes full of tension and politics and full of questions about me and the system, Europe, the others and where we are/belong. Thus, it is coming. It is clear. People are integrated, it is not like before the Second World War when the Germans in their corner were opposed to the French and we don't communicate. We are already in it now; we have opinions, we write about it, we see commentaries.

Now, I can mention another, more technical element. The political parties in the European Parliament are now building up party platforms which are a very important structural element for the voters to understand at the end of the day what the choices are. They didn't do that before because the Danish socialist-democratic party for example is very different from the Spanish socialist party because of their totally different history. To get them together to form one platform, is not easy at all, but that is happening now. It is very interesting and actually the PES has for the first time made a total bottom-up party platform. That gives an example of how the public sphere is used intelligently. It can be expired to different media and to people.

European public parties are important because national parties jerk to the national government and then that government appears on the European level and negotiates, but that is only seen by the government. If you have studied game theory, you understand that people come together with different interests and that the result will be suboptimal. So you have to get somewhere the common interest in and that is the European Parliament. They have, in order to be able to develop a compromise, to define their party programs that have to be shared locally. They have another way of having democratic accountability.

- **So the European Parliament and the parties have a responsibility in the emergence of the European public sphere?**

Sørensen: Yes, they don't have a formal responsibility, but they have a very subtle responsibility.

- **And what is the role of the Commission?**

Sørensen: The Commission supports it functionally. And the Committee of the Regions and the Economic and Social Committee. And now the member states. Of course, the member states will always be a little bit suspicious because the nation state is somewhat squeezed between the European level and the local level. In Belgium, it is obvious because the fact that there is a European level, in a way, puts a question mark after the whole *raison d'être* of Belgium. It makes it easier for the Flemish to say that maybe we shouldn't have a state because we can go straight to Europe because that level covers our interests. I am not advocating a split of Belgium, that is not the point, but all member states have this kind of problem. The French also, because regions realise they don't need Paris to reach the internal market and the Parliament with representatives from those French regions.

- **Member states are really difficult to get engaged...**

Sørensen: That's why the text that we agreed upon, is much, much more politically interesting. It is a political agreement, not just institutional.

- **What are the major obstacles in order to build such a sphere in the EU according to you?**

Sørensen: I think the mayor obstacle is that we are dealing with the existing media landscapes that are linked closely to the existing national political and social-economic structures. You have an Anglo-Saxon media landscape, a French landscape, the Berlusconi operation and others etcetera. That is one part of the problem, but I should first mention the language problem. It is difficult to imagine that the European public sphere will ever work the same way as the American public space works. They have off course their own problems in America, they have a huge Hispanic minority. If you go to Southern California and you listen to the radio, eighty percent is Spanish. But officially, the language is still English. Now in Europe we already start with twenty-three languages and some of them are shared etcetera. This is a challenge and that means that we always have to be aware of the linguistic factor and we have to find ways to get instant translation and fora where we speak two or three languages. We definitely have to make an effort to teach each kid in Europe to speak two or three languages. It is not so uncommon if we look at Belgium where you hear persons speak Flemish, French, English and a bit German. It is a soup, but it is feasible and we meet each other in Europe, we have a way to link up. But I would say, on this topic you have the language and I already mentioned the history books, and the media structure. We really need to create links between the different media structures. For example, we give a lot of support to the training of journalists so they can work in international teams. Plus, we have a huge data bank of pictures and films and so on, which are ready in five or ten or

twenty-three languages. A lot of stuff is being done, not enough of course, but it all goes in the same direction.

- **One the most heard difficulties to report about the EU according to journalists, is the everyday, huge amount of news flow of the institutions. Are you aware of this obstacle?**

Sørensen: I am very happy you mention that because it is one of my hobbyhorses. The problem is correct, it is a real problem. It is impossible and ridiculous to expect that a journalist who has to cover the EU, can cope. They can't, the poor bastards. They have deadlines and so on.

You have that problem and you have another problem which is even worse. That is that normal citizens out there in the reality, they cannot absorb all these different information resources. They have their job, they are bombarded with information from publicity, newspapers, from their husbands, their wives, from their schools. When they go shopping, they are bombarded with publicity, then they go home and rest a little bit. They switch on the TV and they can choose one hundred channels, so they switch it back off... So, we have to show respect to journalists and to the citizens and try to be aware that the attention span is very narrow.

How do we manage that? One important thing is to fix a communication calendar or an agenda in order to let them know what we are communicating now, next week, in three weeks and in six months or maybe in a year. We have developed a new device, called the EU affairs calendar, where journalists can check and see the agenda and download it. It is not yet working perfectly, because it is a new instrument and people are to upload issues and so on. For example, for the climate summit in Copenhagen you can already now have the program and supporting documents on the five items on the agenda. You will have in a bit of time teasers, which are very short quotes that journalists can copy and paste so they have half of the first paragraph of their article. It is about getting the information out. A plan, a calendar and not too many events, items at the same time. Now, this is very difficult because the politicians, they fight for their own, little thing and if Mr Louis Michel wants something on Africa and at the same time, Neelie Kroes wants something on Microsoft and Mr Barroso wants something on the financial assistance to Latvia, then I can scream, but they will not listen. But they have to listen because if they don't, they don't get the attention that they want.

- **Some journalists complain that the information of the EU is spinned and biased. Is that correct in your view?**

Sørensen: I think it is probably correct. Let's get something straight: no information is neutral. It is always somehow influenced by the emitter. I don't think we can expect totally clinical, neutral information. That is an illusion, but there are certain standards of objectivity, transparency, clarity, divergence of use that have to be part of the process. That is why we have White Papers and

consultation procedures where people can go in and check the facts. Everything is uploaded on the net. When it comes to the work of the spokespeople and the way we write press releases, it is obvious that we don't write press releases in order to get our proposal killed. We want to explain why it is a good proposal, so there is a bias.

But it is the job of the journalist to be critical and to ask questions and to be nasty.

- **Making the EU concrete for the citizens was one of Mr Barroso's key goals, but the editors-in-chief I interviewed, still argue that the EU and its initiatives are too far away for the level of everyday life. How can you explain that? Are those editors out of touch with the current efforts made by the Commission and your DG? How come?**

Sørensen: That is true. It is very difficult to get my highly qualified lawyers or economists or political scientists who work on – let's say – a directive on hedge funds to explain in simple terms what that means for Mr Smith in Newcastle. It is very difficult because it is very complicated. Actually, I have to help the communication people in each policy area to be strong enough to go to the specialist in order to get the information translated into a specific example. In that way, Mr Smith, who has his money in the Royal Bank of Scotland, knows that if this piece of legislation passes, he will be better protected. We have never done this before, this is new for the Commission. For many years – I have been here since the end of the eighties – we didn't realise that, but we have to explain issues because things don't come automatically. If people don't get explanations they understand, you have a hole, some kind of vacuum that is filled by prejudice. It is a very interesting sociological phenomenon that if you don't get the information, you think that there is something funny going on. That is a normal reaction and that is why we have to give the information. But we are much better in writing paragraphs and setting the rules than to communicate. That is why Margot Wallström has done such an important work in this. Going local, listening, explaining to citizens what you are doing, having consultations, sending Commissioners out of their offices... People called her naive and laughed about the Scandinavian transparency, but it is a little more complicated than that because it is a complicated issue.

- **Who is going to succeed her in the next Commission?**

Sørensen: There is another government in Sweden and she has been here two periods, so I don't think Margot Wallström will come back. Maybe she wants also to have a life... I have no idea who is going to succeed her, of course it has to be someone who can communicate, but it would be also nice to have someone who understands how important this work of communication, actually linked to every policy work, is, also in the light of the political development of the EU, the role of the Parliament and the working of the other institutions.

- **Would institutional reforms (for example a European constitution, a European president (“Mrs. Of Mr. Europe”)...) do the trick?**

Sørensen: Listen, the European public sphere to the extent it is developing, depends for eighty percent on technology and things happening on the market place, new instruments and channels, video and mobile phone, instant translation... Even me – and I am not particularly young – I am starting, you know, to grab an article in an Italian newspaper, running it through Google Translation and then I get it in Danish or in English. You know, it is very different, this didn’t happen three years ago.

If a European president comes in, that will maybe give an extra push. But there is still a president in the Council, so there will be two big bosses competing.

But you know, it will happen anyhow. Something is happening now in reality. By the way, the written press is on its way out. There are more and more people who don’t read newspapers anymore, but they download what they want from very different sources or they get news alerts on the topics they are interested in. My son has almost stopped reading newspapers, but he knows more than I do. And when I say: “Hey, why don’t you read some newspapers?”, he answers: “Okay”, and he goes there for the cartoons. You can also see this in the numbers: the printed media are going down and they are now going on to the net and they fill in different parts.

- **Apparently, the regional or local angle is still needed for newspapers to cover European events. Do you pity this?**

Sørensen: Well, it is a challenge. For example, I don’t know what is going on in Oostduinkerke, but I should have a way to explain how our environmental policy on coastlines affects the beach and dikes in Oostduinkerke, but I don’t have the knowledge. That is why we actually put people – we are doing something about that and are aware of the problem – from our Translation Directorate-General in all national representations in for example Berlin, Riga, Athens... Their job is to take the press releases and to give it a local touch by talking to the other people in the local office and asking how to link this release from Brussels to reality. This is being done, but much more needs to be done.

You have to know that there are journalists who come here to say: “Hey, it is not your job”, because we are not supposed to explain how it affects people, but it is their job. I say: “Okay, thank you very much. If you just did it, I didn’t have to do it. I may help you.” It is a little bit like the chicken and the egg. We can develop such tools, but also journalists have to do their homework.

- **According to the latest opinion poll commissioned by the EP, just a third of European citizens have confirmed their intention to vote in the upcoming European elections. Do you fear that the turnout in June will hit record lows?**

Sørensen: I think all depends on how the campaign will be going. It is a very complex political situation today in Europe. First of all, we have a very heavy economic crisis hitting households, unemployment is rising. In that situation, people look for solutions. There is a tendency to go national. At the EU level, you don't have a lot of social parties. Social parties are in the member states. That can make people a little bit disillusioned.

On the other hand, if you ask people if they think that their national government can handle the crisis doing things all alone, eighty percent says that their government has to work together on the European level. I think there is also a lot of press input on the G 20, with Obama, Wen Jiabao and the others and how they cooperate. People understand that we live in a globalised world. Will that lead them to go out and vote? I don't know. But the campaign has not yet started, so I am looking a bit for that. I think it would be good if the political parties were much more brutal and much more political when they talk to people and for example say: "We are for regulation of the financial market and these are the guys who don't want that", or when they make clear they want to protect their post offices – I am not saying I am in favour of that, because when it comes to economics, I am very liberal, although I am a socialist at heart. The parties have to get out and do the fighting.

- **What is the philosophy behind the campaign "Can you hear me Europe?"? Was it the MTV network that came up with the idea of encouraging youth to vote in June?**

Sørensen: MTV came and then we made clear that we cannot give money like that and that they had to take part in a competitive race. We had some contact with other people, but MTV actually came with the best profit. So, they came with the idea.

They wanted to do something for youngsters, linked to the European elections because their market place is Europe. They think they have a position – and I think they are right – on the media market that is different from a lot of infotainment that is ran by the national channels. People perceive them as pan-European. MTV is not Flemish, it is not French or British. It is a mix of all that. I think that for purely commercial reasons, it makes sense for them to be there and for us it makes very good sense to use some of our money for something that attracts the attention of youngsters.

I don't know exactly how they will go about it, but they will make clips, they will have discussions and they have a website. So, quite a lot of stuff will happen.

- **So, we are witnessing the emergence of the European public sphere due to that kind of initiatives...?**

Sørensen: It is part of it. You have to add all those little things together. MTV is one little component. Next week, I go to Berlin and I am on the platform of Phoenix, which is an information channel and it

makes programs which are translated and sent to ARTE. That is also an element; ARTE, which is not our business, is part of the European public sphere. France 24 also. They are all part of it, to a lesser or bigger degree. If you see something on the Flemish television which touches on European issues, then it is in its own way a contribution to the European public sphere.

**Bijlage IV: Interview met Johan Corthouts, journalist van *De Morgen* die de EU covert.
Zondag 3 mei 2009 – Via e-mail en telefoon.**

Op uitdrukkelijk verzoek van Johan Corthouts werd het interview met hem niet opgenomen in de bijlagen van deze masterproef omdat hij enkele antwoorden off the record gaf. Zijn antwoorden on the record werden wel doorheen deze masterproef gebruikt met de nodige referenties, terwijl de informatie die hij off the record gaf zonder uitdrukkelijke verwijzing verwerkt werd.

